This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

B 974,379

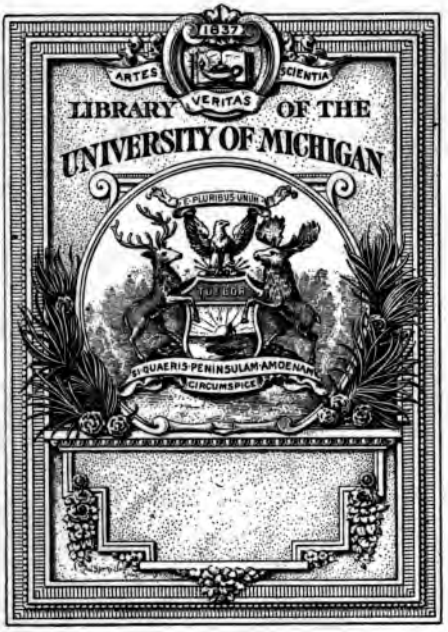
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

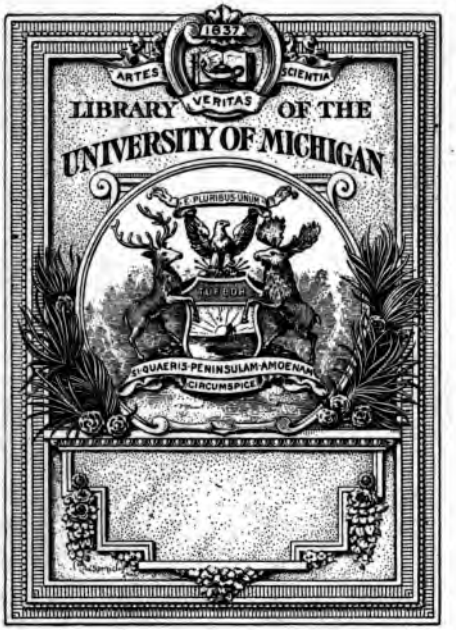
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

839.88
I140
P33

SAMLIV MED IBSEN

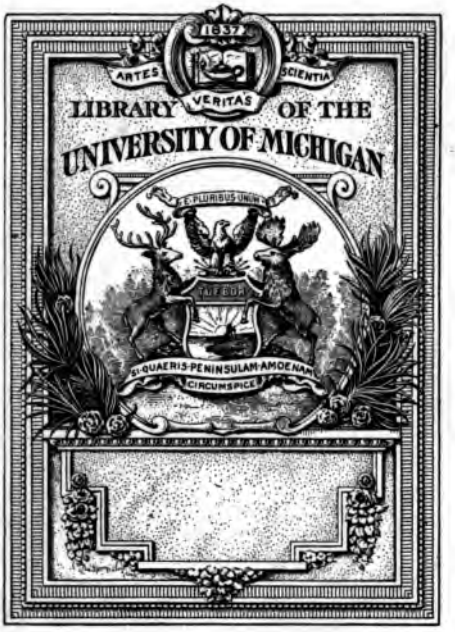
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

839.88
I140
P33

SAMLIV MED IBSEN

SAMLIV MED IBSEN

NYE ERINDRINGER OG SKITSER

AF

JOHN PAULSEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1906

FR. BAGGES KGL. HOF-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

EN HØSTMORGEN I GOSSENSASS.

Hvor ofte har jeg på mine ture til Italien passeret Brennerpasset, ved hvis fod Gossensass ligger! Og det i de mest forskellige stemninger. Jeg har reist med nat- og dagtog, om høst og vinter — men altid, når jeg var på høiden af Brenner, har jeg passet på at stikke hodet ud af kupévinduet og kaste et blik i forbifarten på den lille, tyrolske landsby, hvor jeg i min grønne ungdom havde den glæde for første gang at træffe Ibsen . . .

At tage fra München til Rom med nattetoget mored mig dog mest. Kupéen var fuld af livlige, dårligklædte italienere, der havde en utrolig masse småpakker med sig, som ikke lugted alt for godt, og af godmodige Tyrolerbønder, hvoraf flere i nationaldragt. Jeg blev snart venner med mine reisefæller. Da de var nysgerrige og vilde vide, hvem jeg var, fortalte jeg dem at jeg var kellner, og havde fået fast engagement for vinteren i et stort hotel ved rivieraen. Så kom vinflasken frem, humøret steg og vi følte os som én familie.

Jeg deltog dog ikke meget i samtalen, dertil var jeg

180917

for optaget af naturens skønhed, der i skiftende billeder suste forbi kupévinduet . . . Vi havde ikke fjernet os langt fra München, før alpeverdenen i al sin majestæt dukked frem af natten, de høie snefjelde, belyste af månen, ved foden små landsbyer i klynger med de fremspringende hustage og et kirketårn i midten. Her og der brændte et lys i de mørke, stille huse og vi hørte en fos brumme... Hvor forunderligt for den reisende at betragte et sligt natligt, sovende landskab, dobbelt høitideligt i fuldmånens glans, og sammenligne dets dybe fred med uroen i hans egen sjæl — denne uro, som drev ham bort fra hjemmet . . .

På lokomotivets stønnen og langsomme fart kan jeg godt mærke, at vi arbeider os opad fjeldet, at vi nærmer os Brenner . . . Nu er vi på høiden . . . Hvor jeg kender alt igen! Ja, dernede i dalen ligger som før mit kære Gossensass. Sist så jeg det i sommerdagens klare stråler, nu ligger det i sin vinterdvale . . . Jeg har dog, trods måneskinnet, møie med at opdage alle enkeltheder . . . En rygende snestorm hersker på disse høider, idet toget drager forbi . . .

Såmange minder fra mit livs forårstid strømmer ind på mig . . . Ibsen er midtpunktet i dem alle . . . Lad mig da her fortælle et af disse, som står for mig i et eget, muntert lys!

— Det var i Gossensass i slutten af August måned, men vinteren holdt dog allerede på at gøre sit indtog — altfor tidligt for os glade sommergæster. Nysne lå på toppen af de os omgivende fjelde, luften var råkold . . . Vi frøs, naar vi sad hjemme i hotellet, for

der var ikke ovn i vore værelser og vi frøs, når vi vandrede ud i det frie . . . Under disse omstændigheder var det ikke at undres over at humøret sank som thermometergraderne . . .

Den norske koloni bestod foruden mig af Ibsen, frue og sønnen Sigurd, professor Lorentz Dietrichson med frue og datteren, Honoria, samt Edvard Grieg, i hvis følge jeg var kommet fra Bayreuth til Gossensass.

En morgen forlod vi herrer damerne, som blev tilbage i hotellet sammen med Sigurd. Om vi svigted damerne forsætligt skal lades usagt. Vi vilde gå en tur og snakke fortroligt sammen, men så drev snefoget os tilbage — og da vi ikke havde lyst til at vende om igen, søgte vi ly i en åben træpavillon, der lå ikke langt fra hotellet.

Så var der en letsindig sjæl, som hvisked: (mon det ikke var mig selv?) „Nu skulde det være godt at få lidt varmt — noget, som kunde kvikke os op."

Forslaget vandt alles bifald, selv Griegs, der er så nøgtern. Jeg forsvandt og kom straks tilbage med kognacflasken, som jeg ikke havde benyttet på reisen, og en gut fra hotellet bragte os i al hemmelighed en mugge med varmt vand, en sukkerskål og nogle glas.

Det kan nok være at vi tilslut fik det gemytligt derinde i pavillonen, trods kulden og snefoget. Vi svøbte vore uldne plaids om os, lige op til ørene, fik snadden eller cigaren frem, og lod den hede, dampende toddy vederfares al retfærdighed. Der var noget så originalt ved dette vennelag så tidligt på morgenen og i denne

eiendommelige ramme: De hvide fjeldtinder rundt omkring og sneen, der lå som dun på vore plaids og så smeltede . . .

Vi tænkte vist alle i vort stille sind på Norge, hvis natur har så meget tilfælles med Tyrols — men vi sagde intet.

Samtalen gik livligt, vekslende som snefnugene derude, springende fra det ene emne til det andet . . . Vi havde alle historier og anekdoter at fortælle, Ibsen ikke mindst. Den, som nu kunde huske dem alle!

Om Bjørnson talte vi først. Hvad der blev sagt om ham af de fremragende nordmænd, som her var tilstede, vilde afgive et svært interessant bidrag til Bjørnsons karakteristik som menneske — digteren berørte vi nemlig ikke. Men det vilde være for indiscret at gengive det, så meget mere som beundringen blandedes med kritik fra Ibsens og Dietrichsons side.

En enkelt ytring af Ibsen vil jeg dog anføre. „Bjørnson og jeg er ikke uvenner, hvad mange tror. Det er vore tilhængere, som står fiendtligt imod hverandre, ikke vi to personlig."

Da jeg fortalte om nogle originaler fra Bergen, sagde Ibsen, at i hans fødeby Skien havde der heller ikke været mangel på slige løierlige figurer.

En af dem mødte han en dag uventet i Kristiania; han så ud som en bedemand, iført en hvid halsdug og nogle gamle sorte skindhansker. Da Ibsen spurgte ham, hvad han bestilte derinde i hovedstaden, svared han. „Jeg skal sige Dem én ting, hrr. Ibsen, min

eneste glæde i livet er at følge lig og være tilstede ved begravelser; men det er der desværre så liden anledning til i Skien, hvor folk blir så gamle og slet ikke vil dø . . . Derfor har jeg nu solgt det lille huset mit derhjemme og er flyttet herind til Kristiania, hvor folk kreperer som fluer og jeg gudskelov har den glæde at kunne følge lig hver eneste dag hele året . . . Jeg skal netop nu op til „Vor frelsers gravlund" og begrave en gammel, høist respektabel jordemor." Han løftede høfligt paa sin sorte floshat. „Farvel."

Vi måtte le af denne historie og igen smage på toddyen. Jeg følte mig rigtig vel tilmode, men midt i glæden havde jeg en hemmelig skræk for at fruerne skulde komme og overraske os.

Både fru Ibsen og fru Dietrichson var høist elskværdige damer, slet ikke i familie med den bekendte Zanthippe, men de var dog begge to ret strikse, når det gjaldt at svinge det huslige scepter — Og nu havde vi på egen hånd, uden at rådspørge dem, lavet til dette lille gilde! . . .

Grieg talte om Wagner og Liszt, som han havde været sammen med i Bayreuth, især om Liszt, hvis varme anbefaling i sin tid havde bidraget til at Grieg fik en årlig understøttelse af stortinget. Og så blev Ole Bulls navn nævnet og gav stødet til mange anekdoter.

Ibsens lød saaledes: En tysk baronesse i München var lidenskabelig indtaget i Ole Bull, som netop gav concerter der. En morgen kom hun som sædvanlig på visit og trods tjenerens advarsel styrtede hun lige ind i sovekammeret til Ole Bull, der i øieblikket afgav et

ligeså komisk som ynkeligt skue. Den store violinist og hjerteknuser stod der elegant bukkende, men — uden bukser. Tjeneren havde netop taget fra ham disse høist nødvendige beklædningsgenstande for at give stuepigen dem til afbørstning.

Men Griegs historie var morsommere.

Ole Bull optrådte i Madrid. Damerne var som gale efter ham, ikke mindst Spaniens varmblodige dronning, den unge Isabella, for hvem erotiken spilled en langt større rolle end politiken, som hun dog var sat til at lede.

Efter en af sine concerter blev Bull kaldet til audients hos dronningen. Hun udtrykte med sydlandsk varme sin begeistring for hans guddommelige spil og forlangte tilslut at han skulde komme en aften op på slottet og spille for hende — ganske alene. En sådan musikalsk tête à tête vilde være så fortryllende.

Ole Bull havde jo kun at adlyde. Men efter denne ensomme musiktime med dronningen, blev han senere af en kammerherre overrakt den spanske orden, som bærer indskriften „*Pour la vertu*".

Da Ole Bull senere kom til Stockholm og spilled ved hoffet der, bar han på sin kjole den spanske orden. Men den gamle, franskfødte dronning Desideria havde neppe fået øie på den, før hun brast i latter og spurgte: „Men sig mig, hrr. Bull, hvorfor har De fået den orden?"

„For mine dyders skyld, Deres majestæt!" svared Ole Bull med diplomatisk alvor, idet han bukked dybt. —

— I Gossensass opholdt sig den saison blandt andre et par bayerske damer, hvis ligeså rige som smagløse klædedragt vakte almindelig forundring hos os nordboer. Ibsen måtte altid trække på smilebåndet, når han så dem. Og nu ytred han:

„En tysk dame i grande toilette minder mig altid om en præmiebelønnet ko, med guldstas og papirblomster mellem hornene.“

Så faldt talen på dyrenes intelligens og Ibsen påstod, at et sådant umælende kreatur, der har fået udmærkelse ved et dyreskue, forstår godt at det er en udmærkelse. Når man nemlig efter festen vil berøve det sit pandesmykke, gør det modstand og spænder ud.

„Oh, vanitas, vanitas!“ tænkte jeg. Selv de firføddede! —

I min frakkelomme havde jeg med en bog af en tysk forfatter, som jeg vil kalde Schønborn, der dengang var meget yndet. Bogen gled tilfældigvis ud af min lomme, Ibsen fik øie paa forfatternavnet og slog idetsamme op en for ham eiendommelig, halvt klukkende latter, som meldte os, at vi kunde vente os en ny, morsom historie . . .

Schønborn var en af disse hyper-æsthetiske naturer, hvoraf Tyskland har så mange, og som helst vil glemme at vi mennesker med al vor ånd og poesi dog har visse nødvendigheder tilfælles med dyrene.

En gang, da han reiste på jernbanen, fik han den heftigste mavepine og uheldigvis var der intet W. C. på hans klasse. Her var gode råd dyre, men digteren tabte ikke sin åndsnærværelse. Foruden den reise-

hue, han bar på hodet, førte han med sig en chapeaubas — og denne måtte nu gøre tjeneste. Til alt held var han alene i kupéen. Chapeaubas'en kasted han så ud af kupévinduet.

Men den stakkers poet havde i forvirringen glemt en liden ting, at han havde mærket chapeaubas'en med sit visitkort. Og så fulgte det artige efterspil. Toget stanser endelig ved den by, hvor Schønborn hører hjemme og alle kender ham, fuld af værdighed stiger han ud på perronen, men idetsamme styrter schaffneren imod ham, og overrækker ham med et ærbødigt buk, sandsynligvis i håb om klækkelige drikkepenge, den mishandlede chapeaubas, som man havde fundet på sporet.

Schønborn blev rasende og nægted i sin første opbrusen at være hattens eiermand. Hvordan historien egentlig endte, skal lades usagt. Vi har al grund til at tro, at æsthetikeren i sit raseri tilslut slynged hatten lige i fjæset på den ærlige schaffner. —

— Samtalen gled videre, fra det burleske til det alvorlige eller muntre. Professor Dietrichson bragte os teaternyt hjemmefra — og så begyndte vi at snakke om vore skuespillere. Da jeg undred mig over, at de fleste sceniske kunstnere kom fra Bergen og at der var så få fra det østlige Norge, sagde Ibsen.

„Den østlandske dialekt passer så lidet for scenen, det er sagen . . . Hør f. eks. på en Kristianiadame! Hun taler ensformigt og træet, men mod sætningens slutning hæver hun altid stemmen som til et spørgsmål. Og en fremmed, som ikke forstår sproget, men

kun opfanger lyden, tror også at hun uafbrudt gør spørgsmål — og det er dette, sammen med sprogets uskønhed, som gør østlandsdialekten så ubrugelig på scenen."

Jeg sad netop og samled mod til at fortælle en liden, uartig historie fra Bergen, da jeg så noget, der fik mig til forskrækket at holde inde og sætte fra mig toddyglasset, som jeg vilde tage en slurk af.

Det var synet af Sigurd oppe i veien. Han var i den slemme overgangsalder, hvor man kun tænker på spilopper . . . Hvad havde han nu for? Noget vilde der ské, det aned jeg. Han var så uhyggelig oprømt . . .

Ganske rigtigt! Et stykke bag ham gik fruerne, som han lod til at vise vei, med stramme miner . . . Nu var de ganske nær vort skjulested . . . Jeg syntes de hvisked noget om „mandlig egoisme" — eller var det blot min indbildning?

„Der har vi damerne!" råbte jeg advarende — og flytted uvilkårligt mit toddyglas, så det faldt mindre i øinene.

Damerne stod stille et øieblik og så på os. De nød scenen, lod det til. Og der var noget hånligt og triumferende i deres blik — noget, der gav mig lyst til at krybe under bordet . . . Var ikke jeg igrunden den egentlige forbryder?

Ægtemændene fik en brødefuld mine og stak de rødmende næser dybere ned i plaidet. Kun Grieg bevarede fatningen. Han havde nemlig ingen kone at

gøre regnskab for; den lille fru Nina var nemlig hjemme i Bergen.

„Så herrerne sidder her og nyder livet!“ sagde fru Ibsen endelig. Under hendes alvor truede et skælmsk smil med at bryde frem. „Vi kunde ikke skønne, hvor dere var bleven af, vi har søgt den hele formiddag — og nu er det frokosttid i hotellet.“

Men professorinde Dietrichson var mindre nådig.

„Og du sidder her, Lorentzmand, og drikker toddy så tidligt på dagen! — Se bare! — Og til mig sagde du, at du vilde gå op på dit værelse og skrive korrespondancer til „Morgenbladet“. Du har jo lovet redaktør Friele at skrive til bladet.“

„Lorentzmand“ så angerfuld ud og forsøgte slet ikke at forsvare sig. Men hans mine sagde: „Det er så tungt altid at skulle være „Pligtmenneske“.“

Fruen blev formildet og trak på smilebåndet som fru Ibsen. Hun var jo malerinde og forstod os „kunstnernaturer“ bedre end alle andre.

„Men, mama, se dog på Paulsen!“ råbte den fæle Sigurd og trak moderen i skjørtet bagfra.“ Han er så ildrød i hodet.“

„Hys, barn —!“

„Det er af kulden,“ busede jeg ud og truede med hånden ad gutten. Jeg kunde havt lyst til at kvæle ham.

Modstræbende reiste vi os så — der var endnu kognac tilbage på flasken — og lidt slukøret fulgte vi i hælen på damerne hjem til hotellet.

Men jeg fik i det samme en respektstridig tanke. „Mon Stuart Mill igrunden har ret i sine idéer om „kvindens underkuelse?“ Er det ikke snarere os mænd, som ved alle leiligheder blir „underkuet“ af damerne?

IBSEN SOM CICERONE.

To gange i mit liv har jeg nydt den ære at have Ibsen til cicerone.

Den ene gang var i Salzburg for 25 år siden . . . Det var sommertid . . . Hvor nøie jeg endnu erindrer den hede, strålende julidag og Ibsens elegante brune reisedragt og tyrolerhatten! Ibsen var i godt reisehumør; han gjorde mig opmærksom på byens maleriske beliggenhed. Salzburg er jo'en af Europas vakreste byer. Floden Salzach, der gjennemstrømmer den, giver den en egen landlig friskhed og Mozarts store navn er for altid knyttet til den . . .

Mens vi på turistvis slentred om i gaderne, viste Ibsen mig flere af dens seværdigheder, dompladsen med Mariesøilen, erkebiskopens palads, der lå på en høi og var bygget i italiensk stil. Men når Ibsen havde sagt et par ord, sank han tilbage i taushed og eftertanke; det var udarbeidelsen af „Gengangere", som dengang optog hele hans sind . . .

Vi spiste middag i et lidet hotel, mens vi vented på diligencen, som skulde føre os til Berchtesgaden, hvor vi skulde tilbringe sommeren sammen.

Ved bordet bad jeg Ibsen om at give mig en definition på at digte.

Ibsen betragted mig hvast over guldbrillerne.

„At digte er at se," svared han lakonisk.*)

Hvor ofte har jeg senere tænkt på disse Ibsens ord, ikke mindst, når jeg læste arbeider af forfattere, der hovedsagelig lader sig bære af fantasien, uden at have øie for den virkelighed, som fra alle sider ombruser dem!

Den anden gang, Ibsen tjente mig som cicerone, var i Rom i 1881.

En frisk vinterdag med nordenvind — Tramontana som italienerne kalder det — og en blå himmel uden skyer. Solen skinnede uden at varme.

I korsoen mødte jeg Ibsen, han gik som sædvanlig med en alvorlig mine og høitidelige, afmålte skridt. Efter min beregning var han på veien til sin stamkafé, hvor han hver formiddag pleied at studere aviserne.

Som sædvanlig vilde jeg undgå Ibsen for ikke at gribe forstyrrende ind i hans tankegang — jeg vidste jo at Ibsen altid arbeided, det vil sige altid digted, hjemme som på spaserture — men han havde allerede fået kig på mig og med et smil stansed han.

Han spurgte mig hvad jeg bestilte på for øieblikket, om jeg så meget af det gamle Rom. Jeg svared, at jeg mest sad hjemme og skrev.

---

*) I „Rimbrevet" kalder han også digteren Johan Ludvig Heiberg for seeren — „den store seer".

„Hvis Deres tid tillader det," sagde Ibsen på sin høflige måde, „vil jeg vise Dem noget interessant, som findes her lige i nærheden, et mærkeligt minde fra det gamle Rom."

Vi gik sammen gjennem korsoen, forbi kaféen, hvor Ibsen pleied at sidde, og kom til Colonnapladsen. Jeg tænkte på, hvor elskværdigt det var af Ibsen for min skyld at ofre en af sine gamle, kjære vaner. Så nåed vi gjennem den korte og trange gade „Via de bergamoschi" en større plads.

Det var „Piazza di pietra".

„Nu er vi ved målet," sagde Ibsen. „Se Dem om!"

Pladsen lå tom og solbelyst, i morgensolens muntre glans; kun et par bønder i nationaldragt drev forbi. På tre sider af den var almindelige husrækker, men ligeoverfor mig reiste sig ensomt en stor façade i ruiner.

Ved nærmere betragtning fandt jeg at det var en række gamle søiler, der for ikke at falde om, var støttet af murværk, som forbandt dem. Men disse søiler med sine korintiske kapitæler var så storladne og skjøntformede, at de selv her, i det på kunstskatte så rige Rom, måtte vække opmærksomhed og beundring.

Ibsen fortalte mig da, at denne bygning, som romerne havde benyttet som børslokale og som de fremdeles kaldte „Dogana di terra", udgjorde resterne af det berømte Neptuns tempel, bygget af Agrippa for over to tusen år siden. Begge betragted vi med andagt de mægtige søiler, hvis hvide Carrara-marmor

havde lidt meget af ilsvåde og af veirliget . , . Det var som en vemodig hilsen fra antikens svundne verden . . .

I de dage havde jeg netop bladet i Ibsens digte, og jeg måtte nu erindre, hvor kraftigt han i et par linjer havde malet romerstatens undergang:

Der råder en dæmon med evig magt.
Prøv kun at byde ham trods.
I støv måtte „domus aureas" pragt,
i grus måtte Neros' kolos.
Men først måtte romerforbrydelsen nå
over jorden fra pol til pol,
tyrannen sin apotheose få
og kejserens gyldne billeder stå
som guder på kapitol."

Da jeg på hjemveien sagde til Ibsen, at jeg allerede flere gange havde passeret Piazza di pietra uden at opdage de sjeldne tempelruiner, fikserte Ibsen mig over guldbrillerne.

— De maa ikke gå i drømme, men lære at bruge Deres øine," sagde han med en strenghed, hvorunder der lå så megen ægte velvilje. „For én, der vil være digter, er dette dobbelt nødvendigt."

— At digte er at se, tænkte jeg, erindrende hans ord ved middagen i Salzburg.

— Fortæl mig, sagde han pludselig, hvad farve har tapetet hjemme på Deres værelse?

Jeg blev ganske rød og måtte indrømme, at jeg ikke vidste det.

— Ser De, sagde Ibsen, triumferende som altid,

hvor han opsnuste en feil, der bestyrkede hans mistænksomme anelser. „Jeg har ret i min formodning . . . De lægger ikke mærke til noget . . . Men hvordan kan et normalt organiseret menneske bo i månedsvis i et værelse uden at kjende væggenes farve . . . Når jeg træder ind i et fremmed hus, bider jeg mærke i den minste gjenstand, intet undgaar mig . . . Ja, jeg ser alt, tilføiede han stille, mere for sig selv end henvendt til mig.

Ibsen behøved ikke at fortælle mig dette . . . Hans digtning, der som en skarp sonde trænger ind i vore hemmeligste sår, bærer nok vidne derom.

Med piazza di pietra blev jeg forresten senere svært fortrolig, for her lå „Jacobini", den bekjendte restaurant, som skandinaverne særlig yndede.

Ibsen og jeg stansede et øieblik foran et butikvindu, hvor der blandt andre rariteter var udstillet en skorpion i et spiritusglas, og vi begyndte at tale om dette giftige dyr, der i Italien anretter saa megen skade. Det er lidet og mørkt og minder med sine klør om en krabbe. Bagkroppen udgjør en hale, som slutter i en giftbrod.

Ibsen havde selv i sin tid, sagde han, været nærved at blive stukket af en skorpion. Det var den sommer, han boede i Arizzia, den lille by tæt ved Albano, og skrev på „Brand". En aften fik han øje på et lidet, underligt dyr, der krøb henover stengulvet. Ibsen fandt straks ud, at det var en skorpion og det af farligste slags . . . Og hans lille gut, Sigurd, som uden at ane nogen fare, lekte lige i nærheden! Her var

gode råd dyre. Men Ibsen tabte ikke sin åndsnærværelse. Han greb et stort, tomt vandglas og hvælved det forsigtigt over skorpionen, som derved blev fange.

I korsoen skiltes jeg fra Ibsen. Alene gik jeg hjemover, idet jeg ikke uden taknemmelighed mindedes den lektion, som Ibsen havde givet mig.

„At digte er at se," klang hele tiden som et omkvæd for mine øren. Og jeg indbildte mig at have forstået den dybere betydning af Ibsens ord . . . Det gjaldt ikke alene at se med det legemlige øie, men også med det åndelige — det gjaldt ikke alene at studere omgivelserne og naturen, men også menneskesjælen . . .

Da jeg kom ind i mit værelse i „Via Rasella", gav jeg mig straks til at undersøge, hvad farve tapetet havde.

Det var lysegrønt med nogle underlige sorte figurer, der ligned små djævle.

Og et sligt tapét havde jeg kunnet overse!

IBSEN SOM REISENDE.

Ibsen levede som bekendt omtrent en menneskealder udenlands, i Dresden, München, Rom etc. Havde han større udbytte af disse sine reiser? er man tilbøielig til at spørge. Havde de indflydelse på hans digtning — og hvilken?

Vistnok havde han udbytte af sit reiseliv, skønt han ikke vandred om som en almindelig turist med Bædecker i hånden, og han sålangt fra at studere den fremmede byes mærkværdigheder ikke engang blanded sig med de indfødte, men gik alene for sig selv.

Dog han følte det at ånde i en stor europæisk by som en velsignelse, og den friere europæiske kulturstrømning derude har uvilkårlig påvirket ham som veiret og omgivelserne stemmer vort sind forskelligt, uden at vi egentlig grunder derover . . .

Da jeg engang i Paris hilste på Jonas Lie og mærked at han midt i verdensstaden leved som en eremit, uden at besøge teatrene eller tage dél i selskabeligheden, udtrykte jeg min undren derover. Jeg mente at han ligeså godt kunde været hjemme i Norge.

Den elskværdige digter gav mig da et svar, som

jeg ikke har glemt — et svar, som Ibsen også kunde givet, for det var aldeles i hans ånd.

„Uden at tage større dél i omverdenen, mærker jeg dog godt, at jeg lever i en stor by og har fordél deraf... Kommer ikke jeg til byen, så kommer byen til mig ... Jeg føler den forfriskende gennem alle mine porer, den strømmer til mig gennem atmosfæren og gennem folkemylderet udenfor mit vindue; den hilser på mig i den franske morgenavis, jeg får til kaffeen, etc."

Ibsen fortsatte kun i München og Rom sit regelmæssige, af kafébesøg afbrudte husliv i Kristiania.

Hans legeme var i udlandet, men sjælen i det Norge, som han altid sysselsatte sig med i sin digtning. Og denne hans digtning var jo kun en eneste lang drøm om det elskede, forhadte, uforglemmelige fædreland ...

Selv har han givet sin stadige hjemvé en ligeså plastisk som skøn form i det lille vers:

„Mod snelandets hytter
fra solstrandens krat
rider en rytter
hver eneste nat."

Af Ibsens værker er der igrunden kun to, som åbenbarer direkte indflydelse af det fremmede åndsliv.

Det er „Keiser og galilæer", som jeg ikke kan tænke mig skrevet uden det bekendtskab, som Ibsen i Dresden gjorde med tysk filosofi (den Schopenhauer-

ske theori om en verdensvilie etc.) og „Hedda Gabler", der i sit raffinement og sin dekadence virker mere fransk end hjemligt.

Mange af udlandets anmeldere fandt dog, mærkeligt nok, dette bizarre drama typisk norsk. „Men vi er jo vante til," som Niels Kjær siger i sit åndfulde essay over Ibsen, „at den fremmede kritik konstruerer et absolut nationalt karakterfundament som forklaring af den ånd, som afspeiler sig i Ibsens værker."

Som hélhed har Ibsens digtning både vundet og tabt ved hans lange, frivillige exil.

Den har vundet i concentration og tankedybde, i frihedsfølelse og teknisk færdighed, men den har til gengæld tabt noget i friskhed og i lokal virkelighedstroskab. Det er ikke så sjeldent atelierstudier, som bydes os, ikke førstehåndsstudier ude i den frie natur.

Vi må jo erindre, at mens Ibsen udelukkende skildred norske emner, sad han selv langt fra Norge, i Tyskland eller Italien — og det er dette, som har hævnet sig.

Tonen i „Et dukkehjem" klinger således ikke altid hélt ægte for norske øren. I en dagligstue hjemme vilde ordene faldt med en anden klang, ialfald med en mindre blød. Ibsens sprog, der i dette skuespil er så danskfarvet, bidrager naturligvis sit til at fremkalde dette indtryk.

Både i München og Rom leved jeg sammen med Ibsen og havde således god anledning til at iagttage, hvordan han indretted sin dag.

I München besøgte han aldrig pinakotheket og glyptotheket, de berømte kunstsamlinger (jeg tvivler dog ikke om at han ved sin ankomst til byen har været der en enkelt gang) han gik aldrig i teatrene, undtagen når opførelsen af hans egne arbeider tvang ham til det — og denne ligegyldighed for scenens kunst hos ham, den store dramatiker, undred mange. For selskabslivet havde han en sand skræk og deltog aldrig i en middag, uagtet nogle af byens første familier, med Paul Heyse i spidsen, ofte sendte ham indbydelser.

Hvor tidt beklagede Paul Heyse og frue, at Ibsen så konsekvent holdt sig borte fra deres hjem! De vilde så gerne se „den groszen Norweger" hos sig og gøre stads på ham . . .

Men det mærkelige var der ved Ibsen at ligeså utilbøielig som han var til at benytte Heyses gæstfrihed, ligeså begærlig var han efter gennem mig at erfare, hvordan det gik til en sådan tysk selskabsaften.

Jeg fortalte ham da alt, hvem gæsterne var, hvad man havde konverseret om, hvordan værtinden var klædt og enkelthederne ved anretningen etc. Selv om drikkepengene fortalte jeg ham. Tyskerne har nemlig den uskik, at man på en vis må betale for den nydte gæstfrihed. Til aften får man f. eks. kun en kop the, men når man så går, giver man tjeneren eller pigen,

der følger én ud i entréen og hjælper én tøiet på, 1 à 2 reichsmark i drikkepenge — théens tidobbelte værdi. Man kan ikke uden at ansees for unobel liste sig bort fra denne kotume.

Afskedsscenen i Paul Heyses entrée var i mine øine ligeså komisk som pinlig. Alle herrerne tog, med den ene arm i vinterfrakken, frem sin portemonaie og undersøgte forvirret dens indhold; det kunde da hænde at en enkelt fattig kunstner opdaged at han havde „glemt" sine penge hjemme. Tilslut rasled det som på en børs med sølvstykker i hænderne på tjenestepigen, der for hver gave neied dybere og dybere og ikke blev træt af at sige „Schønen dank, besten dank!"

Det var ikke småsummer, hun tog ind på en sådan aften — for gæsterne var talrige. I andre fine tyske familier, som jeg besøgte, gik det ligedan for sig. —

Om sommeren på landet leved Ibsen ligeså stille og afsondret som om vinteren i byen. Han vilde ikke se nogen. Den sommer, jeg tilbragte sammen med ham i Berchtesgaden, modtog vi således gentagende indbydelse fra den bekendte digter, Richard Voss, en stor Ibsenbeundrer, hvem Paul Heyse havde givet mig en anbefaling til, og som boed i en skøn villa tæt ved Königssee — men Ibsen var ikke at formå til at tage derhen. Jeg måtte altid gå alene.

Og i Sorrent gjorde han sig usynlig.

Da jeg siste gang var i den lille, deilige by ved golfen, hilste jeg på værten i „Tramontana", hvor Ib-

sen havde boet og skrevet på „Et dukkehjem". Jeg vilde gerne vide noget om Ibsen og værten fortalte mig da smilende, at man næsten „aldrig så noget til ham".

Han holdt sig for det meste på sit værelse, indlod sig ikke med nogen af gæsterne, hvoriblandt der dog fandtes berømtheder som Ernst Renan, og kun ved bordet fik man nu og da et glimt af ham.

Om de fremmede landes literatur bekymred Ibsen sig lidet.

De tyske klassikere som Goethe og Schiller var han fortrolig med allerede fra sin ungdom. Hebbel og Otto Ludvig, der begge har gjort dybt indtryk på ham, lærte han vistnok at kende først i Dresden. Men begge disse digtere måtte regnes til de gamle — og den ganske nye digterskole i Tyskland, der voksed op med ham, mens han boéde i München, og tildels var inspireret af ham, fulgte han ikke i dens udvikling.

Af tyske skønliterære værker, som jeg foruden et par videnskabelige så på Ibsens bord, erindrer jeg kun Paul Heyses og Riehls . . .

Den italienske literatur viste han ligeså liden interesse.

Af enkelte af Ibsens ytringer har jeg dog grund til at tro, at han i sin tid i oversættelse har studeret Dante, der vistnok sympatetisk har tiltrukket ham, da

han er så beslægtet med ham. Der er hos Ibsen den samme ensomhedstrang som hos den store Florentiner, den samme høie idealitet og bitre menneskeforagt. Og ligesom Dante følte han sig overalt som en landflygtig og opfatted det som sit kald at svinge dommens svøbe over den syndige menneskehed . . .

Men de moderne italienske forfattere som Verga, Edmondo d'Amici, Fogazarro, Gabriele d'Anunzio var for Ibsen kun navne, som han havde stødt på i avisen. Han kendte dem ikke og brydde sig heller ikke om at gøre deres bekendtskab.

Jeg kan heller ikke mindes at have seet en italiensk bog eller avis i Ibsens hjem.

Apropos Italien! For Florenz, der dog byder en elsker af renaisancen så meget, havde Ibsen den samme ligegyldighed som i sin tid Goethe. Det faldt ham ikke ind at standse der og fordybe sig i byens kunstrigdom. Efter et kort ophold reiste han altid videre til Rom.

Ibsens liv udenlands var i det hele taget et liv i selvsamling og selvfordybelse. De fremmede byer havde derfor ikke for ham som for os andre den store dragning, som indbyder til beskuelse og studium . . . Han sad helst bøiet over sin tankes stille ocean, der afspeilede ham en verden, større, rigere og mere fængslende end den, som umiddelbart omgav ham . .

Men Ibsens digtning er dog med al sin symbolik bygget på virkelighedens grund? vil man her indvende. Hvordan kom så han, den ensomme grubler, under sin vegeteren udenlands, i berørelse med den reelle verden udenfor ham?

Jo, den flød ustanseligt til ham som til den ensomme Jonas Lie i Paris gennem tusen små kanaler — især da gennem de daglige besøg på kaféen og avislæsningen der.

På kaféen så han mennesker og det mennesker af forskellig stand og stilling, unge og gamle, mænd og kvinder, studenter, kunstnere, skikkelige borgere, en verden i det små — og bag guldbrillerne, halvt skjult af avisen, iagttog han denne verden med noget af en naturforskers kolde ro . . .

Som Holberg, den lune satirikus, sad stille og ukendt på et dansk ølhus og lytted til håndværksfolks og kræmmeres snak om „kuriøse politiske materier", som han siden benytted i sin udødelige „Kandestøber", — slig sad Ibsen rolig på Münchenerkaféen og studerte de brave tyskere.

Hvor karakteristisk for Ibsen at han i café Maximilian, hvor han daglig kom på et bestemt klokkeslet, valgte sig plads lige overfor et stort speil, der reflekterte indgangsdøren og alle de kommende og gående personer. Uden at behøve at vende sig mod døren, kunde han i speilet se og granske alt. Som en poetisk detektiv sad han der lige overfor speilet, bag sit store blad . . .

Intet undgik hans skarpe blik. Han lagde mærke til, ikke alene gæsternes ydre og manerer, hvordan de fuld af godmodig venlighed smilte og nikked til hinanden (de katholske bayere er i parenthes sagt elskværdigere end deres protestantiske brødre i Nordtyskland), men han opsnapped brudstykker af deres fortrolige samtaler og opdaged karaktertræk, der var dem eiendommelige og som han ikke havde set andetsteds . . .

De enkelte individer, som passerte revue for ham på kaféen, kom til slut for ham at repræsentere hele nationen. Gennem dem søgte han at danne sig en forestilling om det hele folks naturel . . .

Og af aviserne lærte han meget.

Der fik han svar på mange af sine stille spørgsmål om de mennesker, i hvis midte han levede . . . Aviser er jo i sin korthed som en åbenbaring af et folks tilstand, af dets tankesæt og ønsker . . .

Ibsen havde desuden ligesom alle store digtere en vidunderlig divinationsgave. Af det tilsyneladende små gætted han sig til det store. Af en liden leder, en notits eller et avertissement, som andre overså, fik han mere at vide end andre af årelange studier . . .

Han fortalte mig. at han ved at læse en politisk artikel i det fremmede blad kunde danne sig en idé om vedkommende lands forfatning og statsøkonomi, om dets samfundsforhold overhovedet . . .

Men Ibsen var heller ingen almindelig avislæser. Han tog ikke arbeidet let, han gennemgik endogså

nøie avertissementerne, hvoraf han efter eget sigende ikke lærte mindst.*)

Han begyndte med at læse avisen øverst oppe på siden, hvor titelen står samt prisen for kvartalet, og sluttede nede paa dens fjerde side, hvor trykkerens og udgiverens navn bekendtgøres.

Sikkerlig har han mellem rækken af avertissementer fundet mangt et lidet stykke kulturhistorie . . .

Ibsen vilde i sit udenlandske hjem såvel som på hotellerne så meget som muligt hjælpe sig selv, for ikke at ulejlige tjenestefolkene. Hans ideal var en „selfmade man".

Sprang således en knap løs i hans bukser — et prosaisk uheld, som kan hænde selv de største poeter — så gik han ind på sit eget værelse, lukkede døren godt, og efter ligeså mange komiske som unødvendige forberedelser, syede han selv knappen fast igen med den samme omhu, hvormed han renskrev et nyt drama . . .

---

*) Fru Collett lignede også Ibsen deri at hun altid studerte avertissementerne.

Engang fandt hun under „begravelser", at „handelsreisende Jeremiassens søster var afgået ved døden" — og denne notits harmede hende dybt. Kvindens egen stilling og personlighed var jo her opgivet for fuldstændigt at gå op i mandens.

Et sligt vigtigt hverv turde han umulig betro til nogen anden, ikke engang til sin hustru.

En af Ibsens parodokser var, at „et fruentimmer aldrig forstod at sy en knap fast slig at den holdt".

Syede han derimod selv, holdt den i al evighed.

Fru Ibsen smilte skælmsk og underfundigt, når „Nora"s digter kom med slige kvindefiendtlige ytringer. Og senere sagde hun i fortrolighed til mig: „Det er sandt, at Ibsen selv syr knapper i sine klæder, men at de holder såpas godt, er min fortjeneste, for uden at Ibsen ved det, „nester" jeg knappen, hvad Ibsen altid glemmer — og det er dog det vigtigste. Men lad ham bare beholde sin tro, da den lader til at gøre ham så lykkelig".

Dette er jo „livsløgnen" fra „Vildanden" i det små og dagligdagse, tænkte jeg — og jeg måtte le hjerteligt.

Som et kuriosum kan jeg anføre, at Ibsen en vinter i München spurgte mig med et alvorligt og bekymret ansigt:

„Sig mig én ting, Paulsen! — Pudser De nu selv Deres støvler hver morgen?"

Forvirret svarte jeg nei og så vistnok brødefuld ud . . . Det gik i øiebikket dunkelt op for mig, at jeg sikkerlig havde svigtet en pligt mod mig selv og mod samfundet.

„Men det må De endelig gøre . . . De vil da føle

Dem som et andet menneske . . . Man skal aldrig lade en anden besørge, hvad man selv kan udrette . . . Begynder De nu først med at pudse støvlerne, så vil De ende med selv at ordne Deres værelse, lægge i ovnen etc. På den måde blir De tilslut en frigjort mand, uafhængig af Pér og Pål . . .“

Jeg lovede at følge hans råd, men desværre har jeg ikke holdt mit løfte.*)

*) Man har fortalt mig, at i Amerika ordner husets unge sønner af middelstanden selv sit værelse — og det betragtes som alt andet end umandigt. Ibsen havde altså også her fremtidsblikket.

IBSEN OG H. C. ANDERSEN.

Som en klippe står stejlt mod vandet, der forgæves bryder sig mod dens fod, slig stod Henrik Ibsens væsen og forfattereiendommelighed stejlt mod H. C. Andersens.

Det naivtfølsomme ligger nu engang ikke for Ibsen. Den mand, som engang i min nærværelse ytrede, at der var tre ting, som han ikke brød sig om, børn, blomster og musik, for ham måtte naturnødvendig en digter af Andersens art være diametralt modsat.

Er Ibsen som et stykke norsk granit, hugget lige ud af fjeldet, kunde man måske sammenligne Andersen med vandet, der er så blødt, så vekslende og vigende, — en stille skovsjø med nøkkeroser på sit bryst, der tro speiler himlens drømmende stjerner og skyernes eventyrlige flugt . . .

Naturligvis kunde en mand som Andersen ud fra sine forudsætninger heller ikke sætte pris på Ibsens digtning.

Da „Per Gynt" kom ud, var han aldeles forbauset over, at et sådant værk kunde vinde bifald hos publikum.

„Nå, skal det være poesi?“ sagde han misfornøiet til Edvard Grieg, der havde sat musik til flere af hans smådigte, og som i denne periode ofte var sammen med ham.

Med megen møie havde han studeret værket, men slet ikke forstået det. Selv sproget, der i „Per Gynt“ er så hårdt og ægte norsk i sin form, lagde ham hindringer i veien.

Men så skulde de to literære antipoder omsider mødes. Det skete i København.

Andersen henlevede som bekendt sine sidste år hos etatsråd Melchior på dennes villa „Rolighed“. (Den lå på østerbro i nærheden af fru Heibergs villa i Rosenvænget).

Den gamle etatsråd var en usædvanlig fin og nobel mand, som sammen med sin elskværdige hustru Dorothea, født Henriques, viste hjemlige og fremmede kunstnere en stor gæstfrihed. Selv har jeg haft den lykke at blive modtaget af denne sjeldne familie i deres vakre villa, men da var Andersen allerede gået bort for flere år siden. Dog, hans minde levede friskt som den grønne efeu i haven; det var, som om hele villaen var fuld af historier og anekdoter om ham. Mange af disse var svært uskyldige og morsomme; andre røbede digterens store selvkærlighed; han var jo som et forkælet barn.

Af anekdoter erindrer jeg et par, der er for gode til ikke at opbevares. Lad mig tilføje, at jeg ikke har dem fra familien Melchior, der var diskretionen selv ligeoverfor Andersens svagheder, men fra andre.

Andersen led ikke alene af dødsfrygt, men han var også bange for at blive begravet levende. Tanken på en sådan eventualitet pinte ham meget.

„Jeg er ikke død, kun skindød," skrev han således hver aften på en seddel, inden han gik tilsengs. Sedlen placerede han på tæppet foran sengen, så den ret kunde falde i øinene. Tjeneren fandt den hver morgen, læste den uden at fortrække en mine og kastede den ubemærket bort.

En anden af Andersens griller var, at han skulde blive forgivet.

Han var jo en stor mand, en verdensberømthed, og han havde i visse bøger læst, at verden var rænkefuld — at der gaves onde, misundelige mennesker, som undertiden i al smug tog livet af genier som hans lige. Men nu gjaldt det at være forsigtig og ikke lade sig overliste af fjenden.

Han var en lækkermund og holdt især af bonbons og søde sager. En fremmed beundrer sendte ham en æske med kandiserede frugter. Fyldt af sin gamle mistanke havde Andersen ikke mod til at smage på frugterne, skønt både farve og duft var højst lokkende — men hvad gjorde så den gode digter?

Han pakkede en del af frugterne ind i et kræmmerhus og sendte det med nogle galante ord til en ung dame, i hvis forældres hus han ofte var gæst. Et par dage efter kom Andersen selv på visit og spurgte tjeneren, hvordan den unge dame, der havde modtaget de kandiserede frugter, befandt sig.

„Udmærket!" blev der svaret!"

„Hun er altså ikke død?“ sagde Andersen til tjenerens store forbauselse.

Så gik han hjem og spiste nu med rolig samvittighed af æskens indhold.*)

Om sit møde med Andersen i etatsråd Melchiors hjem har Ibsen selv fortalt mig en aften, han var i sit gode lune.

Under Ibsens ophold i „Nordens Athen“ gav etatsråden en stor middag til ære for Ibsen i sin villa „Rolighed“. En række af hovedstadens mest notable personer var indbudne. Alle gæsterne var samlede, man skulde netop gå tilbords, — men der kom ingen Andersen. (Han boede som sagt hos etatsråden og havde sine værelser ovenpå). Der gik et kvartér, der gik en halv time; en nervøs uro greb efterhånden selskabet, og værtinden så ulykkelig ud. Bud på bud sendtes op til „conferentsråden“, han udeblev dog fremdeles. Værtinden fjernede sig stille, men vendte tilbage med en mere bekymret mine end før — uden Andersen. Han vilde ikke komme ned.

Man sagde intet til hædersgæsten, men Ibsen anede, hvad der var i vejen. Andersen likte kun at være i selskab med mennesker, på hvis sympati han var sikker. Når man talte til ham om fremmede forfattere, kunde han hélt naivt spørge: „Beundrer han mig?“ — Og han havde måske sine grunde til at

*) Denne historie skal dog i sine enkeltheder ikke være ganske korrekt, og en dame, der stod Andersen nær, har protesteret mod den i „Vort Land“.

tvivle på, om den berømte norske dramatiker svor til hans fane . . .

Misstemningen i selskabet øgedes. Nu var der gået tre kvartér over den fastsatte spisetid. Værtsfolket var rådløst. Skulde man gå tilbords uden „conferentsråden"?

Så reddede Ibsen situationen. Han tog værten til side og bad om lov til at gå alene op på Andersens værelse og tale med ham. Etatsråden nikkede og viste ham selv veien. Et øieblik efter kom til selskabets glade overraskelske de to store digtere arm i arm ind i salen, Andersen synlig bevæget, smilende gennem tårer. Han lignede et stort barn, der har fået sin villie.

„Men hvad passerte mellem Dem og Andersen deroppe på hans værelse?" spurgte jeg Ibsen nysgerrig.

Ibsen smilte ved erindringen.

„Jeg omfavnede ham og sagde ham en passende kompliment. Han blev rørt og sagde, idet han gengældte min omfavnelse: „Så De holder altså virkelig af mig?

„Og middagen hos etatsråd Melchior løb siden muntert af?"

„Det blev en af de hyggeligste middage, som jeg har været med til. Andersen kunde jo være elskværdig og underholdende som få, når han vilde det".

IBSEN OG DET HEIBERGSKE HUS.

Det er nu over 25 år siden, min første udenlandsreise.

En aften i Ibsens hjem i München. Jeg var den eneste gæst. Sigurd sad og læste i sideværelset, hvis dør stod åben, fru Ibsen sad med en træt mine i sofaen og havde en roman i hånden . . .

Aldrig så jeg denne elskværdige digterfrue beskæftiget med et håndarbeide; hun kendte sin mands aversion for en gerning af den art. Man huske paa Helmers replik i „Dukkehjemmet": „At strikke — det kan aldrig blive andet end uskønt. De sammenklemte arme, strikkepindene, som går op og ned — det har noget kinesisk ved sig."

Talen faldt på Johan Ludvig Heiberg, Danmarks fine digter og tænker, „den store seer", som Ibsen kalder ham i sit „Rimbrev". Under mit ophold i København havde hans enke, den berømte skuespillerinde, vist mig megen opmærksomhed. Ibsen havde også i sin tid været gæst hos hende i „Rosenvængets flor"; hun havde givet en stor middag til ære for ham.

Jeg fortalte Ibsen, hvor overrasket og bedrøvet fru

Heiberg havde været over hans usædvanlige taushed; han havde knapt sagt et ord, sålænge middagen varede.

„At tænke sig, at der inde i fjeldet fandtes guldminer og dog ikke faa se et glimt af dem", havde fruen beklagende ytret.

Ibsen smilte uden at svare.

„Men siden kom jo Deres berømte „Rimbrev" fra Dresden og gjorde alt godt igen . . . Ikke alene fru Heiberg, men hele den danske nation følte Deres takkedigt som en udmærkelse:

„Underfuldt til Danmark bundet
skal De stå for slægters øie, —
bundet til en nat ved sundet
under mindets stjerner høie."

Ibsen sagde, at han ikke alene satte stor pris på fru Heiberg som kunstnerinde og menneske, men at han personlig skyldte hende megen taknemmelighed.

Medens hendes afdøde mand, da han styred det kongelige teater, ud af et forældet æstetisk synspunkt, havde vraget Ibsens stykker, havde fru Heiberg derimod senere gjort alt sit for at føre dem frem.

At „Kongsemnerne" således opførtes på det kongelige teater, var for en stor del hendes værk. Hun satte det også selv i scene. Hertug Skules slutningsreplik om at han var „Guds stedbarn på jorden", kunde dog fruen, der med årene blev noget ortodoks, ikke rigtig like . . . Hun strøg den uden videre, motiverende dette skridt med, at „den gode vorherre har slet ingen stedbørn, men holder ligelig af os alle."

Også „De unges forbund“, det første stykke af Ibsen, som gik på det kongelige teater, havde fru Heiberg vist megen interesse. Personlig ledede hun prøver og scenearrangement.

Fru Heiberg bevarede sin begeistring for Ibsens digtning usvækket. Under et af mine mange besøg i København fandt jeg således fruen fuldt optaget af „Samfundets støtter“; især var hun henrykt over Lona Hessel.

„Lona Hessel havde været en rolle for mig“, sagde hun, „men desværre fik jeg ikke i min teatertid roller af den art. Den tids digtere havde ikke virkelighedssans nok“.

Forundret og beundrende hørte jeg paa hende. Den korrekte og elegante etatsrådinde, der havde glimret i de romantiske skuespil som dronning og alfepige, sukkede efter at spille Lona Hessel, det formløse, emanciperte fruentimmer, som vasker sine smudsige hænder ved pumpen ude i gården og som naar hun stormer ind i konsul Berniks fredede dagligstue fører med sig som et pust fra Amerikas vilde prærier . . .

Sandheden var, at der hos fru Heiberg som hos de fleste større ånder var en mærkelig evne til selvfornyelse, en trang til at følge med udviklingen — og det var dette, som altid holdt hende ung.

„Kendte De personlig Johan Ludvig Heiberg?“ spurgte jeg Ibsen.

Jo, han kendte ham godt. Heiberg havde vist ham megen venlighed, da han i 1852 som ganske ungt

menneske med et lidet stipendium fra den bergenske scene var kommet til København for at studere teaterforholdene der. Han havde også spist middag hos Heibergs. De var så gæstfrie mod alle norske. Også skuespillerinden fru Louise Brun og mand, som Ibsen havde reist sammen med, havde de inviteret. Middagen var usædvanlig flot, Heiberg var jo en gourmand, men hvad der undred Ibsen, var at Heiberg efter bordet, istedetfor at tale om literatur og politik, mest berørte spørgsmål af kulinarisk interesse.

Fru Heiberg havde han havt anledning til at se i hendes glansroller som Dina, Ragnhild, Agnete, Jolanthe osv., dengang hun seierrig drog

„smykket, gratiefulgt og sand
gennem kunstens underland" —

Johan Ludvig Heiberg er vistnok ved siden af Kierkegård den danske forfatter, der har øvet størst indflydelse på Ibsen, ikke mindst i formel henseende. Heiberg var jo en sprogets virtuos.

Heibergs „En sjæl efter døden" (et af de få danske digterværker, som jeg foruden Schaks „Fantasterne" har hørt Ibsen rose stærkt) har især grebet ham og sat kendelige spor i „Per Gynt" i den akt, hvor „knappestøberen" og „den magre" optræder. Her minder både indhold og form om en af samtalerne i „En sjæl efter døden".

Karakteristisk er det, at den literære kreds i København som Welhaven, Ibsen og fru Collett mest drages mod, er den Heibergske.

Fru Collett følte sig således aldeles som hjemme hos Heibergs; hun fandt der, især da hos Heiberg, en forståelse, som hun ikke havde drømt om, hun fandt denne milde luft, der ligesom en vårhilsen kan bølge kærtegnende imod en såret kunstnersjæl. På sine gamle dage blev hun heller aldrig træt af at fortælle om de åndfulde soiréer i det Heibergske hjem i Søkvæsthuset på Kristianshavn, om fru Heibergs strålende mine, når hun vendte hjem fra sine triumfer i teatret, om fru Gyllembourgs moderlige godhed, om Heibergs vid og galanteri ligeoverfor damerne. Mod sin gamle mor var han således ridderligheden selv, førte hende altid tilbords osv.*)

Det var ikke alene værtsfolkets ånd og elskværdighed, som tiltrak den norske gæst, det var tillige slægtskabet.

Heibergs berømte far, der på grund af sit politiske frisind blev landsforvist, var jo norsk født og havde opholdt sig en række ungdomsår i Bergen. Det Heibergske hus viste også altid stor sympati for det land, hvorfra familien havde sit udspring og som Danmark engang havde været forenet med. En dannet nordmand, der hilsede på dem, kunde altid gøre regning på hjertelig velkomst. Og i de sidste år af sit liv tilbragte fru Heiberg næsten hver sommer i Norge, slig forkærlighed havde hun for slægtens hjemland.

*) Derimod var han, efter hvad Schwanenflügel fortæller i sin udmærkede bog om J. P. Heiberg, ret ligegyldig mod den gamle, landflygtige, nødlidende far, som i sin tid, under sønnens ophold i Paris, havde ofret såmeget for ham.

Man kan sige om det Heibergske hus, at efter det politiske bånd brast mellem rigerne, søgte det at knytte et nyt bånd af åndelig art mellem dem. En slags moderne skandinavisme! Ikke uden betydning er det at både Ibsen og Bjørnson har feiret fru Heiberg i skønne vers . . .

„Har De læst Heibergs skrifter?" spurgte Ibsen mig.

Jeg måtte til min skam bekende, at jeg kun kendte Heibergs digte og skuespillet „Elverhøi".

Ibsen sagde da: „Men ham bør De studere, De bør læse alt, hvad han har skrevet. Måske kan han på Deres nuværende udviklingstrin ikke lære Dem noget nyt, men De vil hos ham finde en æstetisk dannelse, en finhed og smag, som De bare kan have godt af at gøre Dem bekendt med".

Jeg lovede at følge hans råd.

I Ibsens „Digte" vil man finde et, kaldet „Til de genlevende" og som lyder således:

Nu er pris i mængdens munde; —
først dog måtte kæmpen blunde.

Han et lys i landet tændte;
I med det hans hjerte brændte.

Han et sværd jer svinge lærte;
I det prøved mod hans hjerte.

Hvast han stred mod døgnets trolde;
I ham klemte mellem skjolde.

Men en glansfuld vindings stjerne
tog I efter ham at værne.

Slør den ei, hvis tornekronet
høvding sove skal forsonet.

Da dette digt i 1860 offentliggjordes, vakte det opsigt og man undrede sig over, hvem den navnløse var, hvis miskendelse Ibsen havde taget sig så nær, og hvis minde han nu forherligede i disse korte, kraftige vers.

Senere viste det sig, at digtet var skrevet i anledning af Johan Ludvig Heibergs død.

Ibsen havde været sin ungdomskærlighed til den danske digter og kritiker tro til det sidste.

ET ETIKETTESPØRGSMÅL.*)

Det var i Rom, i ottierne.

Prinserne Karl og Oskar havde netop været der og i vor skandinaviske forening havde man givet fest for dem. Vi syntes alle så godt om de unge prinser, der var så kække og naturlige; især vandt Oskar (den senere prins Bernadotte) hjerterne ved sin enkle, sømandsagtige ligefremhed . . .

Vi sad nu i Ibsens hjem ved thebordet og talte om festen, der som helhed var vellykket.

„Bernadotterne er meget elskværdige", sagde den yngste af gæsterne, „og de sidder inde med en dannelse og kunstforstand, som andre fyrster kan misunde dem. Og dog er der én ting ved dem, som jeg ikke rigtig synes om".

„Hvad kan det være?"

„At de dutter gamle, fornemme normænd, når de taler med dem. Det klinger så respektløst, synes jeg — og vedkommende normænd kan blot føle sig ilde og ydmyget derved".

*) Skrevet før unionsopløsningen.

Et rygte, der havde spredt sig over hele kolonien, vilde vide, at prins Karl i sin korte samtale med Ibsen blandt andet havde sagt: „Hvad skriver du nu på?“ og at Ibsen i det samme med et dybt buk fjernede sig fra prinsen, der kom til at stå alene midt på gulvet.

„Naturligvis ved jeg, at de ikke mener det ilde“, tilføiede den yngste, „tværtimod de vil kun lægge for dagen et venskabeligt sindelag . . . Måske har de hørt noget om, at vore norske bønder siger du til alle, høie og lave (det er jo det engelske „you“), og indbilder sig at de ved en sådan fortrolig tiltale imødekommer en af vore gamle nationaleiendommeligheder og derved bliver rigtig populære“.

Ibsen svarede ikke, men så misfornøiet ud.

„Lad motiverne være, hvad de vil; faktum er at en tiltåle af denne art virker stødende“, sagde en gammel herre i selskabet. „Hvis Bernadotterne bedre kendte stemningen i Norge, de selskabelige, fra Danmark nedarvede selskabsformer, vilde de ladet en slig uskik falde . . . Den har ofte sat ondt blod . . . En norsk militærattaché, som jeg engang traf i Paris, fortalte mig at han havde været tilstede, da en gammel general fra det nordenfjeldske blev forestillet for kongen, som han, underligt nok, aldrig havde mødt før. Kongen sagde på sin venlige måde noget lignende som: „Det er nok første gang du og jeg ser hinanden“. Den gamle general rødmede under de hvide hår, som om der var tilføiet ham en krænkelse og bukkede dybt, svært dybt; de unge løitnanter i nærheden fik

tårer i øinene og følte sig ganske ulykkelige ved situationen — men kongen anede intet".

„Ja, man har jo en lignende historie om den gamle statsråd Riddervold", ytrede en anden af gæsterne. „Han sagde engang til kongen, der altid duttede ham: „Jeg vil tillade mig at gøre Deres majestæt opmærksom på, at Deres salig far altid sagde „De" til mig".*)

Man måtte smile af den gamle statsråd, der holdt så strengt på sin værdighed.

Endelig kom Ibsen med sin mening.

„Det må altid betragtes som en udmærkelse, når kongen siger du til en undersåt . . . Han ved godt at gøre forskel . . . Han siger således ikke du til en svensk lakai eller underordnet funktionær, kun til fremragende mænd, som det har lykkedes at vinde hans respekt og tillid".

Der blev en pause. Ibsens ord gav som sædvanlig stof til eftertanke.

„Underligt er det alligevel", sagde så den yngste i kredsen, „at mens den gamle tyske keiser siger: „Sie, mein herr" til sine undersåtter, den franske president: „Vous" og „monsieur", så skal vore Bernadotter, der nys har indtaget sin plads i fyrsternes række

---

*) Svenskerne har forresten svært ved at finde en passende tiltaleform og derfor giver de én altid titelen, hvis man har en. „Ni" er ikke fint nok, det bruges mest til underordnede, „du" er for intimt og mellemtingen, vort „De", mangler i sproget. De dannede svensker i Rom, som til stadighed omgikkes normænd og dansker, adopterede også straks vort „De", der falder så bekvemt for alle parter.

dutte én uden videre . . . Hvad de vil opnå dermed, er mig en gåde —."

Ingen svarede. Fru Ibsen søgte nu at give samtalen en anden vending; hun fortalte, at hun samme dag havde været i den nærliggende kirke, St. Andrea delle Fratte, hvor Angelika Kaufmann ligger begravet, og hørt „slig deilig messe". Men det lykkedes hende ikke; man vedblev at diskutere det lidet interessante etikettespørgsmål.

„Tør jeg spørge om De, herr Ibsen, er dus med vor nuværende konge?" spurgte den gamle herre.

„Ja, — det vil sige", svarede Ibsen lidt forvirret, „kongen siger du til mig, men — —"

„Men du siger ikke det samme til ham. Der er altså ingen gensidighed", sagde den unge Ibsen, der så sjeldent blandede sig i samtalen, men som regel sad taus, skarpt iagttagende i en krog.

„Naturligvis — det falder som af sig selv, gutten min —."

„Men da var der jo ingen stas ved det", mente den unge Ibsen og sank tilbage i sin taushed.

„Forresten var forholdet anderledes til Karl den 15de, der var en slig gemytlig kunstnernatur", tilføiede Ibsen. Kongen drak dus, når han var i det humør, med alle sine kammerater og gode bekendte — og de sagde du igen, også Ibsen gjorde det, når de var i „petite comité".

Og Ibsen skildrede os tilslut nogle uforglemmelige aftener, som han havde tilbragt som gæst hos den livsglade, ridderlige konge i dennes private leilighed

på Stockholms slot, sammen med nogle kunstnere, hvoriblandt den berømte svenske skuespiller Almløf, der behandlede kongen meget familiært, aldeles som en „bror".

Al stiv etikette var her banlyst; her var ingen majestæt, kun en samling af glade kunstnersjæle, der skattede hverandre og holdt af hverandre — og den gladeste af alle var kongen selv, der i sin person jo forenede maleren og digteren.

Ja, stemningen gik svært høit, man lo og drak champagne og fortalte morsomme historier, der ikke altid var for kræsne øren — og det blev langt over midnat, før man af den høie vært fik lov til at bryde op.

Over Ibsens ansigt var der noget strålende, mens han dvælede ved disse festlige erindringer. Jeg forstod nu at han personlig havde holdt meget af Karl den 15de, at det var ligesåmeget til vennen som til fyrsten, han skrev sit skønne digt „Uden navn", hvoraf hidsættes:

„Til den ridderligste sender
jeg mit digt foruden navn.
Jeg forstår, hvor sværdet brænder
i de djærve bundne hænder;
jeg forstår hvor noget tænder
i hans pandes tankefavn.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Martyrdom, af purpur dækket, —
kval i taushed, fængslet trang,
blomsters håb af gråveir gækket,
grenes frugt i utid brækket,
drøm, til livets drøihed vækket, —
sættes kors ved i min sang."

Om dette digt var det forresten, at en dansk kritiker ved en pudsig misforståelse troede, ar Ibsen havde skrevet det — til sig selv.

Så ringede det pludseligt i entréen — et eget, nervøst ryk.

„Hvem kan det være, der kommer så sent?“ spurgte Ibsen.

„Det er sandsynligvis fru Collett“, sagde værtinden. „Du ved, at man reiser sig så sent fra table d'hôte i hotellet.“ Og hun ilede ud for at modtage den berømte gæst.

Et øieblik efter trådte fru Camilla lydløst og gratiøst ind i salonen, svingende sin vifte som et scepter over vore hoveder — og samtalen gled straks som af sig selv ind i et nyt spor.*)

*) Efter at denne skitse var nedskrevet, har en høitstående landsmand meddelt mig, at når kongen sagde du, var dette fra hans side inderlig velment. Kongen betragtede sig som landets fader — og en fader siger jo altid du til sine børn.

IBSEN SOM SCENEINSTRUKTØR.

Når Ibsen med smilende ringeagt talte om Goethes ledelse af teatret i Weimar, tænkte jeg ofte: „Hvordan mon han selv har været som sceneinstruktør? Var han i grunden mere anlagt for denne stilling end Goethe? Var det ikke snarere en tilfældighed, en trang til levebrød end speciel begavelse i den retning, som bestemte ham til at modtage en sceneinstruktørs vanskelige og utaknemmelige opgave?

Ved Ole Bulls mellemkomst kaldtes Ibsen til den nye bergenske scene, hvor han virkede omtrent seks år.

Vi har al grund til at tro, at Ibsen, især da i begyndelsen, manglede den erfaring og authoritet, som udkrævedes. Han var jo også så ung dengang, kun nogle og tyve år og kendte lidet eller intet til teatersager.*)

*) „Det var med en temmelig let dramatisk bagage, at Ibsen reiste til Bergen", skriver Halvorsen i sin artikel om Ibsen i forfatterleksikonet. De bergenske anmeldere angreb ham også stærkt og beskyldte ham for „uvidenhed og umodenhed" på kunstkritikens område. Disse bergenske anmeldere med adjunkt Poul Stub i spidsen var imidlertid allesammen ret tarvelige og ukyndige.

Teaterbestyrelsen håbede imidlertid at han kunde udvikle sig med tiden, og viste sin tillid til Ibsen ved at tilstå ham af teatrets kasse en mindre sum til en udenlandsreise for at studere danske og tyske teaterforhold.

Ibsen har vistnok under sit lange ophold i Bergen været mere optaget af at skrive for scenen — han digtede jo i hin periode „Gildet på Solhaug", „Olaf Liliekrans", „Fru Inger til Østråt", „Hærmændene på Helgeland" — end af at veilede skuespillerne.

Vi må heller ikke glemme at det hørte med til hans forpligtelser, da han modtog posten, at han fra tid til anden — om muligt hvert år — skulde levere teatret et dramatisk arbeide.

På prøverne var Ibsen meget opmærksom. Nøie iagttog han skuespillerne — ingen urigtig gestus, ingen falsk betoning undgik ham — men han gav dem sjeldent råd. Han var ligeoverfor teatrets kunstnere beskeden og reserveret, måske i høiere grad, end det passede for hans stilling.

Min gamle lærer og ven, Herman Låding, som bestyrelsen tilslut gav Ibsen til kollega, kanske fordi den syntes at han trængte til en medhjælp, fortalte mig ofte om sin teatertid og sit samarbeide med Ibsen.

Egentlig samarbeide blev det dog ikke, for de var som ofrest uenige og gik hver sin vei. Låding var den ældre og modnere og holdt på sin authoritet. Ibsen var, som ungdommen pleier at være, heftig og opbrusende. Og det endte da også med, hvad jeg har

meddelt i mine „Erindringer“, at den varmblodige Ibsen udfordrede Låding til en duel.*)

Såvidt jeg opfattede Låding, manglede Ibsen, den store drømmer, det praktiske greb på tingene. Han forstod ikke at bygge broen fra fantasiens verden over til den nøgterne, maskinmæssige virkelighed bag kulisserne.

Ibsen tog sig dog ikke på nogen måde sin opgave let. Han, der altid har været en samvittighedsfuld mand, var det også som sceneinstruktør, hvad vi kan se af de lange, indgaaende breve om teateranliggender, som han sendte bestyrelsen i Bergen fra sin lille stipendiereise — og ikke mindst af en bog, kaldet „Regielister og scenearrangements“ i teatrets arkiv, som nu opbevares som en helligdom i Bergens offentlige bibliothek, hvis elskværdige bibliothekar, frøken Platow, engang lånte mig den til gennemsyn.

Mig interesserte det levende at blade i denne sjeldne, gamle bog, hvor Ibsen omhyggelig havde tegnet og undertiden også koloreret sceneinteriøret for hvert stykke, og skrevet med sin smukke, sirlige håndskrift hele scenegangen, fra hvilken side man gik ud og ind, hvilke stillinger man havde at indtage etc. Også de til enhver scene fornødne rekvisiter er nøiagtigt optegnede af ham.

---

*) I de senere år, da jeg traf Ibsen, talte han altid med velvilie om Låding. Han sendte ham også med nogle elskværdige, anerkendende ord et eksemplar af „Per Gynt“.

Fra Bergen gik Ibsen til Kristiania, ved hvis teater han i en årrække virkede. Men heller ikke her greb han med myndig hånd ind i ledelsen; han var mest den passive tilskuer.

Under mit besøg i hovedstaden spurgte jeg flere af de ældre skuespillere og skuespillerinder, som i sin tid havde arbeidet sammen med Ibsen, blandt andre fru Laura Gundersen, hvordan Ibsen var som scene-instruktør — om de overhovedet havde lært noget af ham,

Svaret var som regel det samme: „Han bare så på os — han sagde ingenting."

At Ibsen dog ved leilighed kunde sige sin hjertens mening, især når det gjaldt udførelsen af hans egne stykker, beviser de irettesættelser, han gentagende gav fru Gundersen, hvem han dog beundrede så meget, først i „Kongsemnerne", hvor hun i en scene optrådte i en umulig dragt, og siden i „Fru Inger til Østråt", hvor hun stadig forvekslede navnet Gyldenløve med Løwenskjold.

Om Ibsen som artistisk direktør skriver fru Lucie Wolf i sine „Livserindringer":

„Jeg mindes ham som en sky, forunderlig taus mand, som jeg fandt stod langt borte fra os alle, én, hvis væsen ingenlunde vakte lyst til at tale ret fortrolig eller tillidsfuld med. Han var jo altid venlig og høflig, men på en måde, som bragte mig til at skynde mig svært med det, jeg havde at spørge om. Nogen instruktion i den forstand som Bjørnson, var der ikke tale om. Jeg ialfald var bange for ham. Han gik

stadig og hyllede sig ind i en stor kappe og nærmede man sig til ham, så trak han sig tilbage og gemte sig som en snegl i sit hus.

Jeg husker, én bad mig tale til ham om en prøve, vi skulde have. „Nei tak", sagde jeg, „gå selv hen og spørg ham; ser du ikke, hvor han kryber ind i kappen? Og se, hvor den strutter til alle sider! Det er alle de store tanker, han går frugtsommelig med; de sidder derinde og er færdige at sprænge kappen for at flyve ud i verden."

En stor feil havde han; han var så veltilfreds med alt, hvad vi præsterede, og dette var jo dog mangen gang mådeligt nok. Det kunde ikke være fordi han ikke forstod det; snarere var det en slags ladhed eller galanteri, især mod damerne, som han gennemgående fandt udmærkede."

Ibsen besatte ogsaa ret fejlagtigt rollerne, fortæller den fremragende skuespillerinde.

Han bestemte således, at hun skulde spille Sigrid, Skule Jarls søster, i „Kongsemnerne", en tragisk rolle, der lå så fjernt som muligt fra fruens muntre naturel. Fruen protesterte af alle kræfter, men det nyttede ikke. Ibsen sagde, at hun måtte spille den. Dog på prøverne gik det så galt — hendes mand stod i kulissen og lo høit af hendes unatur og falske pathos — at hun igen tiggede Ibsen om at blive fritaget for en rolle, der var hende ganske umulig.

„Det er ikke sandt", svarede Ibsen ærgerlig, „De er flink i rollen."

Fru Wolf bare så på ham, brast i latter og sagde:

„Å, gud hjælpe både Sigrid, Dem og mig! Her gør De noget, som vi alle tre får velfortjent prygl for. Dette er synd for mig.“

Ibsen taug, men da han gik, syntes fruen at der var en mimik i ryggen på hans store kappe af forargelse over hende.

Det blev ogsaa et rungende nederlag for fru Wolf — det vil sige hos de få kunstforstandige, for det store publikum modtog hendes „Sigrid“ med bifald. Tilhørerne ræsonnerte nemlig slig, fortæller fruen: „Ja, dette er jo ikke godt, men vi må tage feil; thi den store digter har selv tildélt hende rollen og har været med paa alle prøverne.“

Da „Rosmersholm“ skulde opføres i Kristiania, begik Ibsen en lignende feil, der skulde blive skæbnesvanger.

Rebekkas rolle var som skrevet for fru Gundersen, vor store tragedienne, men til alles forundring og fru Gundersens store sorg og skuffelse, gav Ibsen rollen til — frøken Reimers, en elskværdig kunstnerinde, hvis fag er det komiske og som særlig udmærker sig som „Grethe“ i „Kærlighed uden strømper“.

Udførelsen led naturligvis derunder og som følge af den forkerte rollebesætning måtte Ibsens skønne, dybt sørgmodige drama, der havde fortjent et langt liv, snart forsvinde af repertoiret.

Ved premieren sad fru Gundersen i teatret ved siden af fru Wolf.

Pludselig greb fru Gundersen sin kollegas hånd og bitterligt grædende hviskede hun: „Ak, Lucie, nu

først ser jeg, hvad jeg skulde skabt af Rebekka. Å, for en synd Ibsen har begået mod mig! Hvad har jeg da gjort ham, at jeg skal krænkes så hårdt?"

Trods disse enkelte misgreb, havde Ibsen som hélhed den fineste forståelse af scenens krav; det lå ham i blodet, han var jo den dramatiske digter uden lige.

Når han på prøverne ikke korrigerte feilene, skyldtes det efter min mening ikke alene en vis tunghed ved at meddele sig, forenet med en udpræget sky for at træde befalende op, men især en art livstrøthed, der lod ham finde alt mere eller mindre ligegyldigt.

Ibsens Kristiania-periode er måske den tristeste og kummerligste i hans kæmpende ungdomsliv — alt gik ham dengang imod.*)

Da Ibsens „Et dukkehjem" under titelen „Nora" for første gang opførtes i München, var Ibsen tilstede ved næsten alle prøverne. Jeg, som dengang opholdt mig der, overværede den første forestilling.

Stykket blev som hélhed spillet godt — særlig var fru Ramlo, „Nora"s fremstillerinde, udmærket — og

*) Et rygte vil vide, at Ibsen, der var febersyg og forvildet, en nat fór op af sengen og i bare skjorten sprang ned på en af Kristianias brygger, hvor han forsøgte at kaste sig i vandet.

efter forestillingen takkede Ibsen varmt alle de optrædende.

Man skulde fristes til at tro, at det i Ibsens øine var en mønsterforestilling. Men senere, da jeg privat i Ibsens hjem talte med ham om opførelsen, som jeg for min dél roste stærkt, havde Ibsen ikke få indvendinger at gøre.

Det var ikke alene et par af de spillende, som kun délvis havde forstået sine roller, men han var også misfornøiet med tapetets farve i dagligstuen — det gav ikke den rette, af ham ønskede stemning — og han kom endog med slige finesser, som at Nora ikke havde de rette hænder (om de var for store eller for små, husker jeg ikke).

Hvor vanskeligt må det dog være at tilfredsstille en Ibsen, når han går i slige detailler!

Men vi må ikke glemme, som jeg skriver i mine „Nye erindringer", at Ibsen har set stykket spille i sin fantasi tusen gange, at han kender nøie hver person, deres udseende og deres klædedragt, deres holdning og gester, deres vaner og uvaner. Han ved således om Nora er høi eller liden, om hun er blond eller brunet, om hun går langsomt eller hurtigt, han har studeret hver liden eiendommelighed ved hendes væsen og har lagt mærke til at hun gør en urolig, næsten vellystig bevægelse med skuldrene, når hun spiser af de forbudte makroner.

Men ved opførelsen har det af Ibsen i sine intimeste detailler udarbeidede fantasibilled at bestå en kamp med den krasse realitet bag rampen. Det blir ham en

lidelse at opdage, hvor den sceniske fremstilling afviger fra hans drømmes. Den Nora, der hopper ind på scenen som en lærkefugl, er god, endog meget god og vækker publikums begeistring — men hun er ikke hans Nora.

Illusionen for hans vedkommende er borte. Skuespilleren udvisker kun det billed, der stod for Ibsens syn, istedetfor at give det de rette farver.

Det undrede mig alligevel, at ikke Ibsen ved prøverne på „Nora" havde forsøgt at forbedre det manglende.

Stod det ikke i hans magt at omstøbe den geniale fru Ramlos hænder, kunde han ialfald fået tapetets farve forandret og rettet de groveste feil hos de optrædende bipersoner. Det var jo derfor han var tilstede — og skuespillerne, der nærte den største beundring og respekt for den store digter, lyttede jo begærligt til hans mindste vink.

Under mit lange ophold i München lærte jeg personlig at kende flere af de kunstnere, som spillede i Ibsens stykke.

Hos fru Ramlo (den gang gift med digteren Schneeganz, nu fru Conrad), var jeg således flere gange gæst. Når hun på sin yndige måde serverte theen, betragtede jeg altid hendes hænder og undredes over, hvad Ibsen fandt, der kunde være iveien med dem

— i mine øine var de skønne nok.*) Som regel traf jeg skuespillerne i „café Maximilian", ligeoverfor teatret, hvor Münchens første skuespillere, operasangere og malere samledes om aftenen ved det såkaldte „kunstnerbord", der var reserveret dem.

Jeg erindrer endnu så godt den ligeså elskværdige som høitbegavede Defregger, Tyrols uforlignelige skildrer (han mødte dog kun frem en sjelden gang), Theodor Reichmann, den store sanger, Kainz, der dengang var mere bekendt ved det venskab, som den eksentriske kong Ludvig beærede ham med end ved sit talent, den unge, gemytlige Ludvig Ganghofer, som senere har vundet et anseet navn som digter, etc.

Da jeg talte med en af skuespillerne om hvordan Ibsen havde været på prøverne, sagde han, at Ibsen hverken roste eller dadlede, han var som oftest taus. Men tillod de sig tilslut at spørge den „høitærede mester" om de havde truffet hans intentioner, afspiste han dem med komplimenter, som voldte dem mere ærgrelse end glæde.

For de følte, at de ikke fortjente al denne ødsle anerkendelse. De vidste jo så godt selv, at de ikke på nogen måde ydede det fuldkomne, mindst i et drama med fremmed lokalfarve, og de vilde derfor så gerne lære den rette opfatning af mesteren. Allesammen vilde de så gerne bline „Ibsendarsteller par excellence".

*) Den virkelige „Nora" har sandsynligvis havt usædvanlig store hænder — og denne eiendommelighed ved hende har Ibsen ikke kunnet glemme.

Samme skuespiller fortalte mig, at inden min ankomst til München optrådte den bekendte frøken Meyer i et af Ibsens ældre stykker, sandsynligvis „Hærmændene".

Ibsen var tilstede bag kulisserne, men sagde som sædvanlig ikke et ord. Den dygtige skuespillerinde, der forresten i denne rolle var mindre heldig, vilde imidlertid gerne vide Ibsens mening og spurgte ved forestillingens slutning ligeud, hvad han syntes om hendes spil. Ibsen svarede galant, at hun var uovertræffelig og kyssede hendes hånd. —

Men har da Ibsen slet ingen indflydelse havt på skuespillerne? vil man spørge. Jo, han har påvirket dem indirekte ved sin digtnings særegne art, og ikke mindst ved sin stil.

Den berømte danske skuespiller Emil Poulsen bekender således i „Samtiden"s jubilæumsbog om Ibsen, at han af vor store dramatiker har lært — korthed og knaphed.

„I det korte spand af rum og tid, som scenen eier, må intet være overflødigt", siger han, „intet uden hensigt — intet må som uvæsentligt bryde illusionen — alt sees og høres på scenen."

EN STRID OM ORDENER.

Ibsen var i dårligt humør. Vi så det straks, da han kom ind ad døren. Vi har alle vore ærgrelser — og Ibsen har sandsynligvis havt sine den dag.

Stille satte vi os til thebordet — man hørte kun raslen af kopper og tallerkener, mens den romerske pige serverte.

Endelig brød en af selskabet tausheden; men det emne, han valgte, var mindre heldigt. Det var om ordensvæsenet eller -uvæsenet, hvad man nu vil kalde det. Vedkommende glemte ganske, at vor vært ikke alene var meget dekoreret, men at han på det tidspunkt, her er tale om (vinteren 1881 i Rom), fandt behag i at blive tituleret „Commendatore".*)

„Idag læste jeg i „Fanfulla" en historie, som morede mig meget. Der har jo nylig været hofbal i Kvirinalet. Avisen skriver, at hvis én, der var fremmed på ballet, vilde vide hvem kongen var, behøvede han

*) Ibsen havde dengang ingen af de høie, hjemlige ordener, som senere blev ham tildélt; kun en tyrkisk kommandørstjerne af Medjidie-ordenen, som han havde fået, da han som khedivens gæst var tilstede ved Suezkanalens åbning.

blot at passere alle de bestjernede og uniformerte kavalerer, og i det inderste gemak vilde han se en slank, gråhåret mand med en stor knebelsbart, klædt i kjole og hvidt slips, uden ordener. Det og ingen anden var kongen — Umberto af Italien."

„Ja, vi lever i en underlig demokratisk tid", sagde en anden, „hvor fyrsterne forsmår at pynte sig med de dekorationer, som deres undersåtter skal føle det som en udmærkelse at bære."

Ibsen taug fremdeles, men hans mine var ulykkespående. Fru Ibsen søgte at give samtalen en anden, mere neutral vending — men uden resultat.

„Det lille Danmark er forresten det land, som især rutter med ordener. Skal vi dømme efter de herrer derfra, der for tiden opholder sig i Rom, så er nok hver anden dansker dekoreret. Jeg mødte nylig professor X. fra København og han bar såmænd en hel ordenskede."

„Men professor X. er jo hofmaler", sagde jeg ganske troskyldigt, uden tanke om at ville såre nogen.

Jeg vidste jo at malere, der portræterer fyrstelige personer, blir som regel dekorerte. Det var efter min mening ikke noget at lægge mærke til.

Men jeg kunde i øieblikket ikke sagt noget værre. Det blev dråben, som fik vredesbægeret til at strømme over.

Ibsen, der ikke havde vovet at angribe de tidligere talere, der begge var oppe i årene, vendte sig nu rasende mod mig.

„Hvad mener De?" råbte han og slog i bordet. „Ud

med sproget! — Tror De måske jeg er hofdigter som herr X. er hofmaler?"

Jeg taug som lamslået.

„Men det er ikke første gang, at De kommer med hentydninger til mine ordener, hvad jeg i fremtiden skal bede mig forskånet for . . . Forresten fatter jeg ikke, hvorfor netop De er så optaget af ordensvæsenet . . . De kommer neppe nogensinde i den fristelse at blive tilbudt nogen orden."

Ved en skæbnens ironi kom dog „fristelsen" i de dage. Mit skuespil „Falkenstrøm & søn" gjorde netop sin runde over de tyske teatre. Oversætteren, kammerråd Emil Jonas i Berlin, tilskrev mig, at han havde tilladt sig at sende et i rødt fløiel med guld indbundet eksemplar af skuespillet til storhertugen af Sachsen-Weimar, at denne havde modtaget gaven „meget nådigt" og i sit takkebrev til kammerråden ytret, at han agtede at lade stykket opføre og at det vilde være ham kært at gøre den unge forfatters personlige bekendtskab.

Kammerråd Jonas tilføiede, at storhertugens ønske måtte ansees som en befaling, at jeg uopholdelig burde tage til Weimar, hvor jeg vilde blive introduceret ved hoffet og efter al sandsynlighed modtage en sachsisk orden etc.

Jeg reiste ikke. — Først mange år efter kom jeg til Goethes berømte by, et besøg, som jeg har skildret i mine „Erindringer", uden dog at søge audients hos den ligeså elskværdige som kunstelskende fyrstefamilie.

Men tilbage til Rom og vor strid om ordener! Da Ibsen udtalte hine spydige ord, måtte jeg mindes en aften i München for et par år siden, som rigtignok var en modsætning til denne.

Ibsen var i strålende humør, vi andre også. Ibsen gav os med digterisk glød en skildring af sin ægyptiske reise; vi så Frankrigs skønne keiserinde som en ny Kleopatra seile opad Nilen, og vi hørte om khedivens mærkelige gave til Ibsen, en liden negerpige, „den sorte medhustru", som Ibsen kaldte hende, idet han skælmsk så på sin frue.

Da Ibsen nævnte khediven, kom jeg at huske på at denne havde skænket Ibsen en ægyptisk orden og så sagde jeg: „Det skulde være morsomt ved leilighed at få se Deres dekorationer, herr Ibsen, især da den, der kommer fra krokodillernes og sfinxernes land — det må være noget rigtig rart."

Ibsen var lutter smil og elskværdighed og vilde straks reise sig for at hente dem. Men fru Ibsen mente at det ikke havde slig hast, vi kunde vente med det til efter bordet. Ibsen hørte dog ikke på hende, han forsvandt og kom straks efter tilbage med en række små, elegante etuis, som jeg åbnede og beundrede. Juvelérarbeide har altid interesseret mig.

Og det var ikke slut dermed. Ibsen, der som sagt var i sit gode hjørne, hængte kommandørkorset om min hals og satte „Olaf" og „Dannebrog" og „Wasa" på mit bryst. Så førte han mig hen til speilet for at jeg skulde se, hvor strålende jeg tog mig ud i min nye

pynt og sagde tilslut smilende, idet han gjorde et spøgefuldt buk for mig: „Alt dette vil De også få engang.“

Hans ord har brændt sig ind i min erindring som om de var sagte igår.

Efter Ibsens uventede overfald sad jeg stille, uden at kunne sige noget til mit forsvar. Min store ærbødighed for ham afholdt mig også derfra . . . Så reiste jeg mig fra bordet — situationen var altfor pinlig — og gik ind i salonen. Fru Ibsen, den altid elskværdige værtinde, råbte efter mig, at jeg dog umulig kunde være mæt, at jeg burde spise mere etc.

En stund efter reiste også de andre sig fra bordet og kom ind til mig. Situationens uhygge var lige stor. Ibsen følte dog nu, at han var gået for vidt og søgte at gøre det godt igen ved at sige mig nogle venlige, halvt undskyldende ord . . .

„Bjørnson er nok Deres helt“, sagde så en af gæsterne til mig, „også af den grund, at han skriger op mod alt ordensvæsen. Men min overbevisning er, at havde regeringen været klog nok til at give ham St. Olaf i hans første ungdom, da han ønskede den, så havde nok piben fået en anden lyd.“

Denne kritik over Bjørnson mishagede mig i øieblikket — men senere har jeg ofte måttet spørge mig

selv: Hvordan er egentlig Bjørnsons stilling til ordensvæsenet?

I sin vakre „Norsk sjømandssang" siger han, at

„Sankt Olavskorsets ros
ret høvde for en vestlandsk lods,
som redded hundred mænd
og hundred om igen —"

Her er det altså en „ros", en ære. Men i digtet „Post festum", der gælder Nordenskjold, fortæller han os, at den, som modtager en orden, blir så ringe, så „forbandet liden".*)

Om aftenen skiltes jeg venskabeligt fra Ibsens — fru Ibsen havde gjort alt for at udslette det pinlige indtryk — men der sad dog en brod tilbage i mit sind.

Næste dag reiste jeg til Neapel. Jeg følte at det nu var best foreløbig at ånde udenfor Rom og den derværende skandinaviske kreds. Først sendte jeg dog fru Ibsen, der for mig stod som hævet over partierne, repræsentanten for „das ewig weibliche", en buket af violer til afsked.

Da jeg efter et par ugers forløb, i midten af Mai, vendte tilbage til mit logis i via Rasella, fandt jeg den

*) En af grundene til Bjørnsons langvarige uvenskab med Ibsen var, at hån forargedes over at denne lod sig dekorere med ordensstjerner. Bjørnson har dog selv senere modtaget æreslegionen.

venligste indbydelse fra Ibsens at feire grundlovsdagen sammen med dem — den 17de Mai 1881 — der blev så mærkelig ved at Wergelandsstøtten afslørtes samme dag i Kristiania, og at vi havde den lykke at have Wergelands søster, Camilla Collett, mellem os.

Inden jeg deltog i festen, gik jeg om formiddagen ned i korsoen og opsøgte Ibsen på den kafé, hvor han pleiede at sidde og læse sine aviser. Jeg syntes at vi privat burde opgøre vort mellemværende, inden vi mødtes ved den officielle fest i hans hjem.

Lidt frygtsomt nærmede jeg mig hans bord; jeg vidste jo, at han ikke likte at forstyrres på dette sted.

„Jeg håber, at De har glemt vor lille strid", sagde jeg.

Ibsen var elskværdigheden selv; han sprang op, trykkede hjerteligt min hånd og bad mig ikke mere tale om den bagatel. Og tilslut inviterte han mig at tage plads ved hans side og drikke en vermouth med sig . . . Dette måtte betragtes som en stor hæder, når man som jeg var fortrolig med Ibsens vaner.

Det er vist den eneste gang i mit liv, at jeg har været Ibsens gæst på hans stamkafé.

Og slig endte denne historie, der var begyndt så kedeligt, i fuld venskabelig harmoni.

IBSEN OG GOETHE. — IBSEN OG KRITIKEN.

Er Ibsen påvirket af Goethe? Spørgsmålet er næsten overflødigt. Hvem af de moderne digtere er undgaaet den dæmoniske indflydelse af Tysklands store magiker? Som Goethe så op til Shakespeare, af hvem han drog sin fornemste næring, har Ibsen studeret Goethe og ikke uden udbytte.*)

Ibsen talte sjeldent om Goethe, som han skyldte så meget, men når han nævnte ham, var det altid med beundring. For Goethes mærkelige erotik, der strakte sig lige op i oldingeårene og spillede ham så mange puds, havde dog den korrekte Ibsen ringe sympati. Tyskerne har jo en tilbøielighed til at forvandle ethvert udslag af Goethes stærke driftsliv til noget helligt og idealt, „eine grosse, reine liebe", og deres forherligelse af digterens svagheder kan virke ret udfordrende.

Da én i Ibsens nærværelse kom med slige tale-

*) I Goethes samtaler med Eckermann kalder han Shakespeare „ein wesen höherer art, zu dem ich hinaufblicke und das ich zu verehren habe."

måder om Goethe, fik han det lakoniske svar: „Den — buk!“

Det er især i „Per Gynt“ at man vil finde spor af Goethes påvirkning, af hans „Faust“, ikke alene i valget af formen, denne skødesløse, rimede prosa, der kommer talesproget så nær, brudt af indflettede lyriske digte, men også i selve kompositionen.

En sommerkvæld i Berchtesgaden, da Ibsen og jeg sad alene sammen (fru Ibsen og søn var i Norge) på den landlige veranda og så udover den vakre, grønklædte dal med de høie fjelde i baggrunden, det imposante, snedækkede Watzmann ragende op over dem alle, faldt talen på Goethe og hans styrelse af teatret i Weimar, som Ibsen fandt lidet tidssvarende. Det var som om den gamle, formelle og herskesyge geheimeråd vilde stænge det levende liv ude af scenen og erstatte det med tomme, akademiske regler. Man fortalte således om ham, at han ved prøverne sad med en taktstok i hånden, indøvende recitationen som et musikalsk foredrag.

Ibsen mindedes også Goethes hustru, den stakkers, forkjætrede Christiane Vulpius, og mente at hun vel havde sine feil, men dog var undervurderet i flere henseender. Hun var således af ret god familie, hvad hendes ildesindede biografer lod til at ville oversé. Hendes broder Christian August havde taget doktorgraden og var forfatter til den bekendte røverroman „Rinaldo Rinaldini“, der blev forbilledet for en hel literatur i den genre.

Samme dag havde jeg læst Ibsens „Digte“ og be-

troede ham nu, da han var i sligt godt lune, at der var et enkelt, som havde givet mig meget hovedbrud — ja, jeg kunde slet ikke forstå det.

Det var digtet „Kløften", der er skrevet under Ibsens første ophold i Italien i 1864—65, og som lyder så:

Tungt trak det op; en regnsky brast
og kløften blev en elv i hast.

Og alt som uveirsflommen steg,
det bobled, bruste, sang og skreg.

Det trak forbi; det lufted væk
og elven skrumped ind til bæk.

Der hvisled dråbers regnbu-støv,
der rasled perler over løv.

En vakker hundedag som før
lå kløftens grusbund ganske tør.

Men klangen blev: der hvisled støv,
der knirked kvas, der rasled løv.

Det minded fjernt om kildevæld.
Jeg selv har sværmet der en kvæld.

Ibsen var trods min bønlige anmodning aldeles uvillig til at give mig nogensomhelst oplysning. Han svarede, at et digt, der duer noget, forklarer sig selv, og at jeg på egen hånd burde finde ud meningen. Men da han mærkede min modløse mine, tilføiede han med et smil:

„Forresten kan jeg sige som Goethe, hvem man

spurgte ud om et dunkelt sted, hvis betydning han havde glemt eller som han aldrig havde tænkt at lægge nogen dybere betydning i: „Der kommer nok i fremtiden en eller anden kommentator og fortæller mig, hvad jeg egentlig har mént med det."

Endnu den dag idag fatter jeg ikke det lille digt, skønt jeg har gennemlæst det mangfoldige gange. Men man kan jo tænke sig at digteren engang har sværmet for idealer, som han ved nærmere prøvelse måtte kaste tilside, at han har været hildet i en efterromantik, som hans hjerne fordømte, men som hans hjerte bevarede en sød genklang af . . .*)

Ibsen greb leiligheden til at advare mig for at søge dunkelheder i hans digtning, hvor de slet ikke var tilstede. Kritiken var i det hele taget så rede til overalt, i hvert ord og hver handling, at ville finde dobbelt bund, skjulte symboler, istedetfor simpelthen at holde sig til det skrevne ord.

Og Ibsen fortalte mig flere morsomme eksempler på, hvordan kritikerne, selv de klogeste, kan tage feil.

„Et dukkehjem" begynder som bekendt med, at Nora kommer ind paa scenen, fulgt af et bybud, der bærer en julegran. Nora tager portemonnæen frem og giver bybudet, som forlanger femti øre for sit arbeide, en hél krone, idet hun siger:

„Det er en krone, behold det hele!"

---

*) Senere bemærkning. Ibsen har her nærmest tænkt på golde kunstnernaturer, der trænger til ydre, begeistrende begivenheder for at kunne skabe, og som når disse udebliver, synker sammen i tomhed. Se digtet „I billedgalleriet"!

Skal dette optrin karakterisere noget, må det være den lille, tankeløse frues mangel på økonomisk sans, ikke andet.

Men hør nu, hvad en svensk, symbolsøgende kritiker lægger ind deri!

At Nora betaler manden en hel krone istedetfor femti øre, har en stor, skjult betydning. Allerede her i første scene åbenbarer sig digterens dybe symbolik. Det er arbeidets forhold til kapitalen, som digteren sigter til. Nora er i grunden socialist. At hun giver bybudet såmeget, beviser på det tydeligste, at hun vil en retfærdigere deling mellem kapitalist og arbeider . . .

Ibsen lo godt ved at mindes denne anmeldelse.

I „Keiser og galilæer" havde Ibsen i flæng valgt navnet Makrina til en af stykkets kvindelige personer; han havde fundet det i en gammel bog og syntes at navnet havde en passende, fremmedartet klang.

Så kom kritiken og fortalte ham, at her var igen en gåde skjult. Makrina var græsk og betød „den fjerntblikkende". Hvor dybsindigt og tankevækkende! Hvilke perspektiver der åbnedes for fantasien! Kun en Ibsen kunde pønse sligt ud. — Den fjerntblikkende!

Interessant er det at sammenligne disse Ibsens fortrolige udtalelser om kritiken med hvad dr. Rubek, der har ikke så få træk af Ibsens eget fysiognomi, siger om samme emne i „Når vi døde vågner".

„Den véd ingenting", siger dr. Rubek, „den forstår ingenting." Og da den lille fru Maja indvender, at „så aner den ialfald noget", lyder svaret:

„Noget, som slet ikke er der, ja. Noget, som aldrig har været i min tanke.“ Se, det falder de i henrykkelse over! Det er ikke møien værd at gå der og slide sig ud for mobben og massen.“

Jeg kom tilbage til Ibsens digte, som jeg var så optaget af. „Forviklinger“ er måske det mærkeligste i hele samlingen; det giver en så meget at reflektere over. Da jeg komplimenterte Ibsen for dette digt, svarede han lunt:

„Det er også et af de få digte, som jeg er stolt af at have skrevet.“

Han har ret til at være stolt. „Forviklinger“ er ligeså sindrigt som originalt, et mesterstykke i sin genre.

Om digtet „Uden navn“, som er skrevet til Karl den femtende efter Ibsens samvær med ham i 1869 og som hentyder til kongens strandede plan at komme Danmark til hjælp i 1864, fortalte Ibsen mig, at en dansk anmelder havde opfattet digtet som skrevet af Ibsen — til sig selv, og ud fra dette standpunkt kommenteret digtet. Til hvilke overraskende slutninger han så måtte komme, kan enhver sige sig. Digtet begynder som bekendt med disse linier:

„Til den ridderligste sender
jeg mit digt foruden navn.
Jeg forstår, hvor sværdet brænder
i de djærve, bundne hænder — —“

„Anmelderen har ikke tiltroet Dem megen beskedenhed“, sagde jeg leende til Ibsen. „Til gengæld gør han

Dem rigtig stridslysten og giver Dem et sværd i hånden."

Ibsen lo med. Han blev i øieblikket ganske munter ved at mindes disse „udspekulerte" anmeldere.

Så faldt talen igen på Goethe.

Jeg kunde ikke rigtig begribe Goethes sammensatte karakter, ytrede jeg. I grunden var han i ydre som i væsen og sædvaner så lidet tysk — og det var måske derfor, at hans landsmænd beundrede ham så meget. Ja, han lignede mere en sydlænding end en german. Sandsynligvis har der været jødeblod i ham.*) Han var jo født i Frankfurt, hvor der sin tid fandtes en ghetto og hvor endnu racen er så blandet; på mødene side tilhørte han en familie med det gode, gamle jødenavn Weber, som siden blev latiniseret til Textor; de venner, han varmest sluttede sig til, som Jacobi, Meyer og flere, var efter navnet at dømme alle af jødisk afstamning, og Goethes eget ydre blev med årene, som vi kan se af de billeder og tegninger af ham, der opbevares i Weimar, ret jødisk.

Kan man ud fra dette fremmede blod forklare hans oprørende mangel på patriotisme?

Jeg kunde ikke tilgive Goethe hans servile opførsel ligeoverfor Napoleon, den fyrste, som havde under-

*) Når man nøie undersøger forholdet, vil man finde, at størstedelen af de europæiske berømtheder, ikke mindst på digtningens og musikens område, er af jødisk oprindelse. I Tyskland har jeg således hørt mange påstå, at Wagner ligesom Mozart var af jødeblod. Ved jøde mener jeg her racen, ikke troen; flere af de moderne jøder er jo døbte.

trykt og mishandlet hans fødeland, og at han havde benyttet kanontordenen ved Jena til i al stilhed og ubemærket at sikre sin huslige lykke. Sandsynligvis har det været ham aldeles ligegyldigt, om hele Tyskland opslugtes af Napoleon, bare han selv i al ro kunde få sysle med sin farvelære eller skrive videre på „Faust".*)

Ibsen hørte overrasket, med et smil på mig. Så sagde han meget alvorligt:

„At „Faust" blev skrevet var hovedsagen. Tyskland måtte gerne udslettes af de frie staters række, bare et storværk som „Faust" kunde se lyset.

Næsten forskrækket betragtede jeg Ibsen, der fikserede mig over guldbrillerne . . . . Jeg troede næppe mine egne øren.

Kunde en bog, selv om den, genial og banebrydende som „Faust", var bleven hele den dannede menneskeheds eie, opveie en hel nations undergang?

Om aftenen, før jeg gik tilsengs, grublede jeg endnu over Ibsens mærkelige ord.

Længe efter hin sommer i Berchtesgaden talte jeg med fru Collett om denne Goethes berømteste digtning — og hendes opfatning var Ibsens stik modsat. For hende som kvinde var det moralske element det afgørende og trængte det æstetiske i baggrunden.

*) Tyskerne bebreider Goethe og vistnok med rette, at han, mens alles sind var optaget af den ulykke, som ramte fædrelandet, kun tænkte på sine egne affærer. „Bare jeg kunne redde mine papirer, så var alt godt", skal han således have ytret, da kampen ved Jena rasede værst.

Måske anede hun en høiere sædelighedslov end den nuværende, der oftest er baseret på vedtægt og konventionelle former?

Hun nævnte den stakkers Friedrike Brion, den fromme præstedatter i Sesenheim, som Goethe forførte og siden lod i stikken — et tragisk elskovsforhold, der manende og ængstende har spillet ind i hans skildring af den ulykkelige Gretchen — og fru Collett mente, at kunde det skete lades ugjort, kunde en eneste menneskesjæl, skøn og god som Friedrikes, reddes istedetfor langsomt at græmme sig tildøde, så måtte en bog som „Faust" gerne være uskrevet.

Men hvem har nu ret, Ibsen eller fru Collett, der åndelig stod Ibsen så nær og havde så megen indflydelse på ham; man kan med sandhed sige om hende, at hun har grebet ind både i hans liv og hans digtning.

Jeg vover ikke at afgøre spørgsmålet. Jeg er dog tilbøjelig til at tro, at når et digterværk skal købes med uskyldiges blod og tårer, på bekostning af ædle menneskesjæle, blir det for dyrekøbt — og læseren, indviet i dets tilblivelseshistorie, vil ikke have den fulde æstetiske glæde af det.

IBSEN FORTÆLLER HISTORIER OG ANEKDOTER.

Ibsen var den aften i strålende humør. Hvad var der hændt ham? Havde han fået idéen til et nyt drama, „fuldt af djævelskab", eller havde han havt underretning om en eller anden succés på fremmede scener? Hvem ved det? Nok er det, Ibsen lo og spøgte denne aften som et barn.

Sigurd var ikke hjemme. Han var ude i dansemoro, sagde moderen. Alene sad jeg sammen med Ibsen og frue i deres leilighed i Amalienstrasse.

Efter bordet, hvor det velsmagende münchenerøl fra hofbrauhaus servertes for mig og Ibsen (fruen nød intet) blev stemningen endnu livligere. Ibsen fortalte at han samme dag havde modtaget et ret originalt brev fra en gammel, norsk dame, frøken H. (som jeg forresten af hensyn til frøkenens endnu levende familie vil kalde Lona Klem). Under opholdet i Dresden havde de gjort den gamle landsmandindes bekendtskab.

Da konvolutten var forsynet med en sort sørgerand, åbnede Ibsen det med bange anelser, men da han havde

læst det, måtte han smile, endskønt han igrunden var en smule krænket.

Frøken Klem meldte ham nemlig i sirlige og bedrøvelige vendinger, at hendes lille, kære „Delle" (en gammel, bidsk moppe) var afgået ved døden, og tilslut frabad frøkenen sig al kondolence, hun vilde nøies med „stille deltagelse" i sin dybe sorg.

Jeg måtte le høit. Denne forbindelse mellem Ibsen og den gamle frøkens moppe forekom mig så komisk . . . Hvad pokker havde vor store digter med „Delle" at gøre?

„Ja, De ler", sagde Ibsen, „men De kan tro, at jeg for min dél ofte bar ærgret mig over frøken Klems mange ubegribelige påfund. Engang forfulgte hun mig uafbrudt, vistnok af ærlig bekymring for min sjæls frelse, med bibelcitater og gudelige ordsprog. Jeg husker godt et, der i sin korthed lød således: „Herre, tilgiv dåren!"

„Dåren! — Nei, det er kosteligt!"

„Men da blev jeg sint og sendte hende et skarpt brev, hvori jeg engang for alle bad mig fritaget for disse brudstykker af den gamle, smudsige jødeliteratur.*)

„Frøken Klem mener det så godt", ytrede fru Ib-

*) Hvor digterne er stemningsmennesker beviser best denne Ibsens i samtalens løb henkastede ytring. For han beundrede som ingen anden bibelen, især da det gamle testamente, som han havde studeret gentagende og nøie. „Jeg læser intet andet end bibelen — den er kraftig og stærk", skriver han i et brev til Bjørnson fra Ariccia.

sen, undskyldende som altid, „hun vil kun omvende alle til sin tro —"

„Det var en stor nar", sagde Ibsen, leende ved erindringen. „Nu skal De høre, hvad hun pønsede ud, mens vi boede sammen med hende i Dresden. Hun havde en bror, som var død og begravet hjemme i Norge, og så fik hun den idé, at hun vilde have broren hos sig. Følgen var, at han blev gravet op igen på „Vor frelsers gravlund" i Kristiania og sendt til Dresden, hvor han blev puttet i jorden pâny, for senere, jeg ved ikke hvormange gange, at —"

„Det er ikke sandt", skød fru Ibsen ind. „Tro ham ikke, Paulsen."

„Jovist er det sandt", sagde Ibsen med en skælm i øiet. „Men min kone skal nu altid sige én imod, det har De nok forlængst opdaget."

Og uforstyrret af fruens snart smilende, snart alvorlige indvendinger fortalte Ibsen en historie, fuld af barokt lune, som jeg aldrig senere har kunnet glemme, også af den grund, at jeg straks nedskrev hovedmomenterne, og som jeg vil kalde „Kopistens kadaver".

Jeg har tilladt mig at genfortælle den på min vis, med poetisk frihed og en udmalende bredde, som slet ikke lå for den plastisk knappe Ibsen.

„Han var en original, den gamle kopist. Ro og fred elskede han fremfor alt. At flytte sig fra et sted til et andet, var ham således meget imod.

To stole udgjorde hele hans verden. Den gamle, høiryggede, læderbetrukne i departementet og den

gamle bløde lænestol med den broderte trøster hjemme i hans ungkarlebolig. Om dagen sad han i den ene og skrev af dokumenter, gamle og ærværdige som han selv. Om kvælden i den anden, mens han røgte af sin lange, sølvbeslagne merskumspibe og studerte aviserne — oftest med et stort glas toddy foran sig. Han havde en betydelig formue, men gad aldrig benytte sine penger og sin permission til at se sig om i verden.

Mellem disse to stole svingede hans liv som en perpendikel. De udfyldte det ganske.

Frøken Lona, der var flere år yngre end broderen, styrede huset for ham. Han holdt svært af hende. Søsteren havde i hans øine blot den ene feil, at hun „aldrig kunde holde sig i skindet", men altid var på farten, i trapperne, på gader og stræder, i kirker og bedehuse. Hun var ligeså rastløs og reiselysten som han var rolig og vegeterende.

En vakker dag døde den gamle kopist — og to stole stod tomme efter ham. Han døde af mangel på motion, mente doktoren, forresten gik han stille ud som et lys. Men mindst anede han, da han til afsked trykkede den grædende Lonas hånd, at han, der i livet afskyede så stærkt reiser, overhovedet alt, hvad der smagte af bevægelse og uro, nu efter sin død skulde komme til at foretage lange og hemmelighedsfulde ture, med jernbaner og dampskibe, til syd og nord.

Et år efter broderens bortgang reiste Lona udenlands, hun tog til Dresden, en by, som man havde rost meget for hende. Hun trivedes også godt i Sachsens gemytlige hovedstad. Den lille skandinaviske

kreds, mest bestående af kunstnere og polyteknikere, var også opmærksom mod den gamle, snille, rige frøken, der førte et gæstfrit hus og altid var rede til at forstrække dem med „små lån".

Og gudskelov, sachserne var ikke hedninger, men gode kristne og protestanter som de norske. Hver søndag gik hun i kirke, bevarede sin religiøsitet og øvede sig samtidig gratis i sproget ved at høre på præstens lange prækener.

Frøken Lona fattede omsider den bestemmelse at slå sig ned i Dresden for bestandig. Kunde man vel finde et mere hyggeligt sted? Og det deilige kaffebrød hos wienerbageren! Det var tusen gange bedre end bager Bruns hjemme —

De første måneder gik fredeligt hen — men så blev frøken Lona med ét melankolsk. Kirkebesøgene, de gratis lektioner i tysk, det delikate kaffebrød var ikke længer nok at stille hende tilfreds — og „Delle", den lille skødehund, som hun efter broderens død havde anskaffet sig, led mangel på sukker, så lidt bekymrede hun sig om den . . . Hvad kunde der dog være iveien?

Omsider betroede frøken Lona sig til sin beste veninde, en derboende norsk frue.

Hun savnede så broderens grav.

Derhjemme havde hun været vant til at besøge graven næsten hver dag. Om søndagen, efter gudstjenesten, pleiede hun at sidde der i flere timer, tænkende i tårer på gamle dager, hvor enig hun og broderen havde levet sammen (når de da ikke undtagel-

sesvis kæklede) idet hun taknemmelig bandt en krans om marmorkorset.

Og de vakre, lyse sommerkvæller drak hun undertiden kaffe hos broderen. Det var så „koseligt", fandt hun. Under shawlet havde hun med sig den lille, varme, vel indpakkede kaffepotte og i tasken et par ferske kager.

Og så gjorde hun interessante udflugter til nabogravene, hun beundrede de nye monumenter, studerte videbegærlig gyldne indskrifter, ransagede blomsterfloret og snuste med en forskers iver i nye opkastede grave, til gamle, ærværdige dødningeben.

Ja, alt havde været så deiligt derhjemme, når hun selv skulde sige det. En slig liden hyggelig grav som hendes bror, kopistens, så egnet til at drikke kaffe på — der stod den nydeligste, grønmalte bænk i skyggen af en tårepil — fandtes der ikke i hele verden. Hun længtes efter denne lille, hyggelige graven sin, det måtte hun åbent bekende. Og hvem indestod hende så for, at den blev pyntet og passet som den burde? Gamle Maren kokke havde jo rigtignok lovet hende at se til den hver lørdag — men hvem kan stole på en gammel kærring?

Frøken Lona gråt idet hun fortalte sine sorger, og veninden, den gode sjæl, gråt med hende og søgte at trøste hende. Tilslut sagde hun helt simpelt:

„Hør, kære frøken Klem, De skulde lade Deres stakkers forladte bror komme herned til Dem. Det er let at grave ham op, så blir han ekspederet herned som andet fragtgods. Han blev jo efter sit eget ud-

trykkelige ønske balsameret og lagt i en zinkkiste, så at overflytningen kan ske uden mindste ubehagelighed .... De begraver ham hernede pány og så kan De jo i al gemytlighed fortsætte Deres gamle kirkegårdsliv derhjemmefra. Jeg inviterer mig herved sammen med Dem at drikke en kop the hos den salig afdøde. Det er originalt — jeg har ikke oplevet sligt før — og jeg sværmer for det originale."

Gamle Lona studsede lidt ved idéens nyhed, men efter nogen overveielse blev hun slået af dens praktiske side.

Ja, dette var den eneste udvei! Det vilde jo koste penger, mange penger — men hvad ofrer man ikke for en kær, gammel bror? Desuden havde „Hansemand" godt af at se sig lidt om i verden ... I levende live vilde han jo aldrig stikke sin næse udenfor husdøren. Det var en svaghed hos ham, stakker .... Derfor kunde han nu ha' godt af at røre lidt på sine stive lemmer ....

Hun skrev til vedkommende øvrighed i Norge — og en god dag ankom velbeholden med jernbanen, i en stor omhyggelig tildækket kasse, den gamle kopist.

Frøken Lona var meget bevæget — hun havde dog ikke mod til at åbne kisten og betragte de kære træk — og i sin alteration drak hun mere kaffe end sædvanlig.

Dagen efter blev han begravet på den kirkegård i Dresden, som lå nærmest Lonas hjem. Hun havde af flere grunde ønsket, at jordfæstelsen skulde foregå i al stilhed, men hvem beskriver hendes rørte, tak-

nemmelige glæde, da et sangkor, ganske frivilligt, af ren broderkærlighed, dukker op ved graven og synger de deiligste, lutherske salmer . . .

Disse tyskere var dog et snilt, kristeligt, uegennyttigt folk. Vorherre velsigne dem allesammen!

En uge efter blev der presenteret frøken Lona en regning fra begravelses-selskabet „Concordia". Med et suk betalte hun. Menneskene var dog ikke så gode, som de burde være, de tænkte kun på det usle mammon. Såmange rigsmark for den kedsommelige salmesang og et par stygge, grønne kranse!

Men så kom den behagelige dél af festen. Hun sad som før ved broderens grav, strikkede paa en gammel strømpe, puslede om blomsterne og gjorde sig tilvens med graverkarlen, hvem hun gjorde en hel dél overflødige, men om en rosværdig videbegærlighed vidnende spørgsmål, hvilke familier der lå i nærheden af broderen, hvad stand de tilhørte etc.

Det var så morsomt at erfare, at broderen, der altid havde været så aristokratisk, var kommet i godt selskab. Ved hans høire side lå nemlig en general, og ved hans venstre en „oberappellationsrath".

Mere end en varm knakwurst blev under blide tårer fortæret på broderens grav, mens graverkarlen løb over til den nærmeste brygger for at hente et krus øl til hende. Når så frøken Lona nippede til den skummende drik, måtte hun jo med vemod erindre, hvor glad den fromme sjæl dernede havde været i det stærke, alle de små toddyer, han i sit liv havde konsumeret — og grebet af en finfølelse, som kun findes

hos kvinden, slog hun halvdelen af krusets indhold udover graven, idet hun vemodigt betragtede, hvordan dråberne langsomt sivede ned i mulden, ned mod hans altid tørstende mund . . . .

Men den dumme graverkarl forstod slet ikke dette bevis på delikatesse hos frøken Lona; han ønskede selv at tømme kruset og syntes, at hun „ødslede med guds gaver". Han fik desuden en mistanke om at gamle Lona ikke var rigtig i hodet, og behandlede hende fra den dag af med mindre venlighed, uagtet hun gav ham rigelige drikkepenger.

Da skete noget forfærdeligt. Den norske familie, frøken Lona især havde knyttet sig til, brød uventet op fra Dresden og reiste til Italien. Det var ikke langt fra at frøken Lona betragtede det som et forræderi mod hende. De havde jo selv — både fru X. og hendes mand — rådet hende til at slå sig ned i Dresden for hele livet; derfor havde hun også ladet sin stakkers bror komme til sig — og nu tog de afsked fra hende uden videre. Det var troløst i høieste grad.

Den skandinaviske kreds tyndedes mere og mere — og det værste var, at „Delle", den lille, søde Delle, der var så fin i skindet og så bidsk i munden, blev farlig syg, så syg, at hun ikke engang var istand til at knurre mere og bide de forbigående i læggen . . .

Frøken Lona følte sig tilslut så frygtelig ene i den fremmede by. Med tyskerne, der havde bedraget hende så skammeligt, vilde hun ikke mere blande sig — og skandinaver var der nu ikke flere af.

Alene sad hun på broderens grav og fældte sine

modige tårer. Hun og broderen snakkede sammen — egentlig var det kun en monolog, for hun fik af gode grunde aldrig svar på sine klager og sine spørgsmål.

Graverkarlen var i dårligt humør, han vilde slet ikke indlade sig med hende — og når hun i melankolsk ekstase snuste til gamle, smuldrende dødningeben, forbød han hende det strengelig. Han bad hende tilslut om at „respektere gravfreden", så uforskammet var han.

Men fra den norske familie i Italien fik frøken Lona det ene lokkebrev efter det andet. Veninden opholdt sig nu i Rom, og kunde ikke noksom rose stadens skønhed og dens henrivende beliggenhed. Desuden kunde man leve langt billigere i Italien end i Tyskland, skrev veninden. Og vin drak man til alle måltider, den kostede slet ingen ting.

„Ja, de har let for at skrive at jeg skal komme derned", tænkte frøken Lona, hos hvem reisefeberen i stilhed vågnede, „men hvem skal så pleie min stakkers bror?"

Lade ham tilbage alene her i Dresden? Mellem disse fæle tyskere, der havde taget en ublu betaling for at synge en liden salme på hans hædersdag? — Umuligt! — Det vilde være troløst mod ham . . . Og det vilde den salige aldrig tilgive hende . . .

Men tilslut overvandt lysten til forandring alle hendes søsterlige skrupler. Til afsked lagde hun en stor krans af forglemmigeier på hans grav, tog sin gamle røde kabuds på, og snart rulled den gamle falmede

skikkelse afsted i kupéen, nedover mod syden, idet hun deklamerte for sig selv: „Kennst du das land —"

Familien, forberedt på hendes komme, stod på perronen og modtog hende med åbne arme. Men midt i gensynets glæde hviskede frøken Lona: „Min bror, min stakkers Hansemand!"

I den første tid af hendes ophold i Rom var alt herlighed og glæde. Hun likte så godt den milde luft, de vakre promenader og de elskværdige mennesker. Men snart fik hun øie for skyggesiderne. Maden var hende usmagelig, insekterne generte hendes fine frøkenhud og sproget forstod hun ikke. Men fremfor alt savnede hun en protestantisk kirke med pastor Hansen på stolen og alle hjemmets religiøse ceremonier. Når hun så et menneske knæle for et madonnabilled, vendte hun sig foragtelig bort og brummede: „Hedning!"

Til disse bekymringer sluttede sig den stadige tanke på den fjerne bror.

Hendes gamle melankoli truede med at vende tilbage. Men venindens ømme hjerte anede grunden til hendes forandrede væsen, og en dag, da de sad fortroligt sammen ved kaffeen, sagde hun til hende:

„Hør, snille frøken Lona, det var kanske lidt ufornuftigt af os at få Deres dyrebare bror til Dresden, for det er ikke en by, hvor et anstændigt menneske lægger sig til ro for evigheden. Men nu vil jo De, kære frøken Lona, for alvor slå Dem ned her i Rom — og hvad er så naturligere at De nu lader Deres bror grave op igen — det er jo Deres eneste, høit-

elskede slægtning — og får ham ekspederet herned for at han kan hvile i Deres nærhed og daglig have godt af Deres omgang og pleie."

Frøken Lona nikkede vemodig bifaldende.

„Hernede har man de deiligste kirkegårde i Europa. Marmortempel ved siden af marmortempel, lange alléer af cypresser og laurbær — et dødens villakvartér! Deres bror kan ikke komme til at bo finere. Naturligvis vil en sådan overflytning koste adskillig penger, men en kærlig søster som De ser jo ikke på udgifterne, når det gælder ham, Deres øiesten —"

Frøken Lona brast i gråd og omfavnede veninden, der altid havde slige gode idéer. Det blev jo en lang og besværlig reise for „Hansemand", stakker, men alligevel — — Til gengæld vilde hun pleie ham dobbelt ømt, når han arriverte i god behold. Hun vilde sætte et jerngitter om graven og sætte en stor cypres på den . . . Hvem ved, hvad den stygge graverkarl i Dresden havde fundet på af ondskab i hendes fraværelse? Kanske han havde stjålet blomster fra graven og ødelagt den vakre, gyldne inskription? Han havde et ægte skurkefysiognomi, når hun rigtig tænkte sig om . . . Nei, nei, til hin graverkarls varetægt turde hun umuligt betro sin bror! Hun måtte få ham til sig. Her nede hos hende var han i fuld sikkerhed.

En norsk grosserer, der på hjemveien fra Rom passerte Dresden, påtog sig velvilligt at besørge det fornødne. Frøken Lona advarede ham indtrængende for de mystiske salmesangere, der ligesom dukkede op af

jorden, hvor de lugted et kadaver og hun bad ham moralisere dygtigt for graverkarlen.

Grossereren lovede alt. En måned efter kom en stor, omhyggelig tildækket kasse, forsynet med frøken Lonas adresse. Atter havde hun sin elskede bror hos sig . . . Men heller ikke dennegang havde hun mod til at åbne kisten . . . Det vilde også være synd at forstyrre broderen i hans dybe søvn . . .

Men da så den gamle kopist for tredie gang skulde stedes i jorden, opstod der adskillige vanskeligheder. Han var jo protestant — og her var man jo i et katholsk land. Frøken Lona vilde slet ikke vide af nogen italiensk præst med vievand og krucifiks. Endelig, efter megen møie, fik kopisten sin beskedne plads anvist på kirkegården ved Cestiuspyramiden, i et hjørne for sig selv.

Frøken Lona plantede en cypres på graven, og de varme sommereftermiddage gik hun den lange vei, langs Tiberen, derud, gnaskende på en appelsin, idet hun nød den klare, behagelige luft og i sit hjerte beklagede broderen, som slet ikke kunde se al denne skønhed, og glæde sig over den lysende blå himmelhvælving.

Kirkegården luktes ved solnedgang, og da blev et par blodhunde slupne løs for at vogte den om natten. En eftermiddag, da frøken Lonas madkurv var mere end almindelig velforsynet og hendes betragtninger over død og evighed mere dybtgående end nogensinde, glemte hun tiden.

Klokken var næsten otte — og hun sad endnu der

under cypresserne, med hænderne fromt foldede over madkurven. Endelig fór hun op og gned sine øine . . . Havde hun fået sig en liden lur? Uf! — Hun var ganske alene på kirkegården — og sydens tusmørke, der kommer så tidligt, var der allerede . . . Alléen af cypresser tog sig i denne skumring ud som en række svarte spøgelser, der marscherte lydløst fremad, bént imod hende ... De hvide monumenter glimtede uhyggeligt mellem træerne, og pyramiden der borte lignede ganske et tykt, djævelsk uhyre . . .

Hurtigt, skælvende på alle lemmer, søgte hun udgangsporten . . . Den var lukket. Hun søgte en anden, mindre port, men også den var forsvarlig stængt. I sin hjerteangst råbte hun høit — men ingen svarede.

Stakkers gamle Lona! Hun blev ganske fortvilet og hendes fortvilelse blev ikke mindre, da hun hørte en fjern, glammende lyd som af et rasende rovdyr . . . I sin dødelige skræk undersøgte hun muren . . . Den var af sten, høi og stærk og oventil forsynet med glasskår . . . Men etsteds var muren itu og betydelig lavere end ellers . . . Om hun vågede forsøget?

Hun lod madkurven i stikken, løftede skjørtet så høit iveiret som hendes ærbarhed som pebermø tillod det og begyndte så at klatre op ad muren, idet hun benyttede et solidt marmorkors som fodskammel.

Endnu en anstrengelse — en siste — og hun var fri! Hun sad netop ridende overskrævs på murens tinde og vilde med ungdommelig lethed svinge sig ned på veien, da hun pludselig følte et par skarpe

tænder bore sig ind i sin jomfuelige læg — et grusomt bid, der afpressede hende et hyl af smerte.

I besvimet tilstand tumlede hun så ned på den anden side af muren. —

I flere uger efter denne stygge begivenhed var frøken Lona syg af den udstandne skræk og lidelse. Hun lå tilsengs og skønt hun var god og harmløs af naturen, forbandede hun nu hver dag Italien, dette afskyelige land, hvor en ærbar, norsk jomfru, der var opdragen i den rene protestantiske lære, både døbt og konfirmeret, ikke kunde få lov at spasere på en kirkegård og pietetsfuld snuse til gamle familieben uden at blive antastet af blodige uhyrer . . .

Høitideligt svor hun, at hun vilde ryste støvet af sine fødder og drage bort straks hun blev rask. Hun vilde tilbage til Norge, det gode, gamle, uskyldige land, som hun aldrig burde forladt. Hvad i guds navn vilde hun herude, hvor man hverken fik spiselig mad eller den rette sjæleføde? En mand som pastor Hansen derhjemme fik hun jo aldrig høre.

Naturligvis måtte hun tage broderen hjem med sig. Hun kunde umuligt bringe det over sit hjerte at lade ham blive tilbage i dette fremmede land, fuldt af lutter hedninger, der lå på knæ for et malet fruentimmer med krone på hodet, og som hverken kendte til Luthers lille katekisme eller Pontoppidans store „forklaring".

Ja, det var hendes pligt at grave broderen op påny, en hellig, uafviselig pligt, det indså hun nu.

En dag ud på høsten kom frøken Lona tilbage til

sit fødested i Norge, ledsaget af en stor, omhyggelig tildækket kasse. Veninderne troede, at hun medførte store skatte og foræringer til dem, samlede på udenlandsreisen, men det viste sig desværre kun at være — Hansemand.

Den gamle kopist skulde nu med stor høitidelighed for femte — nei, for fjerde gang! — sænkes i jorden, og omsider få den ro og hvile, han her i livet havde elsket så meget. Men så var der forbeholdt frøken Lona en stor og smertelig overraskelse.

En læge åbnede kisten og undersøgte kadaveret, inden det gravedes ned — og det viste sig da, at kopisten ikke var kopisten.

Med andre ord, kisten indeholdt skelettet af et — fruentimmer.

Gamle Lona var nær ved at tabe viddet over denne skrækkelige opdagelse.

Men hvor kom det gamle fruentimmerskelet fra? Hvor i alverden kunde dog hendes bror være bleven ombyttet? I Kristiania, Dresden eller Rom? — Og hvor lå han nu, stakker?

Hun havde altså i disse lange år udenlands reist om med et viltfremmed menneske — måske var det ovenikøbet et gammelt tugthuslem? — Det var på et hende aldeles uvedkommende fruentimmers grav at hun havde siddet så mangen gang i vemod og spist knakwurst og appelsiner, og udgydt over den tysk øl og bitre tårer . . .

— Efter at det første hårde stød var over, rustede frøken Lona sig resolut til en ny reise — en opdagel-

sesreise, der i hendes snevre kreds vakte samme interesse som Stanleys ude i Europa . . .

Også hun havde sit „mørke fastland" at gennemforske . . .

Først reiste hun til Dresden — men da alle undersøgelser på kirkegården dér viste sig at være unyttige, drog hun videre til Rom. Hun har svoret på, hvad det end skal koste, at finde sin tabte bror, og da hun har en fin støvernæse og en gammel erfaring i at snuse til smuldrende dødningeben, er der al udsigt til at hendes heroiske foretagende vil lykkes."

Historien var slut. Ibsen havde i løbet af fortællingen oftere leet tilfreds på en ham eiendommelig, let snøvlende måde.

„Det er ikke sandt", gentog fru Ibsen, men hendes protest lød nu så svag og håbløs . . .

Mig havde historien moret, og om den var sand eller opdigtet, bekymrede mig i øieblikket ikke stort. Der var en Per Gyntsk fantasi i den, tænkte jeg, og det var hovedsagen.

Ibsen opdagede, at jeg havde et lidet sår på kinden. Det var en klodset barbér, som havde skåret mig. Ibsen smilte, da han hørte dette og fortalte så følgende anekdote.

En mand kom ind til en barbér i München og satte sig netop på stolen for at få sit skæg afraget, da han

lagde mærke til, at der ved siden af ham stod en stor hund, der uafbrudt betragtede ham, mens barberen udførte sit arbeide.

Hunden gjorde ham ganske nervøs og tilslut spurgte han barberen, hvorfor den stod der på samme pletten og gloede på ham.

„Jo, det skal jeg sige Dem, min herre", lød svaret. „Det stakkers dyr er vant til at opfange de kødsmuler, som kan falde af ved barberingen."

Igen måtte jeg le af hjertens grund. Jeg syntes jeg så den ulykkelige mand forfærdet springe op og flygte ud af døren.

Tilslut kom vi til at tale om uheldige rimsmede. Ibsen, der dengang ytrede, at verseformen havde levet sin længste tid og nu burde rent forsvinde, var dog mere optaget af snurrige rim end nogen troede.

Ibsen meddelte mig, at i hans ungdom var der i Kristiania en vakker italiensk sangerinde, signora Mercato, som gav concerter og gjorde megen lykke.

Da hun reiste, offentliggjorde en af hendes mange beundrere et digt til hendes ære, hvori forekom følgende linier:

„Vi har ikke hørt til dato
slig sang som din, oh, skønne Mercato!"

Rimet var ialfald ret originalt, tænkte jeg. — En stund efter brød jeg op, idet jeg takkede Ibsen og frue mange gange for den behagelige og underholdende aften.

IBSEN I BERGEN.

Ibsens lange ophold i Bergen er altfor lidet belyst. Han var jo ansat ved scenen dér fra 1851—57. Men der kommer nok en tid, hvor man vil gennempløie det på alle kanter. Det vil gå Ibsen som Goethe; hver plet, hvor han har sat sin fod, vil med pietet blive opsøgt af efterverdenen.

Da jeg i min ungdom levede sammen med Ibsen, havde det været let for mig af hans egen mund at samle fuldstændige oplysninger om dette bergenske afsnit i hans liv, men desværre forstod jeg ikke at benytte det gunstige øieblik.

— I mine „Erindringer" har jeg fortalt, at Ibsen holdt af Bergen, at han karakteriserte den som „en by uden pøbel", at han mindedes familien Sontum, i hvis hotel ved toldboden han en tid havde boet, fru Tresselt, født Holst, som han i sin grønne ungdom havde sværmet for, min gamle ven og lærer, Herman Låding (hans kollega ved teatret), Peter Blytt (en af direktørerne for teatret) etc. — Det var just ikke meget, men det smagte af fugl, som man siger.

Dog nu husker jeg en aften, hvor samtalen næsten

uafbrudt dreiede sig om Bergen og anledningen var helt prosaisk, nogle delikate fiskeboller, som fru Ibsen serverte ved aftensbordet.

Da jeg roste dem, sagde Ibsen: „Men slig fisk som i Bergen får man dog ikke herude . . . Husker De den gamle jomfru L'abbée, der var ansat ved teatret som restauratrice? Jeg havde dengang mine værelser i teatrets bagbygning, hvor Bjørnson senere boede — og jomfruen skaffede mig frokost og aftensmad. Hun var en ren kogekunstner . . . Hendes stegte torsk var således et mesterstykke."

Hvilke minder vakte navnet! Den gamle, bistre jomfru L'abbée med det røde fjæs og de grå hængekrøller under kappen, der altid stod ved teaterbuffeten, og hvis hjemmebagte hjortebakkels var en efterstræbt lækkerbisken for os skolegutter! Hun havde engang villet jage mig ud af teatret, da hun påstod, at jeg havde listet mig ind uden billet — en unobel trafik, som vi ubemidlede og teatergale skolegutter desværre ofte gjorde os skyldig i.

Og det var hendes bror, som var min lærer i fransk og italiensk. — Han gav mig undervisning i de samme værelser, hvor Bjørnson og Ibsen havde boet, og som var fuldt af erindringer om dem.*)

Om jomfru L'abbée circulerte der flere mærkelige historier. En af dem måtte jeg fortælle Ibsen og frue, som lod til at more sig over den.

*) Herr L'abbée, der var en stor raring, døde nylig næsten hundrede år gammel. Han havde levet som en fattig mand, og det undrede derfor alle, at han efterlod sig en ikke ubetydelig formue.

Der var karneval i teatret. Jomfruen havde naturligvis skrækkelig travlt på en sådan aften. Hun presiderte hele tiden som en dronning bag buffeten, uddelende ordre til høire og venstre.

Blandt deltagerne i karnevalet var også en gammel slægtning af jomfruen, der trods sin alder havde ladet sig friste til at være med på ungdommens dårskaber. Ud på natten blev han træt og søvnig og følte trang til en liden lur — han havde nok smagt stærkt på drikkevarerne — og velkendt som han var med lokaliteterne, forlod han teatersalen og gik uden videre ind i jomfru L'abbées private værelse, trak gardinerne til side fra jomfruens himmelseng og kastede sig fuldt påklædt i de bløde dun, hvor endnu aldrig nogen mand havde hvilet . . . . Det varede ikke længe før han lå i den sødeste søvn . . . .

Et par timer efter midnat kom jomfruen fra restaurationen ind i sit kammer og tændte lampen. Skønt hun var svært træt af sit arbeide, undlod hun dog ikke at sætte papilotter i håret og gøre et omhyggeligt nattetoilette som hun pleiede. Da hun så endelig var færdig og i yderste negligé vilde hoppe op i sengen, for hun dødelig forskrækket tilbage . . . . Der lå jo et væmmeligt mandfolk og snorkede bag de røde damaskesgardiner og — o ve! — han havde for at gøre sig det rigtig mageligt, løsnet på sine stramme riddertricots.

Jomfruens første tanke var at kalde på politiet, men frygten for skandalen afholdt hende derfra. Tænk, om det kom ud i byen at hun havde havt et mandfolk i

sin ærbare seng! Nei, hun måtte hjælpe sig alene. Hun rystede kraftigt den sovende, der vendte sit ansigt bort fra væggen, og jomfruen opdagede nu, at „personagen" var ingen anden end hendes kødelige sødskendebarn, den brave Dankert Feser på Brygge-sporen . . .

Men det varede længe før jomfru L'abbèe kom sig af den „alteration", som fætteren mod sin vilie havde forårsaget hende. „Jeg skælver endnu over hele kroppen, når jeg mindes det rædsesfulde syn", sagde hun senere. „Og tænk, han havde støvlerne på sig!"

— Under sit ophold i Bergen levede Ibsen meget stille, udenfor det egentlige selskabsliv. Nogle familier omgikkes han dog, blandt andre familien Schrøder. Ibsen spurgte om jeg kendte denne.

Vor nabo i „Klosteret" var en gammel gartner Schrøder, dansk af fødsel, en dannet mand, der i sin fritid gav undervisning i naturlære på latinskolen — det kunde vel ikke være ham?

„Nei, han var købmand —"

Så gik der et lys op for mig . . . . Den Schrøder, Ibsen havde kendt, måtte være svigerfar til konsul Stub, på hvis kontor jeg tilbragte en række af mine ungdomsår. Hans fornavn var Morten?*)

Ganske rigtig —

Jeg forstod godt at Ibsen havde kunnet finde behag i Schrøders selskab. Det var en fin, gammel herre,

*) Schrøders søn, der blev en af vore ivrigste målstrævere, vragede familienavnet og kaldte sig på bondevis efter faderens fornavn Mortenson (Mortens søn).

at dømme efter det portræt af ham, der hang i konsul Stubs dagligstue. Noget i trækkene mindede mig altid om digteren Hauch.

Schrøder må også ha' været et stykke af en kunstelsker, for i konsul Stubs villa på Møllenpris fandtes en marmorstatue, som han havde arvet efter sin svigerfar. I en handelsby som Bergen var et billedhuggerarbeide af denne art en sjeldenhed; derimod havde man rundt om i hjemmene ikke så få malerier.

Statuen, der var meget vakker, forestillede en ung gut (sandsynligvis en kopi efter Thorvaldsen). Min skikkelige principal, der tidligere havde været sjømand og som forstod sig mere på penge end på kunstsager, skræmmedes af statuens nøgenhed og vendte dens ansigt mod væggen, så at tilskueren bare fik øie på bagsiden. Jeg måtte le af den gamle sjømands snerperi og gjorde engang et forsøg på at give figuren en naturligere stilling — men med dette forsøg kom jeg galt afsted.

— Om fru Magdalene Thoresen, i hvis hjem han lærte den unge dame at kende, som senere blev hans hustru, talte han ofte.

Fru Thoresen holdt jo en slags literær salon (hendes hus lå tæt ved korskirken, et skridt fra underofficérsskolen og eksisterer den dag idag) og der samledes Ibsen med flere af Bergens mest fremragende mænd, blandt andre den berømte overlæge Danielsen og rektor Steen, der siden blev statsminister etc.

Men jeg fik indtryk af, at Ibsen ligesom Bjørnson (der forresten i sin tid udgav hendes „Digte af en

dame") satte mere pris på fruens personlighed end på hendes digtning, hvis tilstræbte norskhed og overstrømmende pathos ofte blev genstand for Ibsens kritik.*)

En aften raillerede han således stærkt en enkelt scene i „Herluf Nordahl", som han nylig havde læst.

Tæt ved Bergen ligger Svartediket, et trist fjeldvand, hvor fortvilede mennesker nu og da har druknet sig . . . Men hos fru Thoresen blir ofrenes antal så stort, at en mand er nødt til at sidde nat og dag i en hytte ved vandet og fiske op ligene, så at stedet i hendes gengivelse blir et sidestykke til la morgue i Paris.

Ibsen lo af denne skildring, der i sin overdrivelse står på grænsen af det komiske, han lo så hjerteligt, at det vakte fru Ibsens mishag. Fru Ibsen er nemlig en kvinde med stærke følelser, hun idealiserer de mennesker, hun holder af, og kan ikke se feil hos dem.

Da jeg for at komme Ibsen tilhjælp, ytrede: „Men Deres stedmor skriver da ofte svært underligt", sagde fruen hurtigt og energisk: „Mor, må jeg bede, mor."

Hun elskede fru Thoresen både som digter og menneske, og man har al grund til at tro, at fru Ibsen er forbilledet til den unge Hilde i „Fruen fra havet". Hilde, der er så lidenskabeligt indtaget i den smukke, begavede stedmor, som, optaget af sine fantasier, tager liden notits af hende . . .

*) I Ibsens nys udgivne „breve" vil man ved siden af lovtaler finde flere ret skarpe ytringer om fru Thoresens forfatterskab.

Ibsen måtte dog indrømme, at fru Thoresen besad „et varmt, lyrisk sind". Hendes digte er også efter min mening det skønneste, hun har skrevet, og når hendes såkaldte „norske" fortællinger forlængst er glemte, vil man endnu med glæde mindes hendes sange, for eks. denne, hvortil Nordråk har sat en vidunderlig sørgmodig melodi:

„Jeg har søgt, ak, jeg søgte så længe —"

Hos den gamle skibsrheder Nielsen i Bergen (en onkel til fru Randi Blehr) var også Ibsen indført.

Nielsen gav engang et større aftenselskab for ham. Efter bordet gik man op på den nærliggende „Klosterhaugen" og så udover byen .... Det var måneskin og i en sådan drømmende belysning er Bergen med sit vekslende terrain, rigt på lys og skygge, dobbelt vakker .... Nedenfor dem lå „Vågen" med sin skog af sorte master og sine røde og grønne lanterner, månen slog en skælvende sølvbro over fjorden, på hvis anden side findes byens historiske punkt, Sverresborg, Walkendorfstårnet og kongehallen.

Ibsen var især optaget af at betragte kongehallen, der dengang var ganske forfalden og brugtes til kornloft — og de bergenske venner, der ledsagede Ibsen, siger, at det var i denne nattetime, mens vinden havde lagt sig til ro og månen høitideligt gled over Fløifjeldet

gennem de sorte skyer, at Ibsen fik idéen til sit bekendte digt „Kong Håkons gildehal“:

„Du gamle hal med de mure grå,
hvor uglen bygger sin rede,
så tidt jeg dig ser, må jeg tænke på
kong Lear på den vilde hede —“

Og hvem ved, måske har også i denne time, ved synet af hallen, „Kongsemnerne“ i uklare omrids dæmret for ham? Det var jo derinde Håkon havde boet med sin dronning Margrethe, hertug Skules datter . . . .

Når jeg sad fortrolig sammen med Ibsen og mindedes, hvad han havde oplevet i Bergen, var der én ting, jeg så gerne vilde spørge ham om, og det var angående den udfordring til duel, som han i sin ungdoms varmblodighed havde sendt Låding, der dengang som sagt var hans med-instruktør ved teatret, et forhold, som gav anledning til mange rivninger. Men jeg følte at det var et delikat emne at berøre og taug derfor viselig.

IBSEN OG HENRIKKE HOLST.

I min første ungdom var jeg med at spille privatkomedie i Bergen. Det var i velgørende øiemed. Forestillingen fandt sted i teatret på „Engen"; man gav et stykke „Kærlighed og kritik" af Paul Lindau, hvori den senere så berømte forfatterinde, fru Amalie Skram (dengang fru Müller) spillede hovedrollen.

Ikke i dette stykke, men i en studenterpiece „Shahen af Persien i Holmestrand", der gik samtidig, var det at jeg debuterte for min fødebys kritiske publikum i en liden tjenerrolle, som jeg skilte mig svært dårlig fra. En hat, som jeg skulde bringe ind på scenen, glemte jeg således altid at aflevere i rette øieblik, hvad der indbragte mig forbitrede øiekast fra mine medspillende.

Og jeg, som engang havde drømt om at blive skuespiller! — Slig kan man tage feil af sin bestemmelse her i verden.

Blandt de optrædende dilettanter var der en dame, som jeg især lagde mærke til. Det var fru Rikke Tresselt, født Holst (søster til justitssekretær H.), gift med en købmand i Bergen og moder til en stor børne-

flok. Men de mange husmoderlige bekymringer havde slet ikke taget på hende. Hun var ungdommelig frisk og munter, med et leende ansigt og en pigeagtig slank figur — og der var i hendes kvikke væsen og djærve svar ikke så lidet af en holbergsk Pernille.

Jeg havde mine grunde til særligt at interessere mig for denne dame; jeg var jo allerede en stor Ibsendyrker, og nu havde man hvisket mig i øret, at fru Tresselt havde været en af Ibsens ungdomsflammer, da han i femtiårene opholdt sig i Bergen som instruktør ved vor scene og at han i sin forelskelse havde skrevet flere digte til hende.

Hvergang fruen stod ude mellem kulisserne, læsende i sin rolle eller passiarende med en medspiller, søgte jeg at nærme mig hende. Hun var venlig og ligefrem — alt andet end afvisende. Tilslut blev vi ret fortrolige, men Ibsens navn undgik jeg altid i vor samtale. En vis sky holdt mig tilbage fra at berøre dette emne.

Så forlod jeg Bergen og var borte i mange år. Sammen med Edvard Grieg reiste jeg i 1876 til Bayreuth for at se de første Wagnerforestillinger — og derfra tog vi til Gossensass, den lille by ved foden af Brennerpasset, hvor jeg traf Ibsen.

Ofte talte jeg med Ibsen om min fødeby, som han kendte så godt og hvorfra han havde hentet sin hustru.

Ibsen havde kun gode ord om Bergen, „byen uden pøbel", som han engang kaldte den, skønt bergenserne ikke altid havde været elskværdige mod ham.

De er jo ustadige og lunefulde som selve de vindkast fra havet, der ofte hjemsøger byen. Den ene dag er man genstand for deres begeistring, den næste dag for deres flængende kritik. Mådehold i ros og dadel kendes ikke.

En kvæld fortalte jeg Ibsen om min teatergalskab, at jeg havde optrådt i en privatkomedie i Bergen — og at fru Tresselt var blandt mine medspillende.

Ibsen smilte, da han hørte navnet — jeg mærkede at det fremkaldte kære minder.

„Ja, De kan tro, at det var en frisk jentunge", sagde han efter en længere, tankefuld pause. „Slige finder man kun i Bergen. Hvor nøie jeg erindrer en sommerdag, da hun kom og hilste på mig. Jeg sad og røgte på trappen af Sontums hotel, så kom hun springende, rød og varm, og råbte op til mig: „Goddag Ibsen! Har De ikke en toskillingskage til mig idag?"*)

„Hun var nu altid så glad i søde sager", tilføiede han.

Mens Ibsen talte så jeg for mig hele sceneriet, som jeg kendte så godt fra barndommen af . . . Det gamle Sontums hotel, hvor Ibsen boede, med sine grønne lindetræer udenfor, toldboden i nærheden og fjorden lige ved — Ibsen i godt humør på altantrappen, med kaffeen og cigaren, hodet fuldt af brusende lyrik; den

*) Herr Sontum var bror til den fru ingeniør Andersen, som Ibsen viste så meget venskab. Hendes datter var igen den bekendte pianistinde, Hildur Andersen. Og hos familien Sontum var det, at Rikke Holst først gjorde Ibsens bekendtskab. Hendes forældre og Sontums var nemlig gamle omgangsvenner.

unge, vakre bergenserinde i overgangsalderen, der tillidsfuldt og uden ceremonier nærmer sig ham.

Han var jo ikke som andre dødelige, det vidste hun, han var jo digter, med fuld og øm forståelse af alt, hvad der foregår i et lidet gådefuldt bachfisch-hjerte...

Naturligvis fik hun kagen — og siden spaserte de i det dejlige veir en tur sammen ud til Nordnæs.

Men Ibsen betroede mig ikke, hvad jeg fra den beste kilde hørte senere, at han på en af disse sine spadserture med den sekstenårige, endnu ikke konfirmerte Rikke Holst, uventet mødte den strenge far, for hvem udsigten til at en brødløs poet løb bort med hans datter, var alt andet end tillokkende . . .

De sværmede netop i idyllisk ro oppe på „Klosterhaugen", da faderen overraskede dem. Den lille Rikke så straks at faderen var rasende — „han var grøn af sinne", påstod hun senere — og frygtede for en scene. Ibsen har sandsynligvis gjort det samme, og da han ligesålidt som Goethe var nogen heros, når det gjaldt det praktiske liv, tog han uden videre flugten, overladende til den unge pige at klare sig ud af forlegenheden som hun best kunde.

Jeg har al grund til at tro, at Ibsens lidet modige optræden ved denne leilighed, kølnede stærkt den lille Rikkes begeistring for ham — han var i hendes øine ikke længer romanhelten med alle mulige dyder — og at den bidrog sit til, at de omsider gled bort fra hinanden . . . Hun har ialfald selv sagt mig, at hun dengang ventede af Ibsen, at han som en „bold

riddersmand" havde stået frem for faderen og forlangt hendes hånd —.

Men vi, som er ældre, dømmer Ibsen mildere end det unge, romantiske pigebarn . . . Situationen var unægtelig vanskelig . . . Hvad skulde Ibsen gøre? Han var ikke indført i familien, ikke forestillet for faderen, og noget bindende forhold har han neppe tænkt på . . .

Det hele havde karakteren af en flygtig ungdomsforelskelse, født i øieblikket og levende for øieblikket, en erotisk sommerfugleleg, hvor begge parter slipper bort med uskadte vinger, og med en fager erindring for hele livet. Fra Ibsens side var der nok alvor i leken, men for hende, det sekstenårige barn, som kun kendte Eros af navn, var alt lek.

Hvad der henrev Ibsen hos den purunge bergenserinde med de mørke øine og den muntre latter, var hendes blomsterfriskhed og umiddelbarhed, hendes frihed for alt tillært og konventionelt, hendes ægte bergenske lyst til alskens spilopper og galskaber . . . Mellem snerpede damer i en salon, „modne møer og matroner", må hun ha' virket som en naturens åbenbaring, en hilsen fra mark og skog . . . Der har over den unge Rikke Holst været den samme naivitet og tindrende livsglæde, som bedårede Goethe hos Christiane Vulpius, der senere blev hans hustru . . .

Men Ibsen har selv best tegnet os hendes skikkelse i det bekendte digt, som er skrevet til hende, „Markblomster og potteplanter".

Man ser af digtet, at folk undrer sig over Ibsens smag, at han foretrak det glade ulærde pigebarns sel-

skab fremfor omgangen med byens æthetiske damer, der ved thebordet kunde deklamere så pént både om Wergeland og Welhaven:

„Min gud, jeg kan ei Deres smag forstå,
ved ei, hvor De har Deres øine.
Hun er ingen skønhed og regnes må
så halvveis til de forfløine."

Ja, vistnok det mere stemmende var
med tonen i dagens dramer,
ifald jeg mig kåred et eksemplar
iblandt de normale damer.

De pranger som vintrens blomsterflor
så sirligt i vindueskarmen;
som potteplanter i lunken jord
de grønnes ved kakkelovnsvarmen.

Og regelmæssigt hver blomstergrén
forynges efter sin dvale, —
ja, var jeg fornuftig, jeg kåred mig én
imellem de mange normale.

Hvad hjælper fornuftens kløgtige garn?
Dens røst er mig led og vammel;
thi hun er et markens friluftsbarn
og seksten skjærsommere gammel."*)

---

*) I „Ibsens breve", første dél, skriver Ibsen til etatsråd P. Hansen: „Fru Inger til Østråt" hviler paa et hurtigt knyttet og voldsomt afbrudt liebschafts-forhold, til hvilket også refererer

Undertiden overraskede Ibsen hende med at sende hende små digte. Da hun således havde foræret ham en buket aurikler, fik hun straks efter følgende vers: „Til min aurikel", som ikke tidligere har været trykt, da Ibsen ikke har optaget dem i sin digtsamling.

Digtet er jo ikke betydeligt, og i sin ungdommelige sentimentalitet er det så uligt den senere Ibsen. Men os interesserer det, ikke alene fordi det viser os Ibsens daværende udviklingstrin som lyriker, men også ved den sørgmodige anelse om forholdets snare opløsning, som går igennem det, og som især åbenbarer sig i slutningslinierne: „Snart er jeg glemt —"

Til min aurikel.

„Yndige blomst med de duftende blade,
kort som en drøm var din strålende flor;
Ak, thi ei længer kan dugperler bade
bægret, der bøier sig visnet mod jord.

Det er mig sagt, at i blomsternes skjød
leger der alfer med sommerfuglvinger;
knække vi stænglen — det bæver og klinger
mat som et suk — det er alfen, som dør.

---

sig nogle mindre digte som „Markblomser og potteplanter" — „En fuglevise" etc.

At de nævnte digte er skrevet til daværende frøken Holst, ved vi nu alle, men hvilken forbindelse der er mellem dette „liebschafts-forhold", som Ibsen så karakteristisk kalder det, og „Fru Inger til Østråt" er mig uforklarligt. — Skulde frøken Holst måske ha' afgivet forbilledet til „Eline" i samme stykke?

Men i min yndige blomme dog end
lever en alf — som en fugl i sin rede;
det er erindringens alf, — og med den
vemodsfuldt, sværmende vil jeg mig glæde.

Her i mit stille, mit ensomme hjem
gæster mig vekslende syner og drømme;
stemmer, der hvisker med vårvindens strømme,
maner da tidt jeg i stilheden frem.

Snart er jeg glemt, — og når vinterens nat
ruger som gravhøien over min lykke,
da vil jeg tro blandt erindringens skat
gemme min blomst som det dyreste smykke."

Ved en anden leilighed sendte Ibsen hende en deilig lyserød rose, som han havde plukket af det lille rosentræ, der stod i hans vindue og som han selv havde pleiet — og blomsten var ledsaget af følgende impromptu:

„Med en rose."

Min lille rose tilgiv! tilgiv!
Jeg bryder din stængel, jeg ender dit liv
blandt sødskende små i vrimlen;
men sørg ei! thi vid, at jeg sender dig hen
at vågne — som mennesket vågner igen
— i himlen."

Den lille Rikke var ikke meget literær, — hun var jo et „markens friluftsbarn" — men så meget forstod

hun dog, at blomsten kom i himlen, når den kom til hende, og hun glædede sig svært, både over rosen og over digtet . . . Og hvor smigrede det ikke hendes barnlige forfængelighed at en digter, en virkelig digter, udmærkede hende! . . .

Nygårdsalléen med sine „løvkronede buer" var en yndet promenade for bergenserne i de dage. Den besøgtes forresten mest om søndagen, ellers var den så forladt og stille som noget elskovspar kunde ønske sig. Der, under det grønne, susende løv har Ibsen og hans hjertes dame vandret sammen i en af de lukkede sidegange, mens Lungegårdsvandet, om hvilket Ibsen i et ungdomsdigt siger, at „det er klart og dybt som bergenserindernes øie", lå smilende dernede med „Kalfarets" maleriske, villabestrøede høider, og „Ulriken" reiste sig vældig i baggrunden, i brungrå eller rødviolet farvetone, eftersom solen stod høit eller lavt . . .

Men det sted, hvor de to helst spaserte, var ude på Nordnæspynten med fjorden foran og udsigt til Askøen. Nu ligger der en park, men dengang var der grøn mark og små fjeldknauser, og den ensomme pynt var som skabt til stævnemøde.

Den galante Ibsen havde da undertiden med kager eller frugt — ud på høsten var det især kirsebær —,

som han bød den lille Rikke, for han vidste jo, at i hendes lykkelige alder er man en slikmund og at appetiten ofte har lige så store krav som det sværmeriske hjerte . . .

Men på disse hemmelige ture var de som regel ikke alene. En veninde af frøken Holst, frøken Lossius (senere fru Petersen), ledsagede dem i nogen afstand og tjente dem som sauvegarde . . . Især frygtede parret for at faderen skulde passe dem op.*)

Faderen kunde dog godt have været vidne til, hvad der passerte mellem de to, for Ibsen var i sit forhold til datteren finheden og ridderligheden selv. Ikke engang hendes stærke overgivenhed formåede at dæmpe hans ærbødighed. Han sagde altid „De" til hende og tillod sig ikke selv den mest uskyldige frihed. Således undgik han altid at tage hende i hånden.

Først da de som ældre mødtes igen efter over en menneskealders skilsmisse, sagde Ibsen uvilkårligt „du" til hende — en fortrolighed, som hun af sit fulde hjerte besvarede . . .**)

Og efter et sådant uskyldigt stævnemøde i det grønne, med hodet fuldt af blomsterduft, af fugle-

*) Ibsen sendte mange, mange år senere et liden billet til fru Petersen, hvori han mindtes gamle dage og blandt andet skrev: „Tak, fordi De tro holdt vagt."

**) Meddelt mig af fru Tresselt.

kvidder og elskovstanker, gennembævet af vemod over bruddet, som naturnødvendigt måtte komme eller måske allerede havde fundet sted i hans tanke, er det at Ibsen har skrevet sin af Heine stærkt påvirkede „Fuglevise".

Ibsen havde endnu ikke taget sig selv i besiddelse og givet sin ånd dens særpræg; han var jo så ung dengang, blot nogle og tyve år:

„Vi gik en deilig vårdag
alléen op og ned;
lokkende som en gåde
var det forbudte sted.

Og vestenvinden vifted
og himlen var så blå!
i lunden sad en fuglemor
og sang for sine små.

Jeg malte digterbilleder
med legende farvespil;
to brune øine lyste
og lo og lytted til.

Over os kan vi høre,
hvor det tisker og ler, —
men vi, vi tog et smukt farvel
og mødtes aldrig mer. —

Og når jeg ensom driver
alléen op og ned,

så har for de fjærede småfolk
jeg aldrig ro og fred.

Fru spurv har siddet og lyttet,
mens vi troskyldigt gik,
og gjort om os en vise
og sat den i musik.

Den er i fuglemunde,
thi under løvets tag
hver næbbet sanger synger om
hin lyse forårsdag."

En række år gik hen, så forlovede Ibsen sig med frøken Susannah Thoresen, datter af provst Thoresen til korskirken og steddatter af forfatterinden Magdalene Thoresen — og forlod Bergen.

Den lille Rikke havde imidlertid forlængst giftet sig med herr grosserer Tresselt. Afskeden mellem hende og Ibsen havde fundet sted uden brodd fra nogen af siderne — det var som Ibsen selv siger, „et smukt farvel".

Forholdet mellem dem lignede et lidet, sommerligt lystspil, der for et øieblik truer med at tage en alvorlig vending, men som tilslut opløses i skøn harmoni.

Men de „digterbilleder", som Ibsen engang havde malet for den lille pige fra Bergen på deres ture i den

„forbudte allé", kunde hun senere hen i livet aldrig glemme . . . Ja, ved grossererens side, som værdig frue og husmoder, i køkkenets og barnekammerets travlhed, var det hende en lykke at mindes sit livs „lyse forårsdag".

Med stolthed fulgte hun Ibsen på hans senere så strålende bane, og rygtet vil vide, at hun engang, efter at have læst en af hans bøger, som gjorde særligt indtryk på hende, sendte ham et lidet, naivt takkevers, hvad der rørte den berømte digter.

Det kaldte jo tillive et helt afsnit af hans liv, måske det poesirigeste og lyseste, opholdet i Bergen mellem de gamle syv fjelde, de første forelskelser, de første digterdrømme . . . .

For et par år siden, på et sommerbesøg i Bergen hilste jeg på fru Tresselt, som jeg ikke havde set siden hin dilettantforestilling i Bergen, i begyndelsen af syttierne.

Hun var ikke meget forandret. Der var kun enkelte grå striber i hendes mørke hår, og øinene var endnu unge og spillede fulde af skælmeri . . .

Det er forresten en kendsgerning, at bergenserinderne bevarer sit gode ydre høit op i årene. Den fugtig milde luft holder deres teint frisk, og det holbergske lune og lystighed, som de har fået i arv, bevarer sindet ungt.

Bjørnson ytrede engang, efter et ophold i Bergen, at han sjeldent havde set såmange lykkelige mennesker, samlet på én plet.

Fruen modtog mig venligt som en gammel, god kending. Hun førte mig ind i en salon, fuld af blomster (denne store blomsterkærlighed er også en eiendommelighed ved bergenserinderne) med udsigt til Ulrikken, det gamle fjeld, som hun i sin ungdom en deilig pintsemorgen havde besteget sammen med Ibsen.

Samtalen faldt naturligvis straks på den store digter, som vi begge havde stået nær og begge beundrede.

Fruen fortalte mig på sin kvikke måde mange træk om ham fra ungdomstiden — jeg må beklage at jeg ikke erindrer alt, for alt var mærkeligt og værd at tages med.

Ibsen var dengang meget soigneret, ja hvad hans påklædning angik, drev han det indtil pedanteri. Hans frakke var således forsynet med ærmer, der var meget vide foran, såkaldte „engageantærmer", og disse igen prydet med et slags lange kniplingsmanchetter (en mode, som de andre herrer ikke brugte). Kalvekryds bar han altid.

Hans ydre med den brune teint, det sorte fuldskæg og hår var i ungdommen mere interessant end egentlig smukt, sagde fruen. Min egen mening er, at hvis Ibsens definition af det skønne som det karaktérfulde holder stik, må han ha' seet meget godt ud.

Den samme pertentlige orden herskede også i hans

værelser. Møblerne var uden et støvgran og i vinduerne stod sirlige blomsterpotter. Hun havde selv seet hans bolig, som den dengang var indrettet, da han et par gange havde inviteret hende til formiddagschokolade hos sig, sammen med familien Sontum og et par af hendes veninder.

En 17de mai, som hun havde feiret sammen med Ibsen og hvor Ole Bull var tilstede, kastende som en stråleglands over festen, kunde hun aldrig glemme.

Ibsen holdt festtalen. Han var klædt som bergmand og trådte frem af en grotte på tribunen, der for anledningen var reist på torvet, ikke på „Engen", hvor man som bekendt senere pleier at høitideligholde dagen.

Af Ibsens lange tale kunde hun blot huske, at han særlig henvendte sig til de unge i forsamlingen og i varme, digteriske ord lagde dem Norges sag på hjerte.

Tilslut fortalte fruen mig, at da Ibsen i 1885 besøgte Bergen, havde hun pány været sammen med ham . . .

Men dette Ibsens besøg fortjener et par ord for sig. Han kom dennegang til Bergen ikke som den unge forfatter, hvis ry var omstridt, men som den ældre, verdensberømte digter, vor tids første dramatiker, der satte alle Europas kritiske penne i bevægelse og endog hyldedes af sin gamle modstander, Bjørnstjerne Bjørnson.

„Den største dramatiske kraft, som nu nogen rå-

der over, eier Henrik Ibsen", skrev Bjørnson i et amerikansk tidsskrift.

Ibsen havde god grund til dennegang at vente en officiel, festlig modtagelse af borgerskabet i en by, hvis scene han havde viet sin ungdoms beste kræfter, men det gik anderledes.

Da dampskibet nærmede sig bryggen, trådte Ibsen, efter hvad jeg har erfaret, op på dækket, klædt i galla og så forventningsfuld mod land. Bryggen var næsten tom. Ingen af Bergens øvrighedspersoner eller literære spidser havde indfundet sig for at gøre honneurs.

Men fire af byens originaler, som Ibsen havde kendt i sin bergenske „sturm und drangperiode", da han var mindre kræsen på sin omgang, var mødt frem for at hilse på „kammeraten fra gamle dage".

Der var mægler Peter Kieding, et lyst hoved, bekendt for sine witzer, der løb byen rundt, kirketjener Dahl, i nær slægt med den berømte maler af samme navn, en jovial herre, der holdt meget af et godt glas vin, herr Parelius, en gammel, musikalsk snedkermester, som i sin tid havde spillet med i orkestret i det bergenske teater, og en fjerde herre af samme art.

„Velkommen, gamle Henrik!" råbte den muntre kirketjener, der i dagens anledning allerede havde taget sig en ekstra hjertestyrkning, da han fik øie på Ibsen.

Digteren forsvandt hurtigt nede i salonen og kom først senere i land.

Da jeg talte om denne mærkelige modtagelse med Peter Blytt, Ibsens ven og en af byens mest anseede borgere, — han var således formand i „Logen“ og man kaldte ham der spøgende „kong Peter“ — måtte Blytt indrømme, at han selv på en vis var skyld deri. Han var jo byens officielle festarrangør og festtaler — og når han ved denne leilighed ikke fik noget i stand, så var det fordi han i øieblikket var optaget af en stor børsforretning. Blytt var nemlig købmand og havde altid travlt.

Jeg erindrer godt, at jeg bebreidede Blytt, at han ikke denne ene dag havde ladet forretningerne hvile, selv med fare for at tabe nogle penge. Det er jo ikke hver dag at man gæstes af en Henrik Ibsen. Det vigtigste havde været at feire digteren, hans gamle ven, der imidlertid var bleven en ære for vort land, en af verdens store.

Men Blytt, der var en sælsom blanding af et forretningsgeni og en begeistret lyriker, gav mig ikke ganske ret; det kunde jeg se på hans høitidelige mine. Blytt fik også Ibsens misfornøielse at føle . . . Da han dagen efter hilste på digteren, blev han modtaget ret køligt.

Men tilbage til fru Tresselt!

Fruen fortalte altså at hun havde genset Ibsen i 1885 — og hun tilføjede, at siden første gang, hun

mødte ham, og siste, var der hengået over tredive år, en hel menneskealder.

„For et gensyn!" tænkte jeg. Og hvormeget havde de to oplevet i mellemtiden — og hvor forskelligt!

Han ude i det store Europa, løftet som på en trone af menneskenes hyldest, med berømmelsens krans om panden — hun, vegeterende hjemme i provinslivets stilhed og ubemærkethed.

Og så skildrede fruen mig mødet med Ibsen.

Fruen talte „kavbergensk", som jeg vil omsætte på vort almindelige sprog, dette kavbergenske, som selv de finere familier i min fødeby taler, når de er i fortrolighed eller alene. Og intet er naturligere. For denne dialekt med de sære ord og de hårde konsonanter, som mange finder så simpel,*) har lidet eller intet med plattysken at gøre. Den er en levning af vort gamle norske mål, det mål, som Snorre skrev og vore konger talte, og som på vor isolerte vestkyst har holdt sig ligetil nu.

„Eg" og „dokker" (for kun at nævne et par af de ord, hvis brug man altid bebreider bergenseren) benyttes jo den dag idag på Island. „Dokker" (egentlig „dykker") er således det personlige pronomens flertalsform, vort „I".

Fru Tresselt stræbte ikke efter at give „la grande dame" — og hun har heller aldrig været det, hvad vi kan se af Ibsens digt til hende. Hun var noget an-

*) Min gamle, æsthetiske lærer, herr Låding, advarede således altid os gutter for brugen af de hårde konsonanter. At sige „køt" istedetfor „kød", var i hans øine en forbrydelse.

det og bedre, et friskt naturmenneske, et „markens friluftsbarn", jævn og ligefrem i sine manerer som i sin tale, fuld af mutterwitz og drastisk lune . . . Og le hjerteligt kunde hun fremdeles trods årene, så hjerteligt og høit som nogen Pernille.

„Jeg tog med mig en buket af de markblomster, han holder så meget af", begyndte fruen, „og gik op i hotellet og hilste på ham . . . Jeg forsikrer Dem om at jeg havde hjertebanken som en ung pige, da jeg gik opad trapperne . . . Trods de mange år, vi havde været skilte, kendte han mig straks — og jeg forstod at det glædede ham at se mig —"

Fruen gjorde en lang, tankefuld pause.

„Hvad sa' De så til ham?" spurgte jeg, i min iver glemmende al diskretion. „Det må ha' været en mærkelig samtale —"

Fruen smilte underfundigt ved erindringen — ja, det var et rigtigt skøieragtigt smil.

„Det første jeg sa' til ham, var: „Du kan tro, Ibsen, at jeg idag ofte har speilet dette gamle fjæset mit . . . For jeg vilde så gerne være lidt pén, nu da jeg skal stedes for dit åsyn . . . . Jeg vilde så gerne, at du ikke skulde finde mig altfor forandret, så at du kunde synes en smule om mig ligesom i gamle dager."

Ibsen sagde hende en passende kompliment, idet han rørt greb begge hendes hænder.

Hun takkede ham for hans skuespil, som hun havde læst med så megen glæde. Ibsen spurgte hende:

„Har du så fundet noget spor af dig og vort ungdomsforhold i min digtning?“

Fruen lo.

„Lad mig tænke mig om . . . . Ja, det skulde da være „mutter Stråmand“ i „Kærlighedens komedie“ — hun med de otte barn og det evige strikketøi i hånden.“

Ibsen protesterte . . . . Han mente, at hun havde sat andre, mindre prosaiske spor, uden at han dog nævnede den figur, som hun havde afgivet model til.*)

Så fortalte han hende om sit liv, siden han forlod Bergen, om sin familie og sine reiser. Tilslut spurgte han hende, idet han vemodigt forskende betragtede hende gennem guldbrillerne: „Men hvordan har så du havt det i alle disse år?“

„Ok, snak ikke om det, far!“ afbrød hun ham med en smilende hovedrysten. „Mens du skrev de digte, som gjorde dig berømt, har jeg bare sat unger ind i verden og stoppet gamle bukser.“

Ibsen lo hjerteligt og rakte hende hånden — han følte, at han igen var i Holbergs by.

„Du er og blir da den gamle, Rikkemor . . . Gud velsigne dig!“

Og slig skiltes de to gamle venner. Det blev et „smukt farvel“ mellem dem også dennegang.

Dog farvellet blev ikke det siste. Ibsen — den

*) I Ibsens rige kvindegalleri er der egentlig kun én person, der minder om den unge Rikke Holst — og det er „Hilde“ i „Bygmester Solnæs“.

altid korrekte — aflagde hende nemlig visit, inden han reiste, og da fruen senere i familieanliggender besøgte Kristiania, var hun flere gange gæst i digterhjemmet i Arbinsgade, hvor Ibsen, og ikke mindst hans høisindede hustru, modtog hende med den største elskværdighed.

IBSEN OG MARIE THORESEN.

Når Ibsens historie engang udførlig skrives, vil man nævne en række kvinder, som har grebet ind i hans liv ved en høi grad af renhed og hjertensgodhed eller ved udpræget åndelig begavelse.

Der er hans gamle, brave moder, hvis væsens forskellige sider, digterisk omformet, han har skildret os i „mor Åse" i „Peer Gynt" og som „Inga" i „Kongsemnerne". Så har vi hans sjeldne hustru, fru Susannah, om hvem han siger i digtet „Tak", at

„hendes slægt er de skiftende
skikkelsers rad,
som skrider med viftende
flag i mit kvad,"

og hvis karaktér træder mest frem i „fru Alvings" myndige skikkelse — samt hans søster, fru Hedvig Stousland, hvis væsen som barn er så rørende gengivet i „Vildanden"s Hedvig, opkaldt efter søsteren.

Endelig har vi foruden frøken Bruun, Christoffer Bruuns søster, der har stået model til „Agnes" i „Brand", vor geniale Camilla Collett, fru Ibsens gode

veninde. Både i „Svanhild“ og „Fruen fra havet“, har Ibsen benyttet træk af Camilla Colletts dybe, rigt sammensatte personlighed.

„Det er nu mange år siden,“ skrev Ibsen til Camilla Collett efter udgivelsen af „Fruen fra havet“, i hvis originale heltinde hun halvt forskrækket fandt sider af sit intimeste væsen afsløret, „at De gennem Deres åndelige livsgang, under en eller anden form begyndte at spille ind i min digtning —“ *)

Men foruden disse er der en kvinde, som ingen nævner og som få har personlig kendt, da hun levede ganske stille, skjult i huslivets skygge, og tilmed døde forholdsvis ung, der har øvet en ikke ringe indflydelse på ham.

Det er hans hustrus søster, Marie Thoresen, som i flere år boede i Ibsens hjem i Dresden.

Om hende er det, at Halvdan Koht i sin udmærkede indledning til Ibsens breve skriver, at af medlemmerne af den Thoresenske familie var Marie den eneste, som havde virkelig betydning for Ibsens person og digtning og at hun stod ham nærmere end den øvrige familie.

Marie fødtes ligesom fru Ibsen i faderens, provst Thoresens andet ægteskab med Sarah Dåe. Tredie gang giftede han sig som bekendt med Magdalene Krag fra Danmark, der senere fik et anseet navn som forfatterinde.

---

*) Ved „Den fremmede“, der dæmonisk behersker fru Ellida, skal Ibsen have tænkt på Welhaven og hans forunderlige magt over Camilla Wergeland.

Maries opvækst kunde vistnok været blidere. Hun var kun en liden pige på 6—7 år, da hun fik stedmor, og hvad et lidet, ømt barnehjerte lider ved en sådan forandring, kan alle tænke sig. Denne stedmor var vistnok hjertensgodheden og elskværdigheden selv, men altfor optaget af literære interesser, af teater og selskabelighed, til at tage sig rigtigt af hjemmet og de små.

Med „Svanhild" i „Kærlighedens komedie" kunde Marie sige:

„Jeg var en hjemløs i min moders hus,
jeg var en ensom i mit eget indre" —

Hendes opgave i hjemmet blev sammen med sin søster Susannah at stelle for de yngre sødskende og de små stedsødskende, som i årenes løb indfandt sig — og dette gav Marie allerede i en ung alder, efter hvad en dame, der stod hende nær, meddeler mig „en egen, moderlig ynde".

Blond og blid var hun, ikke egentlig vakker, men meget indtagende. Alle, som kom i hendes nærhed, holdt af hende.

Da hun besøgte Ibsen i Dresden, traf hun digteren i hans vistnok lykkeligste periode.

Ibsen var kommet i havn. Stilheden var indtrådt ovenpå stormen og kampen.

Efter udgivelsen af „Brand" var Ibsen almindelig anerkendt. Og med den stigende berømmelse kom også det økonomiske velvære. For fremtiden kunde

han, uhindret af næringssorger, der havde forbitret hans ungdom, leve udelukkende for sin digtning.

Når man gennemblader Ibsens breve, slåes man af den lyse, freidige tone, som udmærker brevene fra Dresden fremfor de øvrige i samlingen.

Man mærker at digteren for et øieblik hviler ud i sin seiersfølelse, idet han med velbehag betragter de opnåede resultater, tagende taknemmeligt lidelsen og bitterheden med som et nødvendigt led i det hele. Det er jo dissonantserne, som fremhæver den endelige harmoni . . .

Således skriver han til sin forlægger Frederik Hegel:

„Jeg befinder mig i en lykkelig og forsonet sindsstemning — — — Dresden er et meget behageligt og meget billigt levested —"

Maries ophold i hans hjem bidrog sikkerlig også sit til hans forandrede sindstilstand. Der er kvinder, som ved sin blotte nærværelse, forstår at give hjemmet et skær af lys og ynde . . .

Stille og mæglende trådte hun ind i digterens dagligstue, hvor der ofte var brydninger nok som der kan være det mellem to stærke, jævnbyrdige personligheder, som begge holder på sin ret . . .

En kvæld, da jeg sammen med en dansk dame var gæst hos Ibsens, stredes Ibsen og frue hele tiden om værdien af en netop udkommet bog. Ibsen påstod, den var god, fruen fandt den slet, og da Ibsen i diskussionens heftighed pukkede på den større viden, han som

akademisk dannet mand sad inde med, svarede fru Ibsen rolig, lekende med sin vifte, at en kvindes instinkt sagde hende mere end al mandens viden.

Da jeg fulgte den danske dame hjem fra Ibsens, sagde hun med et suk: „Herregud, de to kan da umulig være lykkelig sammen."

Jeg lo og svarede: „Forstår De da ikke, at Ibsen og frue strides sammen som to gode, åndfulde kammerater, og at en slig scene, som vi iaften oplevede, ikke på nogen måde berører deres dybere, sjælelige forhold til hinanden . . . Vilde De da hellere istedetfor denne selvstændige fru Ibsen, der siger sin mand sandheden, og hvis karakterfasthed vi alle beundrer, have en liden, vulgær eftersnakkerske?"

I et fortroligt brev til en dansk ven udtaler Ibsen sig selv om sit ægteskab, idet han priser dets lykke . . .

„Først da jeg var bleven gift, fik mit liv et vægtigere indhold. Den første frugt heraf var et længere digt „På vidden". Den frigørelsestrang, som går igennem dette digt, fik imidlertid ikke hele sit udtryk før i „Kærlighedens komedie". Denne bog gav anledning til megen snak i Norge, man blandede mine personlige forhold ind i discussionen og jeg tabte meget i det almindelige omdømme. Den eneste, som dengang billigede bogen, var min kone. Hun er en karaktér, som jeg netop behøver — ulogisk, men med et stærkt poetisk instinkt, med et storsindet tankesæt og med et næsten voldsomt had til alle smålige hensyn."

Og til sin søster i Skien, fru Hedvig Stousland, skriver han om det samme emne:

„Min kone skulde jeg ønske, at du kendte, hun passer aldeles for mig.“

Søstrene var imidlertid meget forskellige. Mens fru Ibsen slutter sig til Hjørdistypen og i sin viliekraft og sit stærke følelsesliv kan virke som en sagakvinde, tilhører Marie hendes modsætning, den, som vi altid finder i Ibsens digtning ved siden af heltinden, den passiv blide, opofrende, men mindre betydelige kvindenatur.

Ligeoverfor „Fru Inger“ står jo en „Eline“, ligeoverfor Hjørdis en Dagny og ligeoverfor Hedda Gabler en Thea Elvsted . . .

Men var Marie mindre karaktérfuld end søsteren, fulgte der hende til gengæld denne mildhed og harmoni, der kan ligne en svanes yndefuldt glidende flugt over det blanke vand — denne harmoni, som vi alle elsker, digteren ikke mindst . . . I en sådan åndelig atmosfære er det at digteren har sine lykkeligste drømme . . .

Jeg tænker mig at Ibsen under den første del af Maries Dresdenerophold, har været den galante cicerone for sin elskværdige og videbegærlige svigerinde . . .

Mens fru Ibsen er optaget af at ordne sit hus eller gennemgå lektier med Sigurd, der endnu er i gutte-

alderen, vandrer Ibsen og Marie om i Dresdens stille, sollyse gader . . .

Han viser hende alt, hvad der kan more en nyankommen, han fører hende op på den Brühlscke terrasse, hvor der er så dejligt mellem de gamle grønne træer og monumenter og hvorfra man har slig vid udsigt mod det fjerne — han peger på Elben, der smilende drager igennem det frodige sommerlandskab, idet han fortæller hende om sit første besøg i 1852 i Sachsens hovedstad og om sit samvær med den gamle, berømte bergenser, maleren professor Dahl, som dengang boede der og som så venligt tog sig af den unge poet, der med et stipendium i lommen var ude for at gøre teaterstudier . . . Hun lytter interesseret, og han fortæller videre om sin beundring for de store skuespillere Emil Devrient og Dawison, som han dengang ofte så optræde.

Og en skøn dag fører han hende ind i „grüne gewölbe", det sjeldne skatkammer, fuldt af guld og smykker og ædle stene — og nu og da ledsager han hende i kunstgalleriet, hvor de begge blir stille stående fremfor Rafaels sixtinske madonna . . .

Ibsen deler dog ikke ganske sin svigerindes beundring for dette mesterstykke. Han, der selv er så urkraftig, foretrækker naturligvis den mægtige karaktérfulde Michel Angelo fremfor den sødlige Rafael*).

Og på deres vandring i galleriet er det at Ibsen, hvis

*) I et brev til Georg Brandes siger Ibsen:

„Rafaels kunst har egentlig aldrig varmet mig; hans skikkelse hører hjemme før syndefaldet."

skarpe blik intet undgår, opdager en falmet malerinde, der sidder ved sit staffeli og kopierer en madonna af Murillo — han genkender hende straks, for mange år siden så han hende sidde der på samme plads, men dengang strålende af ungdom og skønhed.

Hun frister nu kummerlig livet ved dette sit underordnede arbejde, men Ibsen beklager hende dog ikke, thi han har fundet ud, at den gamle kunstnerinde gemmer et ideal i sit hjerte . . .

„Øjets svømmende
langsyn siger,
hun bygger drømmende
skønhedsriger —"

Ibsen førte desuden Marie ind i den moderne tyske skønliteratur ved at forære hende de nye digteres arbejder.

I Ibsens bibliotek fandt jeg en række af smukt indbundne tyske digterværker, som Ibsen med en hjertelig tilegnelse havde skænket Marie og som ved dennes død igen var kommet i den Ibsenske families besiddelse. Blandt disse digtere var især repræsenteret Paul Heyse, for hvem Ibsen nærte stor interesse og beundring.*)

*) Paul Heyse dømmer til gengæld skarpt det siste afsnit i Ibsens digtning, som han karakteriserer som „hospitalspoesi".

„Gengangere" var ham især en torn i øiet. Da jeg sist på gennemreise til Rom besøgte Heyse i München, og talte med ham om dette Ibsens berømte skuespil, der minder om de græske tragikeres udødelige mesterværker, ytrede Heyse misfornøiet: „Solche bücher schreibt man überhaupt nie." —

Ibsen fik ligesom hele familien i samlivet med Marie en stigende godhed for hende. Hun havde den sjeldne evne at lokke frem det beste, det blideste hos sine omgivelser . . .

En dag overraskede Ibsen hende ved at forære hende en buket vandlilier, sammen med et digt, som nu, offentliggjort i hans digtsamling, kendes af alle.

Bevæget læste Marie det og gemte det så som et klenodie.

Men digtet hed „Med en vandlilie" og lød således:

„Se Marie, hvad jeg bringer,
blomsten med de hvide vinger.
På de stille strømme båren,
svam den drømmetung i våren.

Vil du den til livet vie,
fæst den på dit bryst, Marie!
Bag dens blade da sig dølge
vil en dyb og stille bølge.

Vogt dig, barn, for tjernets strømme.
Farligt, farligt der at drømme!
Nøkken lader som han sover, —
lilier leger ovenover.

Barn, din barm er tjernets strømme,
farligt, farligt, der at drømme, —
lilier leger ovenover; —
Nøkken lader som han sover —"

Grieg har sat en dejlig musik til det, og mens jeg skriver disse linier, lyder melodien dragende for mit øre . . .

I den nye udgave af Ibsens digtsamling har han omarbejdet dette digt. Maries navn er strøget og erstattet med — „min beste".

Jeg fortæller i mine „Nye erindringer" at jeg en dag tillod mig at gøre Ibsen opmærksom på, hvor uheldig, for ikke at sige smagløs denne forandring var.

„De har efter min mening," sagde jeg til Ibsen, „ved en liden rettelse ødelagt en af bogens vakreste digte „Med en vandlilie". Ibsen rynkede brynene. „Oprindelig hed det første vers således:

„Se Marie, hvad jeg bringer,
blomsten med de hvide vinger!
På de stille strømme båren
svam den drømmetung i våren."

Men i den nye udgave har De ændret det til:

„Se, min beste, hvad jeg bringer etc.

Dog dette „min beste" kan ikke erstatte det skønne, fortrolige „Marie"; det har en ironisk, overlegen klang, der mindre passer i tiltale til en ung, nydelig dame, som man bringer vers og blomster. Ja, det forandrer på en måde digtets hele karaktér, idet det fjerner det stænk af erotik, der som en usynlig forårsduft hviler over det."

Skønt Ibsen ikke vilde indrømme fejlen, har jeg al grund til at tro at han i sit stille sind gav mig ret. Årsagen til rettelsen er let nok at forstå. Ibsen, der kan være overdreven taktfuld, har villet fjerne alt personligt, alt hvad der kunde minde om det virkelige forhold.

Ibsen talte flere gange med mig om Marie Thoresen, som han satte så megen pris på.

Ibsen viste sjeldent nogen følelse, hvad der ikke udelukker, at han kunde føle dybere og stærkere end andre, men det forekom mig dog at han var synlig bevæget, da han skildrede Maries dødsleje i København. Jeg husker, at han beklagede, at den norske digter Munch og frue, som dengang var bosat i Danmarks hovedstad, og som Ibsen fra samværet i Rom betragtede som venner, havde vist Marie så ringe deltagelse i hendes siste stunder.

Derimod roste han varmt sin forlægger, Frederik Hegel, der på flere måder, også ved at følge den afdøde til graven, havde vist Marie og hendes familie sit trofast venskabelige sindelag. —

Da Marie efter et par års ophold hos Ibsens, forlod dem, efterlod hun et dybt savn.

Maries navn forekommer ikke så sjeldent i Ibsens „breve".

Til hendes bror, Johan Herman Thoresen, skriver han således fra Dresden i September 1872.

„Marie tænker vi ofte på. Jeg anser det fremdeles ikke for vel overvejet, at hun forlod Dresden. Gid det nu måtte lykkes hende at finde en nogenlunde tilfredsstillende plads."

Ja, hvorfor forlod Marie så pludseligt Ibsens hjem? Ydre tvingende grunde har der neppe været.

Ibsen siger i sit ovenanførte digt, at det er farligt at drømme i Maries nærhed:

„Barn, din barm er tjernets strømme,
farligt, farligt der at drømme. —

Men følte måske Marie den samme utryghed sammen med ham?

Blandede der sig ved det daglige samvær i venskabet for manden og beundringen for digteren en endnu dybere følelse — en følelse fuld af renhed og adel, som hun dog frygtede for at give navn?

Hvem ved det? Det hele kan blot berøre os som en anelse, som et streiflys, der falder over et natligt landskab, for i næste sekund at lade det synke tilbage i dunkelheden . . .

Men et digt som Ibsens til Marie vil bevare hendes navn hos os.

Når vi en sommerkvæld vandrer alene ved et af vore stille drømmende skogtjern og ser en vandlilie som i lek glide frem og tilbage, snart løftende sit bæger mod lyset, snart dølgende det under vandet, vil vi stanse og vemodigt mindes hendes blege, yndefulde billede . . .

EN VISIT HOS IBSEN.

Det er er i München 1876. Jeg passerer Schønfeldstrasse 17, tæt ved den engelske park, hvor Ibsen boede i stueétagen. Digteren sidder ved vinduet i sit arbeidsværelse, der vender mod gaden, han bemærker min ærbødige hilsen og inviterer mig med en håndbevægelse til at komme ind til ham, hvad jeg må betragte som en stor ære, da det er midt i hans arbeidstid.

„Ved De, hvad jeg bestiller idag?" sagde han efter at de første hilsener var vekslede. „Jeg gennemgår og retter „De unges forbund", som skal opføres på hofteatret her. Ligeoverfor et tysk publikum er enkelte forandringer nødvendige." — Så viste han mig det trykte eksemplar af bogen, hvori han her og der havde strøget. „Hvorfor har jeg nu ladet disse ord gå ud?" sagde han og viste mig et bestemt sted i bogen (såvidt jeg erindrer var det noget af kammerherrens replikker om hans forhold til kongehuset etc.). Ja, dels er de overflødige, dels vil tyskerne ikke forstå dem; de er for lokale. Og strygningen af disse enkeltheder hindrer slet ikke forståelsen af det hele. Stykket kan

som helhed blot vinde derved — det blir mere sammentrængt."

Når jeg nu mindes disse Ibsens veiledende ord, blir jeg rørt. Han troede på det dramatiske talent hos mig, som nordiske teaterledere har været så tilbøjelige til at oversé. Han havde netop i de dage sendt et skuespil af mig „En forsoning",*) ledsaget af sin varme anbefaling til Hartvig Lassen, der dengang var censor ved Kristiania teater. Naturligvis kom stykket tilbage.

Hartvig Lassen, denne tørre, korrekte, æstetiske pebersvend, som Ibsen engang efter „Dukkehjemmets" opførelse i München, kaldte en „Helmer-figur", havde ingen sympati for mit forfatterskab enten det nu gik i dramatisk eller novellistisk retning. Lassen var dog en mand med fortjenester; hans bog om Wergeland er god og må i flere henseender betragtes som et kildeskrift.

Ibsen spurgte om hvad jeg læste i øjeblikket. Jeg svarede, at jeg studerte Heine og udtrykte min beundring for den tysk-jødiske digter.

„Men er De endnu ikke færdig med ham?" sagde Ibsen i en forundret, næsten ringeagtende tone. Han mente nok at i min alder (jeg var dengang fem og tyve år) burde Heine-sværmeriet være et overvundet stadium — og han havde sikkerlig ret. Det varede heller ikke længe, før jeg blev grundigt kureret.

Da jeg vilde gå, standsede Ibsen mig og sagde:

---

*) Senere opført gentagne gange i Bergen.

„Men lad mig ikke glemme at takke Dem for „Sjødronningen". Jeg har desværre endnu ikke fået tid til at læse den, men jeg spår Dem alligevel en stor succes —"

„Så —?"

„Ja, for professor Dietrichson har læst den (Dietrichson opholdt sig dengang i München, hvor han gjorde studier til sit værk om „Kristusbilledet") og han roste Deres bog meget og ytrede tilsist: „Paulsen ved ikke selv, hvad han har skrevet."

„Skal det være en kompliment eller en dadel?" spurgte jeg.

Ibsen smilte lunt og fortsatte:

„Professor Dietrichson har en sikker smag, der som regel falder sammen med publikums. De vil få en stor læsekreds."

I den tilstødende dagligstue traf jeg fru Ibsen, der sad og læste i en roman fra et leiebibliothek. Vi talte om fru Collett, som ventedes til München. Hun havde netop tilskrevet mig, at hun tænkte på at besøge „kong Ludvigs glade by".

Det var vistnok med blandede følelser at Ibsen imødeså fru Colletts komme. De holdt af hende som menneske og satte hende høit som forfatterinde, men der fulgte altid så megen uro og så mange krav med hende. Hun var nu engang som Ibsen sagde „en ulykkelig natur", til liden glæde for sig selv og sine omgivelser.

Jeg fortalte fru Ibsen, at jeg i de dage havde læst op igen „Fru Inger til Østråt". Fru Ibsen meddelte mig

da at hun havde været vidne til stykkets første opførelse i Bergen med den geniale fru Luise Brun i titelrollen.

Fru Ibsen var dengang en ung pige og beundrede i al hemmelighed både Ibsen og hans digtning. Ibsen kom jo ofte i hendes forældres fine og literært dannede hjem, hvor stedmoderen, Magdalene Thoresen, var den fortryllende værtinde. Da hun efter thebordet komplimenterede ham for stykket og betroede ham, hvor henrevet hun var, svarede den unge, forelskede digter galant: „Der er i Dem, frøken, stof både til en fru Inger og til en Eline." Som bekendt stykkets to kvindelige hovedpersoner.*)

Mest det første, tænkte jeg. For fru Ibsen er jo en kvinde, der er som sprunget ud af de gamle sagaer.

---

*) Det var vistnok i denne periode at Ibsen sendte frøken Thoresen sit vercificerede, i „Brevene" offentliggjorte frierbrev, der slutter således:

„Du unge, drømmende gåde,
turde jeg grunde dig ud,
turde jeg kækt dig kåre
til mine tankers brud."

EN „HISTORISK“ AFTEN.

Jeg var buden til et lidet selskab hos Ibsens. Det var en dag i Mars 1881 — ja det var selve den 13de Mars. Af gode grunde husker jeg nøje datoen — for denne mindeværdige dag tilhører historien.

Senere end de andre indfandt jeg mig i Ibsens hjem. Jeg havde nemlig anvendt den deilige vårdag til at gøre en længere udflugt i kampagnen, hvor jeg havde plukket anemoner, snakket med de brune hyrder, der drev kvæget foran sig og beundret akvadukterne, som i den dalende sols rødme tog sig dobbelt malerisk ud . . .

Da jeg trådte ind i salen blev jeg slået af udtrykket i gæsternes ansigter. En heftig bevægelse lod til at have grebet dem alle . . . Øinene strålede, minespillet vekslede, over samtalen var der noget febrilsk, og i lidenskabelig iver snakkede man i munden på hverandre.

Selv Ibsen var revet ud af sin majestætiske ro og fru Ibsen gestikulerte som en italienerinde.

Hvad kunde der dog være passeret? Det måtte være en stor glædelig begivenhed . . .

„Men har De da ikke hørt nyheden?“ sagde den yngste i selskabet til mig. „Alexander den anden er idag bleven dræbt af en bombe — der er netop kommet telegram fra St. Petersburg — Verden har en tyran mindre!“

Fra idyllen i kampagnen kom jeg her lige op i tragedien . . .

Forskrækket hørte jeg på ham, men så — det er underligt at tilstå det — grebes også jeg af en egen lykkefølelse, skønt jeg godt vidste, at den dræbte keiser sålangt fra at være en „tyran“, var en skikkelig mand, der efter evne havde søgt at befordre Ruslands frihed. Han lindrede således Finlands skæbne, og livegenskabets ophævelse var jo efter sigende skeet på hans initiativ.

Hvad var det som dengang foregik i min og de andres sjæl? har jeg senere spurgt mig selv. Var det kærlighed til det undertrykte russiske folk? Var det et dunkelt håb om at revolutionen over keiserens lig vilde vinde sikrere fremgang? Hvem véd det?

Kanske var det bare denne øjeblikkelige beruselse, som næsten alle store begivenheder, der kommer pludseligt og uventet som et lyn, vækker hos os?

Et par dage efter denne aften hos Ibsens traf jeg i korsoen en af deltagerne, en tør, pedantisk theolog

fra en af vore småbyer. Vi talte sammen om selskabet. Han undrede sig over, at man i Ibsens hjem kunde tolerere bifaldsytringer over en dåd af denne art, der havde fået hårene til at reise sig på hans hode (han var forresten skaldet) ja, når han skulde være ærlig, måtte han tilstå, at han igrunden var svært „indigneret" over selskabets opførsel.

Jeg svarede ham ikke — jeg huskede nemlig gamle Holbergs råd at man aldrig skal strides med theologer, for det er både håbløst og farligt. Men jeg tænkte ved mig selv: „Skulde ikke en anarkistisk farvet digterånd som Ibsen, han, der har skrevet oprørske ord som disse:

„De siger jeg er bleven konservativ;
jeg er, hvad jeg var, hele mit liv.
Jeg går ikke med på at flytte brikker.
Slå spillet overende, da har De mig sikker.
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
I sørger for vandflom til verdensmarken.
Jeg lægger med lyst torpedo under arken."

skulde ikke han få lov til at sympatisere med den revolutionære bevægelse i Rusland, selv hvor den skeiede ud og anvendte forkastelige midler, uden at blive genstand for smålig kritik?

Det er jo netop på det beståendes ruiner at han vil bygge det nye samfund — det tusenårige rige, hvor ulv og lam skal græsse i fred ved hinandens side . . .

Hvor sælsom er forresten ikke historiens Nemesis! Den vil ramme politiske tilstande og kommer til at ramme uskyldige personer, der bliver tidens syndebuk som den brave borgerlige Ludvig den 16de, der blev revolutionens offer, og nu den milde, reformvenlige Alexander den anden!

IBSEN SOM MALER OG KUNSTKENDER.

Ibsen sysselsatte sig i sin ungdom med at male. Han havde både anlæg for og lyst til denne kunst. Spredt om i familierne i vort land eksisterer endnu tegninger og malerier af ham*).

Der var endog et øjeblik i Ibsens liv, hvor han for alvor tænkte på at ombytte pennen med penselen. Han indbildte sig, at på maleriets område lå hans hovedevne. I sin lidet kendte ungdomsdigtning. „I billedgalleriet" lader han en af personerne gøre en bekendelse, der er som skrevet ud af hans eget hjerte:

„Jeg stod i kunstens høie helligdom,
en åndig klarhed over blikket daler;
fra barmens dyb en røst forkynder som
Correggios fordum: „Også jeg er maler!"

Da var min lod bestemt, min higen stillet,
og foran mig lå livet lyst og rigt;
det blev mit kald jo, hvert et sjælens billed
at klæde deiligt i et farvedigt".

*) Lorentz Dietrichson fortæller, at der i apoteket i Grimstad, hvor Ibsen i sin tid var farmaceut, i 1870årene fandtes flere landskaber fra hans hånd samt et figurbilled, fremstillende en lods på udkig, og som man kaldte „Terje Viken".

Heldigvis for os og literaturen forlod Ibsen dette imaginære „kald“ og valgte det, som naturen havde bestemt ham til.

I et brev til bibliotekar Halvorsen, udgiveren af norsk forfatterleksikon, har Ibsen selv givet nogle oplysninger om sin udvikling som maler:

„Jeg besøgte som gut et årstid tegneskolen i Skien og lærte der lidt blyantstegning. Samtidig eller lidt senere fik jeg nogen vejledning i oliemaling af en ung landskabsmaler Mandt fra Telemarken, som undertiden opholdt sig i Skien.

I Bergen gav jeg mig adskilligt af med at male i akvarel under tilsyn af den nu afdøde Losting dersteds. Efter tilbagekomsten til Kristiania malte jeg i olie hos Magnus Bagge. Men i 1860 begyndte forberedelserne til „Kærlighedens komedie“ og „Kongsemnerne“ stærkt at beskæftige mig og fra den tid af lagde jeg malerkunsten på hylden“.

Man ser heraf at Ibsen dyrkede malerkunsten lige til sit to og tredivte år, og at han først da ofrede sig hélt for literaturen.

Han sagde med et suk som malerinden i ovennævnte digtning:

„Og der gik dage og der gik år, —
til kunsten jeg drømte mig viet;
nu er min gøglende drøm forbi, —
på loftet står staffeliet“.

Det blev for Ibsen som for Goethe, der under sit

ophold i Rom morede sig med at tegne og modellere, kun dilettantisme.

Ligesålidt som Goethe trængte han dybere ind i de bildende kunsters ånd og teknik, men der er heller ingen tvivl om, at denne midlertidige sysselsættelse ved staffeliet har gavnet begge digtere på deres specielle område.

I sine samtaler med Eckermann indrømmer Goethe, at han ikke havde noget talent for den bildende kunst, og dog beklagede han ikke den tid, han havde anvendt på at tegne — for han havde vundet i indsigt. Det er den fordel, mener han, som vi kan uddrage af hver falsk tendens. „Den, som uden tilstrækkeligt talent uddanner sig i musik, bliver vistnok aldrig nogen mester, men han vil dog lære at anerkende og skatte det, som mesteren har frembragt".

Og Ibsens „gøglende drøm" havde også lært ham adskilligt; den blev til vinding for hans digtning. Han har lært at *se*, han har fået øie for de store, klare liniers skønhed og for det udfyldende perspektiv, der over forgrundens realiteter peger ud mod uendeligheden . . . .

Men hjemme i Norge glemte man ikke, at Ibsen engang, inden han blev den verdensberømte digter, havde syslet med pensel og farver.

Sommeren 1873 tilbragte Ibsen i Wien, hvor han ved verdensudstillingen det år blev valgt til officiel

jurymand for Norge og Danmark i 25. gruppe (maleri og billedhuggerkunst).

Hvor alvorligt Ibsen tog sig sin opgave, ser vi af den lange og interessante indberetning, han som jurymand sendte til „Morgenbladet", og hvor han blandt andet skriver om udstillingen:

„Navnlig vil den mægtigt bidrage til at berigtige visse fejlagtige meninger og til at bortrydde visse fordomme, som hidtil har været gældende. Jeg sigter her til den gængse lære om, at den slaviske folkestamme liden eller ingen del tager i det store fælles civiliserede samarbejde. Det bekendtskab, som Europa i de senere år har gjort med den russiske digtning, synes at burde have afkræftet en sådan påstand; men er dette end ikke hidtil lykkedes, så nærer jeg ingen tvivl om, at Wienerudstillingen vil kalde en ganske anden og rigtigere anskuelse tillive.

Udstillingen lærer os, at Rusland indenfor alle den bildende kunsts områder står fuldstændigt på samtidens højde. Den friskeste og mest energisk nationale opfattelse er her forbunden med en uovertræffelig teknik".

Da jeg senere traf Ibsen i München, gik han bare op i sin digtning. Det var, som om de andre kunster ikke eksisterte for ham. Udtalte han en sjelden gang en dom over maleri eller skulpturarbejde, var han

svært forsigtig og reserveret i sine udtryk, hvorimod han, når det gjaldt literatur, dømte skarpt og uforbeholdent som en mand, der taler om det fag, som er hans eget og som han tilfulde forstår sig på.

Billedgallerierne, som i hans ungdom havde fristet ham, besøgte han nu aldrig.

Den berømte danske kunsthistoriker Julius Lange, der i Dresden omgikkes Ibsen, skriver også, betegnende nok, i sine „breve", at han hos Ibsen ikke fandt videre kunstinteresse; „Jeg måtte love Ibsen igår at gå med ham engang gennem galleriet, da han, der har levet her i to år, er så uvidende i det, at det er en skam. — I det hele taget er det lidt forbausende, hvor uudviklet hans organ er for rigtigt at forstå et kunstværk og hvor ringe drift han har til at se noget sådant."

Under Ibsens ophold i München levede der en række norske malere, Werenskiold, Eilif Peterssen, Skredsvig, Munthe, Wergeland og andre. Næsten alle disse kunstnere havde den ære nu og da at modtage visit på sine atelierer af prins Luitpold af Bayern, den nuværende prinsregent, der med kenderens fine blik mønstrede deres arbejder; derimod faldt det aldrig Ibsen ind at besøge sine unge landsmænd.

Han isolerte sig mere og mere.

I Rom formåede jeg ham dog til at gå op til maleren Nils Hansteen, der dyrkede en genre, som især tiltalte Ibsen, marinebilledet. Men mere end af Hansteens malerier lod Ibsen til at være fængslet af en liden, fuldstændig rigget skibsmodel, som hang opun-

der taget. Med et barns henrykte glæde betragtede han den. Og på hjemveien sagde Ibsen til mig, at hvis han vendte tilbage til Norge for at bosætte sig der, måtte det være i en liden fjordby, der lugtede af tang og tjære, en fjordby, hvor han kunde have anledning til at se mange sejlere og skibsværfter. Skibsværfter måtte der frem for alt være.

I Ibsens digterværker har heller ikke hans ungdoms kunstliebhaberier sat sig dybere spor.

Lader han en sjelden gang en billedhugger eller maler optræde (som Lyngstrand i „Fruen fra havet"), er det mennesket og ikke den specifike kunstnernatur, som han skildrer.

Men at Ibsen i årenes løb ikke ganske har glemt sin gamle kærlighed, viser de indkøb af billeder, som han har gjort på sine rejser.

Væggene i hans Münchenerhjem var fra gulv til tag smykket med malerier, især af den gamle, italienske skole, og Ibsen lod til at være ganske stolt af sin lille samling. Om billedernes kunstværdi tør jeg personlig ikke udtale mig, men af kendere har jeg hørt, at Ibsen for et par billeders vedkommende er bleven grundig narret. Der var således et, som Ibsen havde betalt en god pris for, da han troede, det var en original af en gammel mester, men som i virkeligheden kun skal være en ret god kopi.

Vi må her ikke glemme, at i Italien drives forfalskningen af kunstværker i stor stil og at det er let for en mand, der ikke er kender og kunsthistoriker af profession at blive taget ved næsen. Selv fagmænd

bliver ofte snydt af de listige italienere. I Rom gives der hele fabriker, har man fortalt mig, hvor man ganske offentligt, uden at bryde sig om kritiken og snakket, beskæftiger sig med at eftergøre gamle broncer, malerier og buster for siden at afhænde dem til de lettroende turister. —

Ofte, når jeg vandrede om i udlandets gallerier, tænkte jeg pludselig på Ibsen og på den passion for malerkunsten, der engang havde fyldt hans liv og truet med at give det en anden retning.

Alene i galleriets høitidelige stilhed, omgivet af mesterværker, der levede og talte til mig, følte jeg mig så lykkelig . . . Hverdagen var stængt ude, skønhedsdrømmen begyndte . . . Mit sind fyldtes efterhånden af en vidunderlig ro, en religiøs andagt, som jeg sjelden eller aldrig har kendt i noget gudindviet tempel . . .

At Ibsen engang har været fortrolig med en lignende stemning ved sine ungdoms besøg i kunstens lyse sale — ja, at han har været dybere grebet end nogen af os andre — fremgår tydeligt af en af hans mindre kendte sonetter, hvormed jeg vil slutte denne lille skitse:

„Jeg stod en morgenstund i galleriet
og drak begeistring af den rige kilde,
som kunstens høie fædre havde viet
til uforkrænkligt liv med hænder milde.

Hvor er ei siælen let og sindet stille!
Det er som alle storme havde tiet,
det er som alle bølger havde biet
i deres flugt og blidt mod stranden trille.

Hvad er hin stilhed vel i kirkens haller,
hvor menigheden triner ind andægtig
som det sig hør og bør i herrens tempel

mod denne stilhed, der som duggen falder
på sindet her, hvor ånden har sit stempel
sat på hver tavle evigstærk og mægtig".

IBSEN OG KVINDESAGEN.

Noget af det interessanteste i Ibsens udvikling er hans forhold til kvindesagen.

Oprindelig var han lidet gunstig stemt for den. Mills bog om kvindens underkuelse indgød ham således ringe sympati, da den udkom, og Mills skribentpersonlighed var ham imod.

Ibsen kom jo fra et strengt pietistisk hjem i provinsen. De kvinder, han først så op til, hans mor og søster, var stille, ydmyge, fromme naturer, der altid erindrede det så misforståede og misbrugte bibelord, at kvinden bør være manden underdanig.

De ofrede til det gamle, af tiden dødsdømte kvindeideal.

De indtryk, vi modtager i vor barndom, er svært dybe. Oftest blir de bestemmende for hele livet. Det varede også længe, før Ibsen vandt frem til en friere, mere sympatetisk opfatning af kvindens stilling i det moderne samfund.

Og dog var et stort syn på kvinden ham medfødt, hvad der åbenbarer sig i hans digtning allerede fra dens begyndelse. Han skildrer nemlig fortrinsvis

stærke, selvstændige kvinder, kvinder af sagatypen som en „Hjørdis og en „Fru Inger". Uden at han anede det, blev han derfor taget til indtægt for kvindesagen, inden han egentlig vidste, hvad denne sag betydde og havde opgjort sig nogen mening om den.

Hvor tidt fortalte fru Collett mig om sin henrykkelse over „Hjørdis", der forekom hende som en vårbebudende svale for den opgave, hun havde viet sit liv! Og Ibsen betroede mig, at han efter udgivelsen af „Hærmændene" modtog anonymt et begeistret overstrømmende takkebrev, som han havde al grund til at tro skrev sig fra fru Colletts hånd.

Hvad der først gav Ibsen et nyt syn på kvinden, var hans ægteskab, det daglige samliv med hustruen, der var så ulig kvinderne j hans egen æt, og mere lignede de djærve sagaheltinder, som hans digterfantasi havde skabt, men som han hidtil ikke havde truffet i virkeligheden.

Så lærte han efterhånden fru Colletts skrifter at kende, og hvad indflydelse de havde på ham — ikke mindst „Amtmanden døtre" — beviser „Kærlighedens komedie", der ikke blot adopterer nogle tanker af fru Colletts geniale arbejde, men som i hovedfiguren „Svanhild" endog låner træk af hendes egen personlighed, som den i ungdommens gæring formede sig.

En række år går hen — og fru Collett besøger på vejen til Italien Ibsen i Dresden. Det ligger nær at tænke sig, at i den daglige omgang med fru Collett har samtalen væsentlig drejet sig om det emne, som

interesserte hende mest, og at Ibsen da har modtaget mange vækkende og frugtbare impulser.

Fru Collett mindedes ofte hint mærkelige Dresdenerbesøg. Hun opdagede jo straks, at Ibsen endnu ikke var den „kvindens ridder", som hun at dømme efter skildringen af „Hjørdis" havde forestillet sig — og hun fandt ham i mange stykker gammeldags.

Ibsen søgte således, fortalte fru Collett mig, at stænge damerne som ringere, for logisk tænkning mindre anlagte væsener, ud af en alvorlig diskussion, hvad der undrede hende meget. Han vilde egentlig kun disputere med mænd. —

Da jeg senere traf Ibsen i München, gjorde jeg den samme iagttagelse. Hans beundring for kvinden var endnu, trods al påvirkning, ret platonisk. Hvis han således havde valget mellem at tale med en dame, der tilmed var høitbegavet, og et ganske almindeligt mandfolk, foretrak han, måske dog af mageligheds-hensyn, den sistes selskab. —

I mine „Erindringer" har jeg berørt Ibsens forhold til kvindesagen:

„Omslaget i Ibsens sind skyldes efter min mening to sjeldne kvinder, der begge stod ham nær, hans hustru og hendes gode veninde, fru Collett.

For fru Ibsen har det første møde med fru Collett — det var nok i Dresden i 60årene — havt en afgørende betydning.

Med al sin begavelse og fordomsfrihed var fru Ibsen — præstedatteren fra den ortodokse norske småby. Hendes livsanskuelse trængte til på flere vigtige

punkter at frigøres. Det blev fru Colletts mission at åbne hendes blik for kvindens mislige samfundsstilling og nødvendigheden af at den forbedredes.

Fru Ibsen har igen påvirket sin mand, mindre ved ord end ved eksemplets magt, ved en karaktérstorhed, der både kan minde om gamle sagakvinder og om en så moderne skikkelse som fru Alving.

Hun forstod fuldtud, hvor ansvarsfuld hendes stilling som den berømte digters hustru var og følte sig tilslut som kønnets gesandt hos en digterisk stormagt, hvis ord nåede vidt og havde kraft til at hæve kvinden eller til at underkue hende.

Selv holdt hun hver dag i sin egen person det uangribelige, pletfrie billed af en selvstændig og høisindet kvinde op for hans betragtning.

„Hendes mål er at tænde
mit syn i glød,
så ingen fik kende,
hvo hjælpen bød“,

siger Ibsen i sit takkedigt til hende.

Så udgiver Ibsen „Et dukkehjem“, hvor en liden kvinde bryder ud af ægteskabet og ruster sig til kamp mod samfundet, det store samfund, hvis love, givne af mænd, hun ikke anerkender — ialfald passer de ikke for hende, mener hun.

Først og fremst vil hun stræbe efter at blive et menneske, en personlighed. At være samfundsmedlem, hustru og moder kommer så i anden række.

Hvordan dette oprørske skuespil satte sindene i bevægelse husker vi alle. Det virkede som en åndelig revolution, især da på kvinderne. De forstod straks, at digterens sympati var på Noras side, de opfattede digtningen som et frigørelsesskrig, en appel til deres kamp-evne, et varmt indlæg for deres specielle sag, skønt Ibsen senere har betroet os, at da han skrev „Et dukkehjem", tænkte han ikke på nogen sag overhovedet, at al bevidst tendens er fremmed for hans digtning, der udelukkende lægger an paa menneskeskildring.

Men hvad Ibsen har ment eller ikke, kan her være os ligegyldigt. Vi har kun at holde os til den virkning, som stykket øvede på kvindesagen — og den var kolossal.

Den for mange så ubeleilige sag kom igen på dagsordenen, kvindernes rettigheder debatteredes overalt. Ibsen var nu rundt om i Europa ved siden af Mill bleven det underkuede køns ridder. Man kaldte ham „Kvindernes digter". Han havde ved sit „Dukkehjem" givet sagen det fremstød. som alle kvindekongresser og kvindedebatter ikke havde formået at give den.

Tilslut opstod der en hel literatur om Noraspørgsmålet — det vil sige om kvindesagen.

I Ibsens kølvand fulgte nu andre digtere, først og fremst Bjørnson.

Denne vor store digter og politiker, som hidtil havde stået udenfor bevægelsen eller rettere sagt, været den halvt fiendtlig, skrev nu det skønne drama „En hanske", der gjorde et dybt indtryk, ligesåmeget ved sin tendens som ved sin poesi. Det gav nemlig den dramatiske form for det strenge, hélt bibelske kyskhedskrav, som fru Collett så tidt havde fremholdt, idet hun bebreidede manden, at han glemte det gamle bud „Ærer derfor gud i eders legeme!", at han rev sig løs fra den sædelige fællesforpligtelse, hvis overtrædelse hos kvinden han straffede dobbelt hårdt.

Bjørnson havde hele sit liv vist fru Collett uvilie og endog tilladt sig at kalde hendes „Amtmandens døtre" for en dårlig bog" — og interessant var det nu at iagttage, hvorledes også denne kæmpe måtte bøie sig for tidsånden og modstræbende bidrage sit til kvindesagens fremgang.

Fru Collett var også meget begeistret over „En hanske" og glemte nu alt gammelt nag til Bjørnson.

„Der har han rammet dyret", sagde hun til mig, da vi snakkedde sammen om bogen. „Vi kan ikke takke ham nok."

Om Ibsens værker kan man sige, at næsten hver ny bog holder kritikens dommedag over den foregå-

ende, hvis tankegang ikke længer tilfredsstiller digteren, der i mellemtiden har nået et andet, mere fremskredent standpunkt.

Husk bare „Vildanden", hvor en stor del af Ibsens tidligere produktion må løbe spidsrod! Hjalmar Ekdahls og Ginas tragikomiske opgør virker som en rén parodi på afskedsscenen mellem Nora og Helmer. Ibsen har vistnok fremdeles et par idealer i behold, men han mønstrer dem nu ligesom fra vrangen af — og dette syn er mere lærerigt end opløftende.

Og ganske rigtig — efter et „Et dukkehjem" kom „Hedda Gabler", der ikke lidet bidrog til at køle kvindernes begeistring for deres digter.

Ibsen havde nemlig nu fået øie på skyggesiderne ved emancipationen. Det er en alt andet end sympativækkende skikkelse, som han her skildrer os, det er en tom, gold, snobbet hustru, der af hensyn til sin skønhed og sit egoistiske velvære skyr moderkaldet . .

Som „Nora" bryder hun ud af ægteskabet, men ikke som denne for at udvikle sig i livets kampe. I et øiebliks blaserthed og livslede sætter hun pistolen for panden og flygter ind i det tomme intet . . . Og hun efterlader sig ikke noget savn . . . Ægtemanden nærmer sig straks hendes veninde, Thea Elvsted, og søger trøst hos hende . . .

„Er Ibsen fremdeles vor ridder?" spurgte kvinderne lidt tvivlende. „Ser han ikke nu på os med nye, ukærlige øine?"

Et par af Ibsens taler kan give svaret på, hvad han

egentlig mener om kvinden og den plads, man bør indrømme hende.

Sommeren 1885 — altså på det tidspunkt, da Ibsen går svanger med „Rosmersholm" og dets „Adelsmennesker" — besøger han Trondhjem, hvor han holder en betydningsfuld tale til arbeiderne, der har bragt ham sin hyldest.

Efter at have udtrykt sin beklagelse over, at hos os de individuelle rettigheder ikke er således betryggede, som han ventede, og at den enkelte ikke er indrømmet hverken troesfrihed eller ytringsfrihed udenfor en vilkårlig fastsat grænse, siger han:

„Her er altså endnu meget at gøre, før vi kan siges at have nået frem til virkelig frihed. Men jeg frygter for, at vort nuværende demokrati ikke vil magte at løse de opgaver. Der må komme et adeligt element ind i vort statsliv, i vor repræsentation og i vor presse".

Og dette „adelige element" vil efter Ibsens mening kvinden og arbeideren i første række være med at skabe. For han fortsætter således:

„Jeg tænker naturligvis ikke på fødselens og heller ikke på pengenes, ikke på evnernes eller begavelsens. Men jeg tænker på karakterens adel.

Den alene er det, som kan frigøre os.

Dette adelskab, som jeg håber, at vort folk må forlenes med, det vil komme til os fra to grupper, som endnu ikke har taget nogen ubodelig skade under partitrykket. Det vil komme til os med vore kvinder og med vore arbeidere.

Den omformning af samfundsforholdene, som nu forberedes ude i Europa, den beskæftiger sig væsentlig med arbeideren og med kvindens fremtidige stilling.

Den er det, jeg håber og venter på, og den vil jeg virke for og skal jeg virke for hele mit liv, alt hvad jeg kan".

I 1898 — tretten år senere — holdt Ibsen ved den fest, som norsk kvindesagsforening i Kristiania gav for ham, en anden tale, der vel er værd at mindes. Den røber, at Ibsens anskuelse af kvinden er undergået en forandring siden han skrev „Et dukkehjem", modnet som den nu er af tid og erfaring.

Ibsen sluttede nemlig sin tale således:

„For mig har det altid stået som en opgave at løfte landet og give folket et høiere stade. Under dette gør sig to faktorer gældende: det står til m ø d r e n e ved anstrengt og langsomt arbejde at vække en bevidst følelse af k u l t u r og d i s c i p l i n. Dette må skabes i menneskene, før man kan hæve folket videre. Det er kvinderne, som skal løse menneskespørgsmålet. Som mødre skal de det. Og kun d a kan de det. Heri ligger en stor opgave for kvinderne."

I denne opsigtsvækkende tale tog Ibsen ligesom den forvildede „Nora" ved hånden og førte hende fra alle udflugter i det blå, tilbage til hjemmet, til mode-

rens plads ved arnen — kvindens høisæde nu og i al evighed . . .

Det standpunkt, som Ibsen her repræsenterer, deles nu af næsten alle oplyste mennesker, og især i Sverige har det i Ellen Key fundet en varm tolk.

Hvor høit end kvindens åndsudvikling stiger, må den have sin rod i hjemmet og fortrinsvis virke der, og moderkaldet må altid synes hende det mest attråværdige. Både naturen og guds stemme i hendes eget bryst har bestemt hende for dette kald.

Som mødrene er blir slægten.

Det er mødrene, som ved sin karaktér og den opdragelse, de giver børnene, bestemmer den fremtidige generations kår, om disse skal blive onde eller gode, føre til fald eller frelse.

EN SAMTALE MED IBSEN.

Når jeg om aftenen besøgte Ibsens hjem i München, opstod der som regel en liden komisk strid — og den dreiede sig på en måde om min egen person.

Ibsen var vant til efter bordet at røge en cigar, men han fik ikke lov til at røge inde i dagligstuen, hvor vi andre samledes, kun på sit eget værelse, der forresten stødte op til dagligstuen.

Fru Ibsen var streng i det punkt som alle gode husmødre er det. Men følgen var jo, at vi en dél af aftenen måtte undvære Ibsen — og det var så kedeligt, syntes jeg.

Som gæst kom jeg i svær forlegenhed. Jeg forstod så godt — uden at være ubeskeden — at både Ibsen og frue satte pris på mit selskab. Jeg var ung, livsglad og meddelsom dengang og jeg har sandsynligvis virket oplivende på de ældre. Fruen ønskede, at jeg efter bordet skulde sidde inde hos hende i salonen — hun satte sig altid selv i sofaen og inviterte mig med et venligt smil at tage plads ved hendes side — men Ibsen åbnede døren, keg ind til os, lyttende i øieblikket til vor samtale og hans blik sagde tydeligt:

„Kom herind til mig, så vi kan passiare gemytligt sammen."

Hvad skulde jeg stakker gøre? Jeg vilde helst behage begge parter, både Ibsen og frue. — Dengang nød jeg endnu ikke tobak, ellers havde jeg havt den beste undskyldning til at svigte den elskværdige værtinde og slutte mig til gemalen . . .

Men så var det en aften — jeg ved ikke selv hvordan det gik til — at oprørsånden kom over mig . . . Uden at mæle et ord forlod jeg min hædersplads ved fruens side og listede mig ind til Ibsen, hvor jeg blev modtaget med åbne arme . . .

Ibsen boede dengang i Amalienstrasse i en stor, herskabelig leilighed! Hvor nøie jeg endnu ser hans arbeidsværelse, indhyllet i de blågrå dampe, for mig! Det sirligt ordnede skrivebord med de gamle romerske mynter, brevpressen over de pént sammenlagte papirer, askebægeret etc. Ibsen røgte undtagelsesvis på en liden, gammel snadde og lod til at være i udmærket humør.

Han havde været så elskværdig at gennemse i de dage for mig mit skuespil „Falkenstrøm & søn" — og talen faldt nu på den dramatiske kunsts vanskeligheder. Mit skuespil hed oprindelig „Olsen" og var i fem akter. Ibsen rådede mig nu til at forandre titelen og sammentrænge stykkets handling til fire akter.

„Det er let sagt", udbrød jeg, „men hvordan gør man det?"

„Det blir Deres sag at finde ud", svarede Ibsen med et lunt smil. Anden hjælp fik jeg ikke.

„Den dramatiske kunst kræver helt sin mand", sagde Ibsen senere i samtalens løb. „Man må ofre sig for den alene. Jeg kan således ikke tænke mig, at en digter både på novellens og dramaets område kan prestere det udmærkede. For at nå mesterskabet, må man begrænse sig."

Jeg var ikke ganske enig med Ibsen. Min mening var, at der gaves digternaturer, så overdådig udrustede, at de souverænt beherskede alle literaturfelter... Og jeg nævnte som et eksempel Bjørnson.

Ibsen fikserede mig over guldbrillerne.

„Hvilket skuespil af Bjørnson tænker De nu nærmest på?"

„De nygifte".*)

„Men det beviser jo netop, hvad jeg siger .... „De nygifte" er intet drama, kun en dramatiseret novelle."

Senere læste jeg „De nygifte" op igen og måtte delvis give Ibsen ret. Det er jo ikke livet selv, men en i dramaet indskudt roman, som skaber vendepunktet.

„Der er tusen finesser ved den dramatiske kunst", sagde Ibsen efter en pause. „Har De for eks. nogensinde tænkt på, at replikkerne i et stykke bør have forskellig farve eftersom de siges om morgenen eller aftenen?"

Beundrende hørte jeg på Ibsen. Af erfaring vidste jeg jo, hvilken indflydelse veiret og dagens forskellige stemning og lysstyrke har på vor tankegang og vor

*) Bjørnson havde dengang endnu ikke skrevet „Over evne", som med rette har vakt beundring.

tale, men det var aldrig faldet mig ind kunstnerisk at benytte denne iagttagelse . . . . Hvor tidt havde jeg således om aftenen skrevet sentimentale breve, som jeg, efter at have gennemlæst dem i det kritiske morgenlys, rev i stykker . . .

Ibsen fortalte så, hvordan virkelighedsindtryk uvilkårlig omsættes i digtning, uden at man selv rigtig er sig det bevidst.

Da Ibsen sist var hjemme, havde man i Kristiania feiret ham meget, blandt andet med et fanetog. Man havde tænkt at berede ham en glæde, men synet af toget virkede forstemmende på ham . . . . Sky veg han tilbage for de mange mennesker og de bølgende faner.

Fandt han noget hult ved demonstrationen, da ikke alle partier var repræsenteret i toget? Ibsen var jo dengang høire, eller havde fået skinnet af at være det . . . Eller fandt han, der kan være så streng mod sig selv, at han ikke på sit daværende standpunkt tilfulde fortjente denne udmærkelse? Hvem ved? Nok er det at demonstrationen faldt ham tungt for brystet, han syntes, at „det lugtede lig —."

Senere skrev han „Samfundets støtter", hvori han rev sig løs fra høire og dets politik. Af hin oplevelse i Kristiania formede sig så den mærkelige scene, hvor konsul Bernick, da man hylder ham med et fanetog og illumination af byen, forskrækket vil gemme sig for glansen af de strålende vinduer, idet han ud af sin ængstede samvittighed råber: „Ser I ikke, at

alle disse lys rækker tungen ud efter os? — Alt dette er lys i en ligstue —" *)

Tilslut nævnede Ibsen flere betydelige skuespillere, som han efterhånden havde mødt.

Den danske skuespiller Jørgensen, der i sin tid var knyttet til Kristiania teater, havde især grebet Ibsen. Både som menneske og som kunstner var han lige fremragende. Han havde i sin tid stået i et fortroligt forhold til Wergeland, men dennes geniale vildskab, der ikke altid var uden råhed, gjorde, at den fintfølende dansker trak sig såret tilbage.

Da Jørgensen omsider forlod Norge gjorde man en fest for ham, hvortil Ibsen skrev en sang, der er optaget i hans digtsamling under titelen: „Til en bortdragende kunstner" og som begynder således:

„Nordpå, fra de danske strande,
djærv og frisk han foer;
al hans arv var ånd i pande,
høvdings magt i ord —"

Også fru Laura Gundersen blev af Ibsen mindet med beundring — og fru Heiberg, som han skyldte så meget.

— Næste Aften besøgte jeg igen Ibsens, men nu var alle oppositionslyster forgået mig. Beskeden ind-

*) Idéen til „Samfundets støtter" er sandsynligvis gået op for Ibsen i det øieblik, han på altanen modtog fanetoget. Han har da følt, at han dengang uden at ville det, selv afgav en falsk samfundsstøtte — det vil sige at han med sin digterautoritet støttede et parti, som han ikke havde sympati for i sit hjerte.

tog jeg igen min plads i sofaen ved fruens side. Hun smilte nådigt til mig — og lod som om hun havde glemt, at jeg havde været hende en utro kavalér.

Ibsen viste sig som sædvanlig i den halvåbne dør og nikkede indbydende til mig . . . . men dennegang modstod jeg fristelsen.

Fru Ibsen talte om „Konsuelo", George Sands berømte roman, som hun i den grad holdt af, at hun læste den op igen hvert år . . . . Madame Garcia-Viardot, George Sands gode veninde, i hvis hjem jeg kom så tidt under mit ophold i Paris, skal ha' stået model til mange partier af bogen. Dette vidste dog ikke fru Ibsen og det interesserte hende meget at erfare.

Vi kom senere at berøre et eget emne — digternes forskellige arbeidsmethoder.

Nogle digtere undfanger værket i en uigennemtrængelig taushed — undfangelsen er som en helligdom for dem — ikke et ord røber, hvad der så fuldt optager deres sind . . . De vilde ligesom tage duften og glansen af digterværket ved at nævne det med navn . . . Kierkegårds ytring at „det guddommelige vil virkeliggøres i taushed", er ligesom skrevet for dem.

Så gives der digtere — ikke mindre betydelige — som slår ind på en ganske anden vei.

De har næppe fået idéen til et nyt arbeide, før de føler trang at meddele sig til omgivelserne, som de forlanger råd og kritik af. Inden de endnu har sluttet bogen, uvidende om hvordan handlingen vil udvikle

sig, læser de det første halvfærdige kapitel op for en vennekreds, der foreslår rettelser og således på en vis måde blir medarbeidere.

Slig var George Sand, der ved udarbeidelsen af sine romaner altid rådførte sig med sine mandlige venner, hvis eiendommelige meninger og udtryksmåde man fandt igen, så at kritiken på hende ironisk kunde anvende det bekendte ord: „Stilen er manden". Slig var Paul Heyse, der læste op sine endnu utrykte noveller for husets intime og som tillod, at der senere fandt „eine besprechung" sted. Ved slige „besprechungen" var jeg selv flere gange nærværende, og jeg fandt dem næsten komiske. En foreslog rettelser her, en anden der, og så forkludredes hele arbeidet.

Og hos os havde vi Welhaven, som i en almindelig salonkonversation gav alle poesiens gyldne dukater fra sig, så at han ofte kun havde fattig kobbermynt tilbage til sine digte — han forstod ikke at holde hus med sine åndelige skatte — og den dag idag har vi mellem os Bjørnson, der er så åbenhjertig, hvad hans digteriske planer angår, at aviserne undertiden meddeler os indholdet af et stykke, han endnu ikke har nedskrevet, men kun sysler med i sin fantasi . . .

Fru Ibsen havde med tålmodighed hørt på mit lille foredrag.

„Så må Ibsen høre til den første klasse, De der nævner", sagde fruen omsider, „for han betror sig ikke til nogen, ikke engang til mig . . . . Undertiden får jeg dog en slags idé om, hvad han skriver på . . .

Han kan ufrivillig røbe sig ved altid i samtalen at vende tilbage til et og samme emne, som han ønsker belyst fra alle sider, pro og contra . . . .*) En anden sag er det, når manuskriptet først er færdigt. — Så får jog lov at læse det — jeg alene."

Ibsens angst for at man skulde opdage, hvad han i øieblikket digtede på, var så stor, at den let kunde få et komisk skær over sig . . .

En sommer reiste fru Ibsen og Sigurd sammen med ham på jernbanen. Ibsen skrev netop på et nyt skuespil, men hverken fruen eller sønnen anede, hvad det handlede om . . . Naturligvis var de begge meget nysgerrige . . . Så hændte det, at Ibsen ved et stoppested forlod kupéen, men idet han gik ud, tabte han et lidet stykke papir. — Fruen tog det op og undersøgte det nøiere. På papiret stod skrevet: „Doktoren siger — —". Ikke andet.

Fruen viste det smilende til Sigurd og sagde: „Nu skal vi drille Ibsen lidt, når han kommer tilbage . . . Han vil bli ganske forskrækket, når han mærker, at vi ved noget om stykket."

Da Ibsen så trådte ind i kupéen, betragtede fruen ham skælmsk og endelig sagde hun: „Hvad er det for en doktor, der optræder i dit nye skuespil? Den mand får vist mange interessante ting at sige?

---

*) „Ibsen har en forunderlig evne til, når han forbereder sig til at udføre et drama, da at lede samtalen ind på emner, der kunne give ham stof til karakterstudier, hvorved endog hele replikker kunne falde, der kan benyttes", siger Dietrichson i „Svundne tider".

Men havde fru Ibsen kunnet forudsé virkningen af sin uskyldige spøg, havde hun neppe åbnet munden. For Ibsen blev som målløs af overraskelse og harme. Og da han så fik mælet igen, fulgte en strøm af bebreidelser . . . . Hvad betydde dette? Var han ikke tryg i sit eget hus . . . . Var han omgivet af spioner? Havde man brudt ind i hans gemmer, i hans pults allerhelligste? etc.

I fantasien hidsede han sig mere og mere op, indtil han så syner ved høilys dag . . .

Fru Ibsen, der havde hørt på hans stigende forbitrelse med et roligt smil, rakte ham tilslut papiret.

„Vi ved ikke mere om dit stykke, end hvad der står på denne seddel, som vi fandt på gulvet i kupéen. — Værs'god!"

Slukøret stod Ibsen der . . . Al hans mistanke opløste sig nu til intet.

Men den digtning, som da sysselsatte Ibsen, viste sig senere at være „En folkefiende".

„Doktoren" var ingen anden end vor gamle bekendt, doktor Stockmann, den hjertensgode og konfuse samfundsforbedrer, som Jonas Lie délvis har stået model for.

EN IBSENSK LEKTION.

Sommeren 1880 tilbragte jeg sammen med Ibsen i Berchtesgaden. Vi var ganske alene. Ibsens frue og søn reiste omkring i Norge.

En henrivende kvæld i slutningen af Juli. Efter at vi havde spist middag i hotellet og Ibsen havde passiaret lidt med husets kvikke døtre, foreslog han mig at gå en liden tur, da veiret var så pent.

Vi passerer den lille bys hovedgade og jeg indretter uvilkårlig min gang efter Ibsens og tager langsomme og værdige skridt. Folk vender hodet og ser efter os. „Der berühmte Norweger" er jo kendt af alle, selv af det minste barn. Ibsens brune reisedragt og filthatten med fjær er også ret mærkelig.*) Så kommer vi ved en dreining af veien tilvenstre til det lille, hvidmalte hus, hvor Jonas Lie og familie bor. Vi stanser ikke, vi kiger bare op mod vinduerne; vi er ræd at forstyrre.

*) Ibsens hat var ved vor ankomst uden al pynt, men et par dage efter satte han en strålende fjær på den. Da jeg smilende undrede mig derover, sagde Ibsen halvt undseligt: „Jeg syntes, den var så bar." — Er nu ikke dette et elskværdigt barnligt træk af digteren, som fortjener at opbevares?

Fru Thomasine liker ikke unødvendige visitter, hendes „Jonas“ skriver nemlig for tiden i sit ansigts sved på en ny sjøroman „Rutland“. Vi skal forresten snart have den glæde at se både „Jonas“ og hans „Thomasine“, for aftalen er, at vi skal træffes hver lørdag i Lies hjem, hvor et godt aftensbord, tilberedt på hjemlig vis, og et glas toddy ovenpå venter os.

Endelig er vi nede i dalen . . . Vi vandrer ved bredden af den lille flod Achen . . . Hvor her er deiligt at ånde! Luften er fuld af granduft og en stærk blomsteraroma . . . Fjeldlandets flora dufter jo stærkere end slettelandets . . . Floden mumler og bruser, idet den skynder sig forbi, på begge sider af os har vi de friske, skogklædte fjeldvægge og bag os ligger Watzmann, den store kiæmpe, hvis tindes sneflekker rødmer i den nedgående sol . . .

Ibsen gik taus som sædvanlig — det var „Gengangere“, som det år spøgte i hans hjerne — jeg morede mig med at slå hodet af alle veiens uskyldige markblomster med min stok.

Så standsede Ibsen og betragtede floden . . . Han betragtede den længe og lod til med behag at indånde den kølige friskhed, som viftede fra den i sommerkvælden . . .

Pludselig vendte han sig mod mig og spurgte:

— Ved De nu, hvor denne flod har sit udspring og hvor den munder ud?

Jeg stod der ganske forvirret som en skolegut, der overhøres i en lekse, som han har glemt eller aldrig kunnet.

„Nei"! svarede jeg så bestemt.

Ibsen gik videre, det så næsten ud til at min uvidenhed bedrøvede ham. Han, der lagde mærke til alt, havde forlængst opdaget, ikke alene at mine skolekundskaber var ret mangelfulde, men at jeg fremdeles foretrak den lettere æstetiske læsning for alvorlige studier, og at jeg i lyrisk drømmeri ikke havde øiet nok åbent for livets praktiske sider.

Geografi har især været min svaghed. Det lidet, jeg den dag i dag kan af dette fag, har jeg lært ved at reise om i verden.

„Den forener sig med Donau og munder ud i det sorte hav", sagde Ibsen endelig.

„Nei, tænk"! udbrød jeg som den skikkelige Tesmann i „Hedda Gabler". Det er da svært interessant . . . „Den lille flod får såmænd ben at løbe på, inden den når did."

Og min fantasi slap ikke billedet. Jeg så floden bugte sig frem mellem vekslende landskaber, snart høie fjelde, snart flade enge og frugtbare marker, stadig svulmende i bredde og magt, for tilslut at styrte sig i havet.

„De burde studere lidt geografi", kastede Ibsen hen.

For at vise Ibsen, at jeg var hjemme i literaturen, om end ikke i geografien, begyndte jeg sagte at deklamere af Goethes digt „Mahomets gesang", hvor en flods opståen og udvikling skildres:

„Und nun schwillt er
herrlicher; ein ganz geschlechte

trägt den fürsten hoch empor!
Und im rollende triumphe
giebt er ländern namen,
städte werden unter seinem fuss".

Men Ibsen hørte slet ikke på mig . . . Han havde fået øie på noget på den anden side af veien — og standsede.

„Hvad er det der"? spurgte han alvorlig som en dommer, idet han pegte ud. Jeg blev ganske nervøs; nu skulde jeg igen stå skrifte.

Imidlertid betragtede jeg det, som Ibsen havde vist mig . . . Det var en genstand af træ . . . På et par høie ben stod en liden, åben kasse, hvori der lå nogle rester af hø.

Hvad kunde det dog være? Nøiere betragtede jeg tingen som om jeg vilde aflure den dens inderste hemmelighed . . . I øieblikket kunde jeg dog ikke finde det ud og jeg blev mere og mere skamfuld under virkningen af Ibsens forskende, halvt ironiske blik . . . Så førte høstråene mig endelig på sporet.

„Pyt, det er let at gætte . . . . Det er noget, som hestene spiser af . . . En krybbe kaldes det for."

Ibsens ansigt opklaredes og der gled et smil af næsten faderlig velvilje henover det.

„Se, det vidste De dog", sagde han og rettede på guldbrillerne. Hm!

Det forekom mig dog som om han ikke rigtig kunde forene dette nye gunstige indtryk af min iagttagelsesevne med en allerede fastslået, for mig lidet smigrende opinion . . .

Så kunde jeg se på hans mine, at han var langt borte . . . Jeg øvede påny mit hærværk mod blomsterne ved veien, mens han gik og drømte om Osvalds tragiske skæbne . . . Men pludselig måtte jeg mindes hans gamle belærende ord til mig: „Hav altid øinene åbne! At digte er at se."

Da vi kom til Berchtesgaden, havde Ibsen lovet mig, at han en dag, når han havde god tid, vilde være cicerone for mig. Han kendte jo så godt stedet fra gamle tider — han havde skrevet en stor del af „Keiser og Galilæer" der — mens jeg var der for første gang.

Ibsen havde i sin ungdom været en ivrig turist og besteget flere af Norges høieste fjelde, men nu, da han var bleven ældre, undgik han alle strabadser af den art. Han foretrak nu at spasere frem og tilbage på den brede landevei i dalen . . . Der gik han i landlig ensomhed med den samme ro og anstand som på den folkerige „Karl Johan" hjemme . . .

En formiddag sagde Ibsen til mig — var det som belønning for den viden, jeg nylig så uventet havde lagt for dagen? — at han nu vilde gøre alvor af sit løfte og vise mig lidt om i Berchtesgaden.

„Her er et mærkeligt fjeldparti lige i nærheden . . . Der vil vi først vove os op . . . Udsigten derfra er så vakker . . .

Jeg takkede meget og fulgte Ibsen . . . Men hvor forundret blev jeg da Ibsen førte mig op på en haug på den anden side af landeveien, hvor denne passerte hotellet . . . Det kan ikke være det mærkelige fjeld-

parti, han vil vise mig, tænkte jeg . . . Jo, ganske rigtig . . . Der stod en bænk deroppe og på den slog han sig rolig ned . . . Vi var altså ved målet.

Jeg kunde ikke beherske mig, men lo høit.

„Hvad ler De af?“ spurgte Ibsen med rynkede bryn.

„Undskyld — men denne haug kender jeg så godt . . . . Den har jeg sprunget op på hver morgen, lige fra vi kom hertil . . . Her er altid så mange sommerfugle — og det er så morsomt at se på deres lek . . . En dag satte to sommerfugle sig på mig, en på min skulder, en anden på mit knæ . . . Det var så underligt, men varsler vist noget godt . . . Og jeg sad ubevægelig som en støtte for ikke at skræmme dem —“

Ibsen svarede ikke, men han så ud som om han var ret krænket i sin værdighed som cicerone.

IBSEN TALER OM GAMLE VENNER.

Havde jeg gjort Ibsen det indiskrete spørgsmål: „Er der nogen, som De igrunden holder af?“ Jeg tror det næsten, for i min overmodige ungdom forstod jeg ikke at veie mine ord. Således erindrer jeg, at da Ibsen en dag besøgte mig og Grieg på vort lille landlige hotel i Gossenssass, og han opdagede, at der på mit bord lå opslået en bog af — Bjørnson, sagde jeg pludselig, som om jeg vilde svare på Ibsens tause tanke: „Hvor det er leit, at store mænd aldrig kan være venner!“

Da Ibsen gik, bebreidede Grieg mig den efter hans mening upassende ytring. Men jeg ærgrede mig over, at ved Ibsens visit lå kun Bjørnson fremme på mit bord og ingen af Ibsens egne værker. I kufferten havde jeg dog med hans „Digte“, mellem hvis blade lå sammentrykt en rose, som fru Heiberg ved en middag i hendes hjem havde foræret mig.

Nok er det at Ibsen denne aften i München begyndte at tale om gamle venner. Vi sad ganske alene i hans hyggelige arbeidsværelse i Amalienstrasse. Fruen var i en „Mai-andagt“ (vi var netop i jomfru

Maries måned og München er som bekendt katholsk) Sigurd i selskab hos den berømte professor Konrad Maurer, der havde slig interesse for Island og Norge.

Ibsen røgte tilfreds af en liden snadde, jeg smagte på det gode Münchenerøl, som pigen havde sat fremfor os. Jeg skulde ønske, at de herrer kritikere, som altid fabler om Ibsens taushed, utilgængelighed og strenghed, havde set ham i dette øieblik som han sad der, hvilende ud efter dagens gerning, med piben i munden og ølkruset foran sig.*)

Deres forestillinger vilde da været blevne korrigerede og de vilde have fået indtryk af en gemytlig borgermand, der kunde både le og spøge, og ikke mindst — snakke. Ibsen blev jo i sin ungdom på grund af sin ustyrlige tunge af kammeraterne kaldt for „Gert Westphaler".

Ibsen nævnte sin gode, gamle ven, vistnok den beste, han har havt, universitetsbibliothekar Paul Botten-Hansen, den begavede bondegut fra Gudbrandsdalen, der blev en slig dygtig forfatter og en slig fin stilist (vistnok under påvirkning af Ludvig Holberg) at han gjorde byfødte kolleger tilskamme.**)

Det var sammen med Botten-Hansen og Vinje, at Ibsen udgav tidsskriftet „Andhrimner" (Manden) og der er ingen tvivl om, at Botten-Hansen har havt ind-

*) En medarbeider i „Lokalanzeiger" skriver således om Ibsen: „Denne mand kan aldrig have leet af fuld hals, aldrig have nydt det brogede livs harmløse glæde."

**) En af de fineste kritiker over fru Colletts „Amtmandens døtre", skyldes Botten-Hansens pen.

flydelse på Ibsen som digter. Hans dramatiske eventyrdigtning „Huldrebrylluppet", som Ibsen kendte bedre end andre (sandsynligvis har han læst det allerede i manuskript) må betegnes som en ouverture til det store værk af Ibsen, Per Gynt. Det er ikke alene indholdet med dets drøie satire, men også den eiendommelige sprogform og stil, som giver mindelser.

Jeg forstod at Ibsen havde holdt meget af denne brave og lærde mand, til hvis hjem, der var så rigt forsynet med bøger, han så gerne tyede, når noget gik ham imod, og hvor han mødte mænd som Welhaven, Asbjørnsen, Ernst Sars etc. Botten-Hansen var en ægte biblioman. Ved sin død efterlod han sig et stort og udsøgt bibliothek, som indkøbtes i Bergen, hvor det danner grundlaget for den derværende folkebogsamling.

Også fru Ibsen havde næret megen godhed for Botten-Hansen og vidst på sin måde at drage nytte af hans bibliothek. Hun fortalte mig engang om de første trængselsår i Kristiania, hvordan hun om lørdagen som en skikkelig husmoder var gået ud med en liden kurv i hånden, men af gode grunde ikke til torvet for at gøre indkøb, nei, hun gik hen til sin ven Botten-Hansen og fik kurven fyldt med— romaner. Da havde familien søndagen efter ialfald åndelig føde. —

Når Ibsen talte om Botten-Hansen, var det med rolig hengivenhed, men kom han til at nævne Åsmund Vinje, hans gamle, komiske kammerat fra Heltbergs studenterfabrik, lo han straks, ja, han lo ofte så at han rystede i sædet — denne stille, klukkende latter,

der var egen for Ibsen. Den ene morsomme anekdot dukkede op i hans erindring efter den anden.

Vinje var genial, sagde Ibsen, men utrolig uvorren og kynisk, og det beste, han havde skrevet (mon det ikke var noget om landets klosetvæsen?) kunde derfor ikke trykkes på grund af dets kynisme.*)

Af Ibsens mange historier om Vinje husker jeg især denne om „huset".

Vinje, der var naiv og uerfaren, kom en kvæld fra landet ind til byen, hvor han søgte efter et passende logis. Han standsede flere af de forbigående og spurgte om de ikke kunde sige ham, hvor han kunde få „hus".

„Jo, du skal nok få hus, vennen min," sagde en skøier til ham. „Følg du bare med mig!"

Vinje gik troskyldig med skøieren, der førte ham ind i en mørk sidegade og viste ham en afsidesliggende gård med skodder for vinduerne, hvorfra der lød sang og skrålen ud i natten. Vinje bankede på og blev modtaget af en flok unge, glade „kvindfolk" med smil og åbne arme. Nogen vært lod der ikke til at være.

Da vennerne dagen efter spurgte Vinje, hvor han boede, og han nøie opgav sin adresse, lo vennerne godt og rådede ham straks til at forlade stedet. Vistnok havde han fundet hus, men huset var desværre af de „berygtede".

Men Vinje vilde slet ikke høre på det øre.

---

*) „Ei hver, som ynder at håndtere sølen,
må derfor tro sig ligemand med „Dølen",
siger Ibsen etsteds i sine værker.

„Hvorfor skal jeg flytte?“ sagde han flegmatisk. Jeg har det så gjildt, hvor jeg er . . . Kvindfolkene er så utrolig snille mod mig, de er altid i godt humør, de synger og traller, og undertiden spenderer de en baier med dram på mig.“

Han bekendte dog senere, at han en nat, da der var et syndigt spektakel i huset, og et af kvindfolkene søgte at trænge ind til ham, havde reist sig op i sengen, foldet hænderne og med høi røst begyndt at synge en salme for at drive de onde magter på flugt.

Der var en mand, som Ibsen satte særlig høit, og det var Asbjørnsen. Og dette undrede mig en smule, da Asbjørnsen som menneske ofte havde været genstand for dadel — fru Collett talte således altid køligt om ham — og Ibsen kunde jo være mere kritisk end andre, da han så skarpere. Men Ibsen har til gengæld nok også havt den dybere forståelse, tænker jeg mig.

„Det er et herligt menneske!“ sagde Ibsen eftertænksomt og pustede en røgsky i veiret.

Som bekendt er det et af Asbjørnsens eventyr om „Per Gynt“, som har givet Ibsen endel af fablen til hans verdensberømte digtning af samme navn.

Asbjørnsens „Huldreeventyr“ er en af mine yndlingsbøger, jeg har læst dem op igen og op igen, og når jeg læste dem i udlandet, fjernt fra hjemmet og de kære der, var det som om jeg igen trylledes tilbage

til det gamle Norge med skogsus og granduft, med elverislen og fjeldensomhed . . .

Da jeg fortalte Ibsen dette, sagde han med et lunt smil i øiet:

„De kender altså bare hans eventyr . . . Så har De tilgode det beste, som han har presteret. Men den bog har han ikke udgivet under sit eget navn. Han kalder sig for anledningen Clemens Bonifacius."

„Hvad er det for en bog?" spurgte jeg nysgerrig. Jeg indbildte mig at kende alt hvad Asbjørnsen havde udgivet.

„Det er en kogebog," sagde Ibsen roligt.

„En kogebog?"

„Javist. Dens titel er såmænd „Fornuftigt madstel."

Jeg måtte le høit — jeg troede Ibsen vilde drive gjøn med mig. Kunde „Huldreeventyret"s romantiske digter bekvemme sig til at forlade sin trone oppe på høifjeldet og stige ned i køkkenet? Umuligt!

„Jeg har selv læst bogen med den største fornøielse," sagde Ibsen uden at blinke. „Og jeg anbefaler Dem at gøre Dem bekendt med den, for den er i alle måder ypperlig. — Kvinder forstår jo ikke at skrive kogebøger."

I dette punkt måtte jeg give Ibsen ret. For kogebogsforfatterinderne har ved nedskrivningen egoistiskt kun tænkt på damernes specifike smag, uden at bekymre sig om mændenes. Og derfor bliver også resultatet derefter; det er fede saucer, søde supper og giftige deserter, som de fleste mænd ikke kan døie.

Jeg lovte Ibsen at følge hans venskabelige råd og

nøie studere den af ham så lovpriste Clemens Bonifacius. Men desværre kunde jeg aldrig finde „Fornuftigt madstel“ i de offentlige bibliotheker, hvor der fandtes nok af skønliteratur, men ingen — kogebøger.

To mænd, som Ibsen havde lært at kende i Botten-Hansens store vennekreds, de såkaldte „Hollændere“, mindedes Ibsen altid med varme følelser. Den ene var statsråd O. A. Bachke, som også jeg kendte. I Sorrent havde jeg mødt ham (vi boede sammen i „Kukumella“) og lært at holde meget af ham, ikke mindst på grund af hans interessante underholdning. Han skildrede mig således engang forunderlig levende, hvordan han under sit første ophold i Italien blev taget for en republikaner, en tilhænger af Mazzini og forfulgt af politiet etc.

Den anden var overlærer Jacob Løkke, hovedmanden for dannelsen af den „skandinaviske forening“ i Kristiania. Ibsen fandt at de var så „elskværdige“. Begge disse herrer havde forresten været med til at underskrive ansøgning om digtergage for Ibsen, en tjeneste, som Ibsen sikkerlig aldrig glemte.

En norsk maler, Magnus Bagge, nævnte Ibsen gentagende; jeg fik indtrykket af, at det egentlig var malerkunsten, som havde ført dem sammen, at Ibsen i sin tid havde nydt godt af hans undervisning. Noget dybere venskabeligt forhold mellem dem har der ikke bestået. Ibsen spottede over, at Bagge, der bosatte sig

i Tyskland, på egen hånd lod sig adle og kaldte sig Magnus von Bagge.*)

For Jonas Lie havde Ibsen meget venskab. De havde levet sammen i ungdomsårene — Lie havde også gået på Heltbergs studenterfabrik — og de havde senere havt adskilligt med hinanden at gøre. Ibsen kunde dog ikke lade være med at raillere, skønt på en ret harmløs måde, Jonas Lies digte, der jo også som regel er tunge og knudrede, lig en gammel træstamme, og heller ikke fri for svulst.

Den morsomme replik i „Samfundets støtter", som frasemageren Hilmar Tønnesen altid har i munden, „at holde idéens fane høit" er plukket ud af et af Lies vers.

Da man i Ibsens nærværelse bedømte strengt Lies fordringsløse skuespil, „Grabows kat", sagde Ibsen alvorligt og afvisende: „Nei, nei, det er et elskværdigt stykke."

Men her må jeg få lov at skeie lidt ud fra emnet og meddele en liden anekdote om vor kære, snille, altid konfuse Jonas Lie.

Den sommer — det var i 1880 — da Ibsen og jeg boede sammen i Berchtesgaden, kom Lie en dag høitideligt på visit. Jeg mærkede at han vilde tale alene med Ibsen og gjorde mig straks usynlig. Men samme

*) Da en dame fra Wien, som en aften var gæst hos Ibsen, uafbrudt titulerte værtinden med „fru von Ibsen", blev denne tilslut utålmodig og sagde: „Jeg må frabede mig Deres „von" — jeg er stolt af at være fru Ibsen — det er mig nok."

aften ved bordet fortalte Ibsen mig hvad Lie havde villet.

Han havde betroet Ibsen at han skrev på et skuespil (mon det ikke var „Grabows kat"?) og gik så videre:

„Ja, du, min kære Ibsen, er jo en mester i den dramatiske teknik og de dele, det er også derfor jeg kommer til dig, jeg vilde så gerne ha' nogle gode råd. — Der er især én ting, som jeg er uvidende om, og som du må sige mig. Hvor længe har en person lov at vrøvle i et skuespil?"

Ibsen troede ikke sine egne øren.

„Vrøvle!" gentog han forfærdet. Og han fik i det samme en mistanke om, at den gode Lie fra sit fortællerstandpunkt igrunden så ned på den dramatiske kunstform, der for Ibsen var den høieste.

„Ja, misforstå mig ikke, gamle ven," sagde Lie undskyldende. „Der er en fornem dame i stykket, en generalinde, hun får lov til at vrøvle såmeget hun vil, for det véd jeg da går an — men det var egentlig de ringere bipersoner, jeg tænkte på . . . Hvormeget kan nu de vrøvle — ja, misforstå mig nu ikke, gamle ven — uden at gøre skade i scenegangen?"

„Men hvad svarede De så Lie?" spurgte jeg leende.

„Man bør overhovedet aldrig vrøvle hverken i digtningen eller i virkeligheden."

Men jeg frygter for, at Ibsens svar ikke har været uden skarphed; for når det gjaldt hans livsopgave, dramaets kunst, var han ikke til at spøge med.

En dag, da jeg var i selskab hos Ibsen, trådte ind en ung, kæk normand. Han var på gennemreise i München og vilde så gerne hilse på den verdensberømte digter. Ibsen, der sædvanlig var meget reserveret ligeoverfor fremmede, især da ved det første besøg, modtog imidlertid den unge landsmand, efter at have hørt hans navn, med overstrømmende hjerteligged. Når Ibsen mente det rigtig godt med nogen, klappede han i veltalende taushed vedkommende på skulder eller ryg — og den fremmede fik også et sligt kærtegn.

Hvem kunde det være? tænkte jeg. Jo, det var den unge Schulerud, søn af Ole Schulerud, Ibsens opofrende og på hans digterkald troende ungdomsven, — han, der i Ibsens trængselstid delte med ham sine få skillinger og sit tarvelige logis i Møllergaden, og som i sin begeistrede hengivenhed fik „Katilina" udgivet for penge, som han selv havde måttet låne.

DA BJØRNSON VENTEDES —.

Efter at jeg i 1879 i Paris havde fået et faderlig venligt brev fra Ibsen, hvori han indtrængende rådede mig til at forlade den franske hovedstad og komme til München, for der i ro at studere ved universitetet, rejste jeg kort tid efter.

Hvor lykkelig jeg var ved at gense det gamle, kære München, har jeg skildret i mine „Erindringer". Det var, som om det vildfarne barn igen havde fundet hjem. Og Ibsen modtog mig som en gammel, længe savnet ven . . .

En dag, da jeg sad i „Kafé Probst" for at læse de norske aviser, fik jeg høre, at Bjørnson var kommen til byen, hvad jeg samme aften meddelte Ibsens, på hvem denne nyhed gjorde et overraskende stærkt indtryk.

Fru Magdalene Thoresen, Ibsens svigermoder, der netop gæstede familien på gennemreise til Italien var ikke den mindst interesserede. Bjørnson havde jo lige fra hendes ophold i Bergen, hvor de gjorde hinandens bekendtskab, været hendes store sværmeri.

„Mon han kommer her på visit?" råbte hun livligt

og gestikulerende. „Ja, naturligvis kommer han! Han kan jo ikke andet, det er simpel høflighed . . . For en lykke at møde ham endnu en gang!“

Ibsen og frue sagde intet, men vekslede talende blikke . . . Sigurd lyttede med opspilede øine. Bjørnstjerne Bjørnson, som hans forældre så tidt havde snakket om, var altså her i München og boede ikke langt fra dem i hotel Bambergerhof — Bjørnstjerne Bjørnson, denne digterkæmpe, som partierne sloges om, som for nogle var en halvgud, for andre en djævel, og som af mange betragtedes som hans faders bitre modstander? — Kunde det virkelig være muligt? Og han skulde nu få ham at se lyslevende —!

Næsten daglig var jeg hos Ibsen i denne tid, og jeg mærkede, at der i luften lå en uro, en spænding, der også tilslut smittede mig og gjorde mig nervøs som de andre . . . . Man talte om de ligegyldigste ting, men når en mindst ventede det, dukkede Bjørnsons navn frem — ham, vi alle tænkte på uden at ville sige det.

Sagen var, at Bjørnson fremdeles opholdt sig i byen — han havde nu været der over en uge — men endnu havde han ikke hilst på Ibsens, der med en utålmodighed, som virkede dobbelt fortærende, da den skjultes, sad og ventede på ham . . . . Ja, jeg anede, at de vilde have følt det som en lykke, om Bjørnson pludselig var kommen ind ad døren . . .

Fru Thoresen var aldeles utrøstelig over, at udsigten til „mødet“ blev ringere med hver dag, som gik.

Og i hendes fantasifulde hoved fødtes der mange underlige planer for at bringe de to store digterånder sammen, som hun holdt så meget af og beundrede . . . Hun syntes, at hun her havde en mission at udføre.

Da jeg sagde til fru Thoresen, at det var vanskeligt at få to store hoveder forenede unden én hat, truede hun smilende ad mig.

Forresten forstod jeg dengang ikke, at Bjørnsons nærværelse i München kunde sætte Ibsens stille familiekreds i slig bevægelse. Jeg undrede mig bare over det, da jeg slet ikke var inde i situationen. Jeg vidste ikke, at Bjørnson og Ibsen engang havde været intime venner, at Ibsen skyldte Bjørnson tak for mangen broderlig håndsrækning. Tværtimod — jeg betragtede de to digterrivaler som naturbestemte fjender i Håkons og Skules billede og mente, at det beste for parterne var, om deres livsveie aldrig krydsedes . . .

Først mange, mange år efter, da jeg læste Ibsens breve til Bjørnson, gik det sande forhold op for mig... Det var med lige så megen forundring som bevægelse, jeg læste om alt, hvad Bjørnson havde været for sin ældre, mere upraktiske kollega. Både åndeligt og materielt havde han hjulpet ham; han havde ikke alene givet Ibsen, der dengang var fortvivlelsen nær, troen på sig selv og tillid til livet, men han havde også søgt at bygge hans borgerlige eksistence op.

„Med opofrende iver tog Bjørnson sig også af Ibsens ydre kår", skriver Halvdan Koht i sin udmær-

kede indledning til brevene, „skaffede ham privat pengehjælp og offentlige stipendier, hjalp ham i marts 1864 afsted til udlandet og bragte ham høsten 1865 i forbindelse med nordens største forlægger, Frederik Hegel. Begge dele, både det at komme bort fra de trange forhold i Norge, og det at få en storsindet forlægger, kendtes for Ibsen som en udfrielse."

Disse Ibsens breve til Bjørnson leverer et sjeldent bidrag til venskabets psykologi, der bliver dobbelt fængslende derved, at det gælder to berømtheder, som mægtigt har grebet ind i vort lands udvikling. Efterverdenen vil atter og atter studere dette venskabsforhold — stadig finde nye guldkorn og i fantasien digte det om til et drama eller en tragedie, som det vistnok har foresvævet Ibsen selv, da han skrev „Kongsemnerne".

Trods al mistænksomhed og bitterhed fra Ibsens side, trods alle sammenstød, bliver forholdet rigt og skønt, fuldt af vårlig spirekraft — og Bjørnsons skikkelse, så tidt fordunklet og ukendeliggjort af partihadet — stiger lysende op af det, i en forklaring, som må tvinge selv hans værste modstander i knæ.

Af „Brevene" fremgår det, at netop i 1879 — da Bjørnson passerte München — var der brudd mellem de to gamle venner, og at dette brudd havde varet allerede i flere år. Årsagerne var mange, både politiske og literære, især følte Bjørnson sig krænket over „De unges forbund", til hvis usympatetiske

novedperson, Stensgård, man udpegte ham som forbilledet.

Ibsen drømte dog altid om forsoning og søgte gentagende at nærme sig Bjørnson — han sendte ham således engang gennem Hegel et eksemplar af „Samfundets støtter", ledsaget af en liden billet — men uden at opnå noget.

Og nu stod han der igen, fuld af taknemmelighed, med udstrakt hånd — men der kom ingen Bjørnson for broderlig tilgivende at trykke den . . .

En dag sagde Sigurd til mig: „Jeg har hørt, at Bjørnson besøger daglig „Kafé Probst". Kunde jeg ikke få lov at følge med dig til kaféen, når du går derhen?"

„Har du virkelig slig lyst til at se ham?"

„Ja, det kan du da forstå. Bjørnson er desuden min gudfar."

„Så han er din gudfar? Det vidste jeg ikke."

Desværre var jeg forhindret den dag i at ledsage Sigurd; så gik han i sin utålmodighed derhen alene, og havde det held, at Bjørnson netop var i kaféen. Da jeg spurgte ham, hvad indtryk Bjørnson gjorde på

ham, svarede han med den begeistring, som klæder ungdommen så godt:

„En imperator — en imperator!“

Bjørnson var langsomt, med majestætiske skridt gået gennem hele den lange kafé, til det bord i kaféens ende, hvor de norske aviser pleiede at ligge, så Sigurd fik god anledning til at studere hans ydre. Også hans stemme fik han at høre, og denne stemme med det skiftende tonefald — den går undertiden fra en hvisken over til en torden — forekom Sigurd så mærkelig.

Bjørnson overværede en opførelse af „Leonarda“ på hofteatret, hvor også jeg var nærværende. Stykket gjorde lykke trods en dårlig iscenesættelse.

Men nu havde Ibsen opgivet alt håb om at træffe Bjørnson. Denne reiste også et par dage efter.

Engang, da jeg i København besøgte fru Heiberg, som var ret lidende, faldt talen på Bjørnson, der just var i byen.

Fruen, der kendte ham så godt fra gamle dage og holdt meget af ham (Bjørnson har jo skrevet et af sine skønneste digte til hende), fortalte mig, at hun hver dag havde ventet Bjørnson, og det gjorde hende

ondt, at han blev borte. Det vilde opfriske hende, der var svagelig, at få et glimt af den gamle ven.

Da jeg kort efter mødte Bjørnson i en middag hos Hegel på Skovgård, betroede jeg ham, hvad fru Heiberg havde sagt. Og jeg tilføiede: „De gør en velgerning ved at hilse på den gamle, sygelige dame. Glæden over at se Dem vil virke bedre end al medicin."

Bjørnsons svar var just ikke opmuntrende — jeg kunde mærke, at han for tiden af en eller anden grund var misfornøiet med fru Heiberg — men senere havde jeg den tilfredsstillelse at erfare, at mine ord alligevel havde virket, at Bjørnson havde aflagt visit hos den store kunstnerinde — en visit som blev den siste. For fru Heiberg døde ikke længe efter.

Hvis jeg i min ungdom i München — dengang da Ibsen stod daglig ved vinduet og speidede efter Bjørnsons kendte skikkelse — havde havt den erfaring som nu, vilde jeg søgt at mægle mellem parterne. Jeg vilde gået Ibsens ærinde, som jeg i København gik fru Heibergs. I al stilhed vilde jeg have besøgt Bjørnson i hotellet, skildret ham den intense spænding, den blanding af håb og frygt, som i øieblikket fyldte Ibsens hjem og så sagt til ham:

„Kom, kom! De er en høisindet mand! Glem nu fortiden, at der nogensinde er tilføiet Dem uret! — Kom, kom! — De vil gøre hele familien så glad — og gives der noget skønnere i verden end at glæde andre?"

Og hvem véd, om ikke da Bjørnson havde fulgt sit gode hjertes indskydelse.*)

---

*) Efter at denne artikel var offentliggjort i „Politiken", sendte Bjørnson bladet følgende oplysning:

„Herr John Paulsen har i et sympatetisk opsæt omtalt, at jeg var i München i 1879 uden at besøge Henrik Ibsen.

Men han har taget feil af grunden. Den var ikke Henrik Ibsens forskellige angreb på mig; de var glemte. Nei, det var det norske flag, som voldte det!

Dengang havde jeg hodet fuldt af at udfri det norske flag fra lydrigesstillingen. Derom havde jeg også henvendt mig til Henrik Ibsen; han burde hjælpe til — jeg husker ikke længer hvorledes. Men jeg fik et afvisende svar, som sårede min fædrelandsfølelse. Der var grunden.

Jeg tror nu, det var urigtigt; i hvert fald har jeg angret, at jeg ikke kom."

IBSEN PÅ ULRIKKEN.

Ligesom Rom omgives af syv høie, omgives Bergen af syv fjelde, Lyderhorn, Ulrikken, Fløien etc.

Det høieste af dem er „Ulrikken", en bred, mægtig kolos, som man straks får øie på, når man seiler ind ad fjorden.

Om dette fjeld skriver Holberg i sin morsomme „Bergens beskrivelse":

„Oldrik er et meget høit bjerg, som ligger mod østen, hvorpå skyerne oftest hvile, og når der er sydvest, eller vesten-vind derpå brydes, forårsages yppig regn udi staden."

Bergenserne holder svært af det gamle, stoute fjeld, der ligesom slår et værn om byen, og bestiger det gerne, når „den yppige regn" stanser et øieblik og der er klarveir „udi staden".

Hvor yndet fjeldet er af befolkningen, viser best, at det med forkærlighed er nævnt i bergensernes egen nationalsang, digtet af deres gamle biskop Nordahl Brun. I sangen heder det:

„Jeg tog min nystemte cithar i hænde,
sorgen forgik mig på Ulrikkens top —"

Det var en af pintsedagene 1853, en vakker maidag, at Ibsen, der dengang stod i sin ungdoms blomst (han var kun fem og tyve år gammel), besteg Ulrikken sammen med et udsøgt og lystigt selskab. Om det var ligesom den salig biskop for at fordrive en eller anden „sorg", eller hans hensigt blot var at nyde naturen sammen med gode venner og skønne bergenserinder skal lades usagt. Vi har al grund til at tro det siste.

Nogle tyske musikere, som dengang gæstede Bergen, fulgte med (en af dem, herr Rabe, slog sig for altid ned i byen og oprettede den bekendte musikhandel), så man manglede ikke „sang og klang" på veien opover.

Tidligt om morgenen, „mens fuglene kvidred på grene", begav man sig afsted, alle i godt turisthumør og forsynet med god niste, mens en af musikerne lod sit waldhorn give genlyd mellem fjeldene.

Man brugte hele tre timer til opstigningen, og at denne, trods vårluftens lethed, har været anstrengende nok, ser vi af Ibsens nedenstående digt, hvor han med et suk taler om „revnede strømper og såler".

Ibsen var glad og munter som man er det i tyveårsalderen — og at Rikke Holst var med på turen, bidrog ikke mindst til at høine hans stemning . . . . Den unge, vakre pige, der var så original i sin friskhed, så overgiven i sin ynde, gjorde straks indtryk på det letfængelige digterhjerte . . . . Og for hende blev dagen uforglemmelig; thi det var nok den første

gang, hun var sammen med den mand, der ved sin ungdomskærlighed til hende, skulde gribe ind i hendes liv og ved sine digte til hende knytte hendes navn til literaturhistorien.

Da man endelig havde nået Ulrikkens top, lod man hvilen falde på sig, idet man beundrede den storslagne udsigt.

I den solklare maidag havde man det frieste syn udover. Foran dem lå den brede Bergensdal, vekslende og broget, som et rigtbroderet tæppe, længere ud fjorden; mod vest blånede havet med den grå skærgård, og på den anden side, ind mod land, så man sneklædte fjelde, først og fremmest Folgefonden i al sin blændende hvidhed . . .

Den medbragte niste blev nu udpakket og vinflaskerne blev trukket op. Da den første hunger var stillet, svang de lyriske bergensere glassene og udbragte den ene skål efter den anden, for fødebyen, for „gamle Ulrikken" og for de tilstedeværende damer, der så tappert havde délt fodvandringens møie med dem. Naturligvis glemte man ikke at synge den ovennævnte nationalsang: „Jeg tog min nystemte cithar i hænde", og de tyske musikere, der var aldeles henrykte over vort lands naturskønhed, fik frem sine instrumenter og gav sin begeistring luft i toner, der klang så sælsomt deroppe i fjeldviddens stilhed . . . .

Ibsen var påfaldende taus. Selv hvor han følte sig fuldt ud lykkelig som i dette øieblik, fandt han ikke altid det ord, der løste stemningen . . . Han havde en skyhed for at åbne sit indre — denne skyhed,

som fulgte ham hele livet og ofte hindrede tilnærmelse fra vennernes side . . .

Da henvendte en af lagets unge, kvikke damer sig til ham. Det var frøken Adele Sparre, en datter af krigskommissær Sparre. Hun gjaldt ikke alene for det æstetiske element i damernes kreds, men hun gav sig også af med at male, og da Ibsen i sin fritid dyrkede den samme kunst, havde dette fælles berøringspunkt bragt dem sammen.

Hun sagde til ham, idet hun pathetisk pegede udover:

„Er her ikke deiligt? Men nu skulde De, herr Ibsen, som er poet, digte os noget smukt om situationen — noget, som vi kunde ha' til erindring om denne pintsedag på Ulrikken —" *)

Ibsen bukkede og svarede undvigende. Han var ikke nogen improvisator, han kunde ikke digte på stående fod etc.

Men frøken Adele trængte ind på ham. Hun mente nok med Goethe, at

„Gebt ihr euch einmal für poeten,
so commandirt die poesie —"

dog dette argument slog dengang ikke Ibsen. For at få fred lovede han tilslut den æstetiske dame, at han ved leilighed vilde skildre turen i et „reisebilled" og sende hende det.

Et par dage efter modtog frøken Adele følgende to

*) Meddelt mig af fru Tresselt.

digte: „Reisebilleder“ og „Prospect af Bergen“, der behandler det samme thema.

Digtene, som ikke tidligere har været offentliggjorte, er uden større værdi og eier lidet eller intet af Ibsens særpræg, men de får dog sin betydning derved, at den humoristiske tone, som anslåes i dem (især da i efterligningen af Sinclairsvisen,) er enestående i hele Ibsens produktion.

TOGET TIL ULRIKKEN

DEN 15DE MAI 1853.

I.

Reisebilleder

(Melodi: Sinclairsvisen.)

Og det var en morgen i „sommerskrud“,
mens fuglene kvidred på grene, —
da stævned en skare fra byen ud
afsted over stok og stene.

Men Ulrikken lå som et jætteskjold,
forstenet af dagens stråler.
Os varsled en havfru, den lede trold,
om revnede strømper og såler.

Vi vandred i timer, vi vandred i tre
alt udi så lykkeligt følge, —
Og så fik vi Folgefonden at se, —
Jeg vil det ikke fordølge!

I høiden — afsted over ur og bæk
tilhobe vi så monne vandre;
her har vist jætter til dværgenes skræk
leveret et slag med hverandre!

Vort blik og vor tanke, som falk på rov,
fløi ud over verden så vide, —
Den daled i farten på sjø og skov,
den seiled om snefjeldets side.

Som svaner, der længes mod sydens kyst,
mens høit over skyen de svømme,
så spiled vor længsel sin vinge med lyst,
så fløi vore vårlige drømme.

Og da vi omsider igen kom hjem,
vi kunde med stolthed fortælle,
at dygtige fodfolk findes blandt dem,
som gjæste Ulrikkens fjelde.

II.

Prospect af Bergen.

O gamle Bjørgvin! her fra dette sted
du tager best dig ud — fra klipperyggen, —
Thi tydeligt kan skimtes Tyskebryggen,
Ja, gud forlade mig! Trianglen med, —
Og udenfor den vidt bekendte „Leed",
den rige grube, hvor de søger lykken, —

Og Lunggårdsvandet mellem grønne høie,
så klart og dybt som dine døtres øie! —
Nu stykkets baggrund! Se det mørke åg
af skjær på havets skuldre! Fjordens glathed!
Men endnu bedre er dets forgrund dog;
her styrter fjeldet sig i dristig brathed,
og som staffage står vort muntre tog,
hvis damer hviler sig i yndig mathed,
imedens sydens gyldne frugter gløde
(fra vore randsler) lifligt os imøde."

IBSEN I ARIZZIA.

Der er neppe mange normænd, som under deres ophold i Rom husker på, at en betydningsfuld episode i Ibsens liv — måske den betydningsfuldeste — er knyttet til Arizzia, den lille by ved Albanerbjergene, og som reiser derud, alene for at dvæle ved mindet om vor berømte digter.

Og dog ligger byen så nær Rom, og turen derud gennem kampagnen med de brune marker og akvadukterne er meget interessant.

En vakker vårdag — som man kun har den i Italien — med en solmild, berusende luft, mættet af blomsterånde og orangeduft, med en lysende, ligesom perlemoderagtig farvet himmel — foretog jeg min lille pilgrimsfart. Med jernbanen reiste jeg til Albano. Kupéen var fuld af glade, sortsmudsede, livligt talende romere, og jeg glædede mig hele veien over at høre deres melodiske sprog.

Dagen begyndte forresten slemt, for da jeg skulde passere den skønne bro, som forbinder Albano med Arizzia, og hvorfra man har slig prægtig udsigt, omringedes jeg af en flok påtrængende tiggere og krøb-

linge, og det endte med, at jeg, som det år led af en sygelig nervøsitet, kom i strid med banden, så at politiet tilslut måtte blande sig deri. Mærkelig nok var dette sted allerede i oldtiden berygtet for sine tiggere, som Juvenal hudfletter i en af sine satirer.

Arizzia ligger på en høide ved den sydlige fod af Albanerbjergene og har kun et par tusen indbyggere. Der er intet aparte ved byens fysiognomi, den ligner alle andre italienske småstæder; kun er gaderne på grund af det skrånende terræn, mere krogede og maleriske end sædvanligt. Den er indesluttet af skog og grønne høie, hvad der virker så forfriskende, og mod vest ser man lige ud mod havet . . .

Jeg nåede „piazzaen" med den tarvelige kirke, hvor Ibsen så gerne sad om kvælden og så på folkelivet, og ligeoverfor kirken det gamle palazzo Chigi, der er bygget af Bernini og omgivet af en stor, forsømt park . . . . Hvor ofte har Ibsen i stille digterdrømme vandret alene under disse mørke stenege og mellem disse ranke cypresser! Parken lå kun et par skridt fra hans bolig og måtte på hede sommerdage yde et godt og skyggefuldt ly.

Så drev jeg om i gaderne uden mål, betragtende nøie husene — de mere velhavende af dem var forsynet med grønne persienner for vinduerne — undrende mig over i hvilket hus af disse mange Ibsen dengang havde boet . . . . Hvor morsomt om nogen kunde ha' vist mig det! Der burde ha' stået en marmorplade over døren som på Goethes hus i Rom, for

at den fremmede turist kunde stanse ved det og ærbødigt hylde fortiden.

Udenfor et trattori sad nogle bønder og drak, mens et forladt æsel stod skrydende af fuld hals nede på veien . . . . Så kom jeg at tænke på, hvilket trattori Ibsen mon dengang havde valgt til „stamkneipe". Kanske var det det samme, som jeg nu passerte? Og jeg så Ibsen for mig med det lange hår og fuldskæg, som han dengang bar (først efter „Brand"s udgivelse forvandledes han til den elegante verdensmand) med den store, bredskyggede bulehat, som de spottesyge italienere kaldte „capellone" og den noget slidte „kunstnerkappe" . . . Han sad udenfor trattoriet som bønderne nu med et glas vin i hånden, et glas med gylden Genzanovin, som han lod spille i lyset inden han førte det til munden, nydende øieblikket, solvarmen, som han holdt så meget af, og sit eget frodigt myldrende tankeliv . . . .

Det var alt i alt en lykkelig tid for Ibsen i Arizzia — en fredfuld pause „mellem slagene".

Jeg satte mig på en høi stentrappe — en af disse italienske trapper, der når lige op til husets mave — og så udover byen og omgivelserne . . . Jeg var i en egen stemning . . . . Mindet om Ibsen lagde som en varm, vemodig glans over byen og gjorde den dobbelt indtagende.

Foran mig lå kampagnen blågrøn og diset, lig et bølgende hav — og udenfor den tegnede sig en blålig stribe med noget hvidt på — det virkelige hav, som et seilskib gled henover . . . Fra nogle blomster

i en vindueskarm slog imod mig en krydret duft, der mindede om vanille.

Ibsens livsdrama gled i store drag forbi mig .... Men her i Arizzia var dramaets vendepunkt, her blev han sig selv, blev klar på sin begavelse og den åndsmagt han sad inde med .... Det var her han fuldendte „Brand", hvis udgivelse som med et trylleslag forandrede hans skæbne .... Fra den dag rullede hans liv frem som et maiestætisk seierstog med ryets glans og alle de materielle fordele, som det store ry giver.

Og Ibsen var her i Arizzia så oplagt til arbeide som få andre steder. Der var heller ingen selskabelighed, ingen fremmede, som forstyrrede ham, fortalte han selv i et brev til Bjørnson, og hans eneste lekture var biblen.

Trods den kvælende sommervarme skrev han næsten hele dagen, både formiddag og eftermiddag — en lykkelig inspiration gik hånd i hånd med den stærke arbeidslyst.

„I denne tid", siger i „Svundne tider" Lorentz Dietrichson, „stod Ibsen gerne op kl. 4 om morgenen og streifede, før dagens solhede begyndte, om i skogene eller i den store Chigiske park; når solen så steg høiere på himlen, satte han sig til sit arbeidsbord, hvor han da sågodtsom uafbrudt arbeidede til dagen heldede, og om aftnerne sad han gerne og nød køligheden på den store trappe foran kirken."

Og mens Ibsen skrev i sit ansigts sved, nød han tilværelsen, der ligesom slog ud i blomst for ham ...

Han følte den salighed, den reneste af alle, som undfangelsens øieblik skænker den sande kunstnersjæl... Det er et helligt mysterium, som fuldbyrdes ... Det er som tanken på en uforklarlig måde udvides, den beruser sig i sit eget væsen og søger at favne alt mellem himmel og jord. Og i sådanne store, fødende øieblikke lever ikke digteren alene for sig selv og i nuet, men også med alle de andre og i fremtiden — alle de tusinder, som engang skal glædes ved hans værk, når det foreligger færdigt . . .

„Er det ikke en ubeskrivelig lykkegave at kunne skrive?" udbryder Ibsen i sit lange brev til Bjørnson, dateret Arizzia den 12te september 1865.

Kom der en sjelden gang en ufrivillig stansning i arbeidet, tog Ibsen en sviptur ind til Rom, hvis klassiske ro altid virkede så velgørende og inspirerende på ham . . . Han tyede i sin nød ind i Peterskirken, hverdagen stængtes pludselig ude, mens under Michel Angelos himmellignende kuppel en åbenbaringens verden sænkede sig over ham . . .

„Der var enkelte tider", siger han i brevet til Bjørnson, „da jeg ikke vidste, hvor jeg skulde hen i nogen henseende, ikke med hensyn til penge alene, men fordi det ikke vilde gå med mit arbeide . . . Så gik jeg en dag i Peterskirken — og der gik med engang op for mig en stærk og klar form for hvad jeg havde at sige."

Ibsen var igrunden en dybt religiøs natur . . . Den fromme barnelære i Skien havde brændt sig ind i hans sind og de store spørgsmål, „hvorfra, hvorhen,

hvorfor?", sysselsatte ham altid. Da vi engang talte sammen om den bibelske skabelseshistorie, sagde Ibsen til mig:

„Har De lagt mærke til de ord: „Og gud så alt det, han havde gjort og se, det var meget godt." Vorherre har altså tvivlet, han har stillet sig prøvende overfor sit eget værk."

Den mand, som taler slig, er ingen fritænker i almindelig forstand, han indbilder sig ikke som en Haeckel at begribe det ubegribelige, at kunne ordne alt mellem himmel og jord fornuftmæssig, under bestemte rubriker. I Ibsens store sjæl var der plads for drømmen om det uendelige; han bøiede sig ydmygt for det store mysterium . . .*)

Jeg er forvisset om, at Ibsen ved slige besøg i Peterskirken har knælet ned i en skjult krog, så andægtig som nogen katholik, og mens orgelet bruste hen under de høie hvælvinger, har han i en brændende bøn lettet sit betrængte hjerte.

I „Brand" er der så meget selvoplevet — „Brand" er mig selv i mine beste øieblikke", siger Ibsen selv — og vi tør trygt gå ud fra, at når „Brand" mindes bønnens vidunderlige magt, er det Ibsens personlige erfaring, han taler ud af. Det lyder som en forstærket

*) I sin siste sygdom modtog Ibsen ofte besøg af en norsk præst. Det var Christoffer Bruun, som Ibsen havde lært at kende i sin ungdom i Italien, og af hvis åndelige fysiognomi hans „Brand" har lånt nogle træk. Pastor Lammers fra Skien er vel den egentlige model.

genklang af Ibsens stemninger i Peterskirken, når han lader sin „Brand“ sige:

„Og dog — i angstens værste dage,
— — — — — — — — — — —
hvad var det — ? Bad jeg ikke da?
Hvor kom den søde svimlen fra,
den sangens strøm, den melodi,
som langveis lød og jog forbi —
og bar mig høit og bar mig fri?
Bad jeg? Blev jeg i bønnen svalt?
Har jeg med gud herinde talt?“

Ja, der er ingen tvivl om, at Ibsen selv har kendt hin „søde svimlen“ og anet hvad det er at „tale med gud.“

En ung, hvidklædt kvinde går forbi nede på veien og ser forundret på den fremmede „inglese“, som sidder så ene og tankefuld på stentrappen.

Men ved synet af hendes hvide skikkelse, mindes jeg pludselig den unge, fromme, norske pige, som Ibsen mødte her i Arizzia — hun, der stod som med en glorie af renhed om sin blege, til døden viede pande, og som uden at vide det blev forbilledet til „Agnes“.

Thea Bruuns stille, kærlighedsfyldte, opofrende væsen kunde Ibsen senere hen aldrig glemme — og det var hende, til hvem han, efter at de en aften

havde været sammen i selskab, skrev digtet „Borte", måske det stemningsrigeste af alle Ibsens digte, og som slutter med disse sørgmodige linier:

„Det var en fest kun
før natten den sorte.
Hun var en gæst kun
— og nu er hun borte."

Det var imidlertid blevet aften . . . Solen holdt på at gå ned. Kampagnen hylledes som i et farvet slør, mens havet trådte lysende frem, lig en gylden stribe . . .

Jeg forlod byen og gik ned ad landeveien, som førte til Genzano. Her var deiligt at vandre . . . Luften var fuld af vellugt og dog så frisk at indånde . . . Ved veikanten stod usædvanlig store violette anemoner og dannede som buketter i det grønne, og mit hoved skyggedes af de gamle elmetræer . . .

Så vendte jeg om — det var tid at tænke på tilbageturen — og gik til afsked ind i palazzo Chigis have.

Her var så stille og fredeligt — en liden drømmeplet. Solens siste stråle traf en vild rosenhæk, der pludselig blussede op og blev som purpur, de fløielsmørke cypresser bøiede sig andægtigt som for usynlige magter, mens kirkeklokkerne ringede dæmpet til Ave Maria . . .

Alt stemte sindet til vemod — alt hviskede farvel . . .

Og det var her i haven med de visne løv fra siste høst over de tilgroede stier, at jeg satte mig ved et stenbord og nedskrev følgende vers:

„Palazzo Chigi med dets gamle mure
står, hvor det stod, så ensomt og så skønt,
og haven har den samme rad cypresser,
og vilde rosers flor og eviggrønt.

Men han, som engang vandrede derinde,
når kvældsol gav kampagnen gyldent skær,
den store drømmer med den høie pande,
ak, nu forgæves efter ham jeg sér!

Dog mens jeg sidder her i haven ene,
i mindets vemod, hjertet fuldt af savn,
cypresserne sig bøier dybt og suser
som om de hvisked ømt en digters navn . . .“